

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

СТЕБЛЯНКО АЛІНА ВОЛОДИМИРІВНА

Прим. № _____

УДК 342.951 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

АДМІНІСТРАТИВНО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ ЩОДО
ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

081 — Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів
мають посилання на відповідне джерело

Науковий керівник —
Резнік Олег Миколайович,
доктор юридичних наук, доцент

Суми 2021

АНОТАЦІЯ

Стеблянко А. В. Адміністративно–правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Сумський державний університет, Суми, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, визначенню напрямків їх удосконалення. Формулюється авторське розуміння поняття «взаємодія правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» та визначаються основні особливості такої взаємодії.

Виокремлюються рівні, які становлять правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, а саме: 1) конституційний; 2) міжнародний; 3) законодавчий, який включає в себе наступні групи нормативних правових актів: акти, які містять загальні положення щодо взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами та (або) визначають систему суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів; акти, які стосуються виявлення, розслідування та відповідальності за злочини у сфері легалізації злочинних доходів; акти, які регулюють адміністративно-правовий статус правоохоронних органів, фінансових установ і містять положення щодо їх взаємодії; 4) підзаконний.

Визначаються місце та роль кожного із суб'єктів взаємодії у системі протидії легалізації злочинних доходів, де правоохоронні органи як суб'єкти взаємодії з фінансовими установами здійснюють безпосередні заходи із забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень (за винятком органів прокуратури), фінансові установи забезпечують доступ до інформації правоохоронними органами з метою високої ефективності та результативності їх взаємодії, а роль Національного банку України зводиться

переважно до здійснення державного регулювання та нагляду в досліджуваній сфері.

Встановлюється, що взаємодія правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів здійснюється у правовій (спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів; укладення адміністративних договорів; нормотворчість) та неправовій (організаційній) (взаємний обмін інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів; проведення спільних нарад і робочих зустрічей; спільна участь у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів) формах.

З'ясовується, що для кожної з форм взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ притаманні свої методи взаємодії, які спрямовані на забезпечення ефективної та результативної співпраці між вказаними суб'єктами, де такими методами виступають методи інформаційного забезпечення, примусу, прогнозування, планування, адміністративного припинення, роботи з кадрами, переконання, погодження актів і рішень, регламентації.

Розкривається роль Державної служби фінансового моніторингу України у координації взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ і визначаються завдання, які вирішує координація у сфері протидії легалізації злочинних доходів: 1) визначення основних напрямків протидії легалізації коштів злочинного походження на основі аналізу інформації, яка міститься у повідомленнях про підозрілі фінансові операції; 2) розробка, узгодження та виконання спільних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, розкриття та припинення злочинів, що стосуються відмивання злочинних доходів; 3) підвищення обізнаності взаємодіючих суб'єктів щодо специфіки виявлення, розкриття та розслідування фактів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Узагальнюється зарубіжний досвід взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів

(Сполучені Штати Америки, Канада, Великобританія, Бельгія, Франція, Італія, Швейцарія, Узбекистан, Російська Федерація) та робиться висновок, що про повне запозичення досвіду інших країн мова йтися не може, але запровадження регулярних зустрічей правоохоронців з представниками фінансових установ, проведення просвітницької роботи між ними чи навчання щодо системи фінансового моніторингу та процесу розслідування фінансово-економічних злочинів, налагодження приватно-правового партнерства, прийняття міжвідомчих інструкцій з питань взаємодії дозволить більш ефективно протидіяти легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та виведе взаємодію на якісно новий рівень.

Пропонується розробити методикку взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів, яка має містити такі структурні елементи як: 1) суб'єкти взаємодії; 2) правова основа взаємодії; 3) мета та завдання сторін взаємодії; 4) принципи взаємодії; 5) рівні взаємодії; 6) напрями взаємодії; 7) форми взаємодії; 8) права й обов'язки взаємодіючих сторін; 9) відповідальність суб'єктів взаємодії; 10) критерії оцінювання ефективності взаємодії.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що представлена наукова праця є одним із перших у вітчизняній юридичній науці адміністративного права комплексним правовим дослідженням адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів і визначення напрямків їх удосконалення. У результаті дослідження сформульовані нові висновки і положення, запропоновані особисто здобувачем.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять науково-теоретичний та практичний інтерес і можуть бути використані у: 1) науково-дослідній сфері – положення та висновки дисертації є основою для розробки подальших напрямків удосконалення адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів; 2) правозастосовній діяльності –

для удосконалення практичної діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії; 3) освітньому процесі – під час проведення занять і підготовки навчально-методичної літератури із дисциплін «Адміністративне право», й «Судові та правоохоронні органи»; вони вже використовуються для проведення занять з цих дисциплін у Сумському державному університеті.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, взаємодія, легалізація злочинних доходів, правоохоронні органи, фінансові установи.

SUMMARY

Steblianko A. V. Administrative and Legal Framework for Interaction of Law Enforcement Agencies with Financial Institutions to Combat Money Laundering. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for a scientific degree of the Doctor of Philosophy in specialty 081 Law. – Sumy State University, Sumy, 2021.

The dissertation deals with studying the administrative and legal framework for the interaction of law enforcement agencies with financial institutions to combat money laundering and determining the areas for their improvement. The author's understanding of the concept «interaction of law enforcement agencies with financial institutions in combating money laundering» is formulated, and the main features of such interaction are determined.

It highlights the levels, which constitute the legal framework for the interaction of law enforcement agencies with financial institutions to combat money laundering, namely: 1) constitutional; 2) international; 3) legislative that includes the following groups of regulatory legal acts: acts containing general provisions on the interaction of law enforcement agencies with financial institutions and (or) determine the system of entities combating money laundering; acts concerning the identification, investigation, and responsibility for crimes in the sphere of money laundering; acts regulating the administrative and legal status of law enforcement agencies, financial institutions and contain provisions for their interaction; 4) subordinate acts.

The place and role of each of the interacting entities in the system of combating money laundering are determined, where law enforcement agencies, as entities interacting with financial institutions, carry out direct measures to ensure the pre-trial investigation of criminal offenses (except for prosecutors), financial institutions provide access to information for law enforcement agencies to reach high efficiency and effectiveness of their interaction, and the role of the National Bank of Ukraine is reduced mainly to the implementation of state regulation and supervision in the area under consideration.

It is established that the interaction of law enforcement agencies with financial institutions in the field of combating money laundering is carried out in the legal (joint participation in special operations, investigative and search activities; conclusion of administrative contracts; rule-making) and non-legal (organizational) (mutual exchange of information in the field of combating money laundering, holding joint meetings and working meetings; joint participation in seminars, round tables dedicated to the fight against money laundering) forms.

It is revealed that each of the forms of interaction between law enforcement agencies and financial institutions has its own methods of interaction aimed at ensuring effective and efficient cooperation between these entities, where such methods are methods of information support, coercion, forecasting, planning, administrative suppression, work with personnel, persuasion, coordination of acts and decisions, regulation.

The role of the State Financial Monitoring Service of Ukraine in coordinating the interaction of law enforcement agencies and financial institutions is revealed. The tasks that are solved by coordination in the field of combating money laundering are determined: 1) determination of the main areas for combating money laundering based on the analysis of information contained in reports of suspicious financial transactions; 2) development, coordination and implementation of joint activities aimed at timely detection, disclosure and suppression of crimes related to money laundering; 3) raising awareness of interacting subjects about the specifics of identifying, disclosing and investigating the facts of money laundering.

It summarizes the foreign experience of interaction between law enforcement agencies and financial institutions in combating money laundering (USA, Canada, Great Britain, Belgium, France, Italy, Switzerland, Uzbekistan, Russia) and concludes that total borrowing of the experience of other countries is not possible. Still, the introduction of regular meetings of law enforcement officers with representatives of financial institutions, educational work or training on the financial monitoring system and the process of investigating financial and economic crimes, establishing private-legal partnerships, adopting interagency instructions on interaction issues will more effectively counteract money laundering and will bring interaction to a qualitatively new level.

It is proposed to develop a methodology for interaction between law enforcement agencies and financial institutions in the field of combating money laundering, which should contain the following structural elements as 1) interacting entities; 2) the legal framework for interaction; 3) the goal and objectives of the parties to the interaction; 4) principles of interaction; 5) the level of interaction; 6) areas of interaction; 7) forms of interaction; 8) the rights and obligations of interacting parties; 9) the responsibility of the interacting entities; 10) criteria for evaluating the effectiveness of interaction.

The scientific novelty of the research is that the presented scientific work is one of the first comprehensive legal research of the administrative and legal framework for the interaction of law enforcement agencies with financial institutions to combat money laundering and determining areas for their improvement in domestic science of administrative law. As a result of the study, new conclusions and provisions were formulated, proposed by the applicant personally.

The practical significance of the results obtained lies in the fact that they constitute a scientific, theoretical and practical interest and can be used in: 1) research sphere – the provisions and conclusions of the dissertation are the basis for the development of further areas for improving the administrative and legal framework for the interaction of law enforcement agencies with financial institutions to combat money laundering; 2) lawmaking – in the development of amendments to regulatory

legal acts that regulate some aspects of interaction between law enforcement agencies and financial institutions, as well as in the development of a separate regulatory legal act regulating the procedure for interaction of law enforcement agencies with financial institutions to combat money laundering; 3) law enforcement activities – to improve the practical activities of law enforcement agencies with financial institutions during their interaction; 4) educational process – when conducting classes and preparing educational and methodological literature for the courses «Administrative Law» and «Judicial and Law Enforcement Agencies»; they are already used for these courses at Sumy State University.

Keywords: administrative and legal framework, interaction, money laundering, law enforcement, financial institutions.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Стеблянко А. В. Поняття та зміст взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Правові горизонти*. 2019. № 14 (27). С. 87–92.

2. Стеблянко А. В. Обмін інформацією як основна форма координації діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 1 (26). С. 177–180.

3. Стеблянко А. В. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів як суб'єктів взаємодії з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів. *Право і безпека*. 2019. № 4 (75). С. 59–64.

4. Стеблянко А. В. Критерії оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Правові горизонти*. 2020. № 21 (34). С. 76–81.

5. Стеблянко А. В. Методи взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 4. С. 554–560.

Статті в періодичних виданнях, що індексуються в Web of Science Core Collection:

6. Steblianko A., Chernadchuk T., Kravchenko I., Andriichenko N., Rudanetska O. International Law Enforcement Cooperation Against Money Laundering. *Cuestiones Políticas*. 2020. Vol. 37. No. 65. Pp. 217–229.

7. Reznik O., Danylevska Y., Steblianko A., Chekmarova I., Karelin V. Current Status And Prospects Of Anti-Money Laundering in Digital Economy. *Revista Electrónica de Investigación en Ciencias Económicas*. 2020. Vol. 8. No. 15. Pp. 314–327.

Статті в зарубіжних періодичних наукових виданнях:

8. Steblianko A. Forms of interaction between law enforcement agencies and financial institutions on combating money laundering. *Visegrad Journal on Human*

Rights. 2020. № 2. С. 148–152.

Тези наукових доповідей:

9. Steblianko A. V. Legal framework for the interaction of law enforcement agencies with financial institutions on combating money laundering at the international level. *Травневі правові читання* : матеріали Міжвуз. наук.-практ. конф. здобувачів та викладачів закладів вищої освіти (Черкаси, 7 травня 2019 р.). Черкаси : ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. С. 211–213.

10. Стеблянюк А. В. Правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів: окремі аспекти. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 ч. (Суми, 23–24 травня 2019 р.). Суми : Сумський державний університет, 2019. Ч. 2. С. 60–65.

11. Стеблянюк А. В. Адміністративно-правовий статус фінансових установ як суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів. *Травневі правові читання*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів та викладачів закладів вищої освіти (Черкаси, 7 травня 2020 р.). Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. С. 315–316.

12. Стеблянюк А. В. Зарубіжний досвід взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Шляхи реформування юридичних наук у європейський простір: теоретико-практичний аспект* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 19 травня 2020 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 143–146.

13. Стеблянюк А. В. Форми взаємодії правоохоронних органів України й інших держав щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 ч. (Суми, 21–22 травня 2020 р.). Суми : Сумський державний університет, 2020. Ч. 2. С. 120–124.

14. Стеблянюк А. В. Обмін інформацією як основна форма взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів. *Актуальні проблеми державотворення і захисту прав*

людини : матеріали круглого столу, присвяченого Дню прав людини та Міжнародному дню боротьби з корупцією (Черкаси, 10 грудня 2020 р).
Черкаси : ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. С. 143–145.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ	21
1.1 Поняття та зміст взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів	21
1.2 Правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів	43
1.3 Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів і фінансових установ як суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів	69
Висновки до розділу 1.....	92
РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ	97
2.1 Форми взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів.....	97
2.2 Методи взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів.....	132
2.3 Координація діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів.....	147
Висновки до розділу 2.....	162
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ	165
3.1 Зарубіжний досвід взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів.....	165
3.2 Удосконалення адміністративного законодавства, що регулює відносини у сфері взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо	

протидії легалізації злочинних доходів.....	185
Висновки до розділу 3.....	207
ВИСНОВКИ.....	211
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	222
ДОДАТКИ.....	256

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах розвитку економіки України легалізація злочинних доходів розцінюється як злочин, який загрожує економічній і фінансовій стабільності держави. Точної інформації про суму відмитих доходів у світі не існує, що свідчить про високий рівень латентності вказаного явища і, у свою чергу, не найкращим чином відображається на всіх сферах розвитку економіки. Однак (за приблизними оцінками експертів) щорічно відмиті доходи становлять від двох до п'яти відсотків світового ВВП або від 1,6 до 4 трильйонів доларів. Виявлення та припинення фактів відмивання кримінальних доходів належить до компетенції правоохоронних органів. Водночас фінансові установи, здійснюючи операції з фінансовими ресурсами, законодавчо є учасниками системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та відіграють важливу роль у попередженні та виявленні фактів відмивання коштів і передачі даних до правоохоронних структур. Утім, в Україні однією з основних проблем протидії легалізації злочинних доходів є відсутність налагодженої взаємодії між правоохоронним і фінансовим секторами, що зумовлено недосконалим адміністративним законодавством. У науковій доктрині також неодноразово зазначалося про відсутність стійких міжвідомчих зв'язків між правоохоронними органами та фінансовими установами, що негативно позначається на стані фінансово-економічної безпеки держави.

Аналіз останніх публікацій та досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених свідчить про суттєву увагу до питання протидії відмиванню кримінальних доходів як злочину глобального характеру. Водночас питання взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів були предметом дослідження Р. О. Баранова, В. П. Головіної, А. В. Даниляка, С. О. Дмитрова, В. А. Журавля, А. О. Клименко, О. Г. Комісарова, Є. О. Короткова, О. М. Резніка, О. Ю. Скрипки, А. О. Собакаря, О. В. Халіна, Л. М. Чуніхіної, однак вони відрізняються своєю фрагментарністю та поверховістю вивчення проблеми, що

свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Таким чином, необхідність комплексного реформування механізму взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, недостатня теоретична розробленість вказаного питання та відсутність єдиного нормативного акта, що регулює механізм означеної взаємодії в цілому, обумовлюють актуальність дослідження адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р., а також у межах науково-дослідної теми Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» (номер державної реєстрації 0120U100474).

Мета й завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу існуючих наукових підходів, чинного законодавства України й практики його реалізації визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, а також напрямки їх удосконалення.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі основні завдання:

- сформулювати поняття та розкрити зміст взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів;
- охарактеризувати правові засади взаємодії правоохоронних органів з

фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів;

– з'ясувати адміністративно-правовий статус правоохоронних органів і фінансових установ як суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів;

– виокремити форми взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів;

– визначити методи взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів;

– розглянути зміст координації діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів;

– проаналізувати зарубіжний досвід взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів;

– розробити пропозиції щодо удосконалення адміністративного законодавства, що регулює відносини у сфері взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові та спеціальні методи й прийоми наукового пізнання. *Логіко-семантичний метод* було використано для уточнення понятійного апарату, зокрема формулювання таких авторських дефініцій, як «взаємодія правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів», «правові засади взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами у протидії легалізації злочинних доходів», «адміністративно-правовий статус суб'єктів, які взаємодіють у сфері легалізації злочинних доходів», «форми управління у сфері легалізації злочинних

доходів», «методи взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів», «координація діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів» (розділи 1–2). *Формально-юридичний метод* уможливив аналіз правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів (підрозділ 1.2). *Системно-структурний метод* застосовано для виокремлення та класифікації форм і методів взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами (підрозділи 2.1, 2.2). *Порівняльно-правовий метод* використано з метою розкриття адміністративно-правового статусу взаємодіючих суб'єктів (підрозділ 1.3), характеристики зарубіжного досвіду взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів (підрозділ 3.1). *Аналітичний метод* дозволив розглянути зміст координації діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів (підрозділ 2.3), виявити напрямки удосконалення адміністративного законодавства, що регулює відносини у сфері взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів (підрозділ 3.2).

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації склали наукові праці фахівців у галузі філософії, загальної теорії держави і права, теорії управління, адміністративного права, інших галузевих правових наук, зокрема зарубіжних дослідників. Нормативною базою дисертаційного дослідження є Конституція України, міжнародні договори й угоди, закони та підзаконні акти України, що визначають правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, законодавство зарубіжних країн, досвід яких у сфері протидії легалізації злочинних доходів може бути використано в Україні. *Інформаційну та емпіричну основу* дисертаційного дослідження становлять узагальнення практики діяльності правоохоронних органів і підрозділу фінансової розвідки, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що представлена наукова праця є одним із перших у вітчизняній юридичній науці адміністративного права комплексним правовим дослідженням адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів і визначення напрямків їх удосконалення.

На підставі проведеного дослідження сформульовано низку нових концептуальних наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. До найбільш значущих належать:

уперше:

– сформульовано авторське розуміння понять «взаємодія правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів», «правові засади взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами у протидії легалізації злочинних доходів», «адміністративно-правовий статус суб'єктів, які взаємодіють у сфері легалізації злочинних доходів», «форми управління у сфері легалізації злочинних доходів», «методи взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів», «координація діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів»;

– встановлено співвідношення між формами та методами взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів і здійснено їх характеристику;

– запропоновано розробити методiku взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів, яка має містити такі структурні елементи, як: 1) суб'єкти взаємодії; 2) правова основа взаємодії; 3) мета та завдання сторін взаємодії; 4) принципи взаємодії; 5) рівні взаємодії; 6) напрями взаємодії; 7) форми взаємодії; 8) права й обов'язки взаємодіючих сторін; 9) відповідальність суб'єктів взаємодії; 10) критерії оцінювання ефективності взаємодії;

– надано пропозиції щодо внесення змін і доповнень до законодавства, зокрема щодо скасування десятиденного строку для обміну інформацією між суб'єктами взаємодії;

удосконалено:

– підходи до визначення рівнів, які становлять правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів;

– зміст координації діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів;

дістало подальшого розвитку:

– характеристика адміністративно-правового статусу правоохоронних органів і фінансових установ як суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів;

– узагальнення зарубіжного досвіду (Сполучені Штати Америки, Канада, Великобританія, Бельгія, Франція, Італія, Швейцарія, Узбекистан, Російська Федерація) взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки й пропозиції можуть бути використані в:

– *науковій діяльності* – положення та висновки дисертації є основою для розробки подальших напрямків удосконалення адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів (*Акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження в Сумській державний університет від 18 січня 2021 року та Кримінологічну асоціацію України від 15 лютого 2021 року*);

– *правозастосовній діяльності* – для удосконалення практичної діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії;

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичної літератури та проведення занять із дисциплін «Адміністративне право», й

«Судові та правоохоронні органи» (вони вже використовуються для проведення занять з цих дисциплін у Сумському державному університеті (*Акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження в Сумській державний університет від 18 січня 2021 року*)).

Апробація результатів дисертації. Підсумки дослідження проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення й висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях, круглих столах, зокрема: «Травневі правові читання» (м. Черкаси, 2019); «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Суми, 2019); «Травневі правові читання» (м. Черкаси, 2020); «Шляхи реформування юридичних наук у європейський простір: теоретико-практичний аспект» (м. Херсон, 2020); «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Суми, 2020); «Актуальні проблеми державотворення і захисту прав людини» (м. Черкаси, 2020).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в 14 наукових працях, зокрема 8 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав (з них – 2 статті проіндексовано в базі даних Web of Science Core Collection) та 6 тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях, круглих столах.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 264 сторінки. Список використаних джерел містить 348 найменувань і розміщений на 34 сторінках.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

1.1 Поняття та зміст взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів

Актуалізація питання взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів обумовлена потребою в забезпеченні фінансово-економічної безпеки держави, адже останнім часом все частіше спостерігаються випадки легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, що загрожує сталому функціонуванню та розвитку України. Поряд з цим, характеристика адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами в означеній сфері неможлива без розуміння змісту поняття «взаємодія правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів». Тобто питання визначень і термінології є досить важливим для будь-якого дослідження. При цьому кожне поняття має свій зміст – сукупність істотних ознак певного предмета чи явища, що відрізняють його від інших подібних предметів чи явищ. Якщо певний процес може бути однозначно детермінований, то це полегшує його розуміння та межі застосування.

У зв'язку з цим важливим є поглиблення та удосконалення теоретичних засад щодо поняття взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, що в подальшому може стати підґрунтям для розвитку нормативно-правового регулювання та ефективної реалізації механізму стосовно протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. До того ж зміст понятійно-категоріального апарату є фундаментом для подальших теоретичних досліджень, що обумовлено потребою постійного вдосконалення понятійного апарату,

уточнення традиційних категорій й застосування термінології, що використовується в міжнародній спільноті.

Однак перш ніж розглядати зміст вищевказаного правового явища, необхідно визначитися з поняттями «взаємодія», «правоохоронні органи», «фінансові установи», «легалізація злочинних доходів (легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом)», і тільки після цього проаналізувати їх взаємозв'язок у складі цілого.

Поняття «взаємодія» використовується майже у всіх сферах наукового пізнання, тобто є багатовекторним, розглядається з точки зору вимірів історії, філософії, економіки, права тощо. У зв'язку з цим розглянемо вказану категорію комплексно з метою розкриття сутнісних ознак в міждисциплінарному розрізі, ґрунтуючись на принципі кооперації наукового знання, що дасть змогу розширити уявлення про сутнісні ознаки взаємодії.

Так, об'єктивними передумовами виникнення взаємодії в суспільстві і її розгляду в науці управління стали спеціалізація і диференціація праці. Саме ці процеси виразно проявилися у ХІХ – початку ХХ ст. в економіці та виробництві, особливо в розвинених країнах Європи і Сполучених Штатів Америки. Уперше таке явище, як взаємодія не тільки було визнано об'єктивною закономірністю процесу управління, а й стало досліджуватися з метою його організації і надання йому спрямованого характеру [1, с. 78–79].

Одним із інструментів формування термінологічної бази є енциклопедії та словники. Тому для з'ясування змісту поняття «взаємодія» звернемося передусім до них. Так, у радянському енциклопедичному словнику подано таке визначення поняття «взаємодія»: 1) об'єктивна універсальна форма руху та розвитку, що визначає існування й структурну побудову будь-якої системи; 2) філософська категорія, що відображає процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість і породження одним об'єктом іншого [2, с. 216]. Натомість у великому тлумачному словнику сучасної української мови вказане поняття розглядається як взаємний зв'язок між предметами в дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь, а з точки зору фізики – як взаємний

вплив тіл чи частинок, який зумовлює зміну стану їхнього руху [3, с. 125].

У свою чергу, в енциклопедичному словнику з державного управління категорія «взаємодія» означає участь у спільній діяльності суб'єктів управління в процесі досягнення суспільно необхідних цілей [4, с. 82]. Філософський енциклопедичний словник трактує взаємодію як філософську категорію, яка відображає особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи до їх зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що, в свою чергу, зумовлює зміну його стану [5, с. 77].

Теоретично відтворити дійсність у юридичній науці можливо за допомогою філософських категорій. Так, варто наголосити на тому, що «взаємодія» є однією з центральних категорій філософії, інтерес до якої простежується ще з часів античності у працях Арістотеля, який заклав основи механічної концепції взаємодії. Щодо важливості розглядуваної категорії наголошував ще Ф. Енгельс у «Діалектиці природи»: «Коли ми розглядаємо в цілому матерію, що рухається, то взаємодія – це перше, що постає перед нами з точки зору теперішнього природознавства...; взаємодія є істинною і остаточною причиною всіх речей, оскільки ми не можемо піти далі пізнання цієї взаємодії саме тому, що за нею вже більше немає чого пізнавати» [6, с. 546]. Як бачимо, ця категорія має важливе значення для філософської науки через її універсальний характер і фундаментальність.

З розвитком філософської думки змінювалися і підходи до розуміння даної категорії. Так, у період середньовіччя уявлення про взаємодію обґрунтовувалося теологією, а у прибічників ренесансної натурфілософії – стверджувалося через взаємодію мікро- та макрокосмосу. Філософи Нового часу акцентували переважно на механічному розумінні взаємодії [7]. Натомість у сучасній філософії вищевказана категорія переважно використовується для характеристики форм людського співіснування чи впливу об'єктів один на одного.

З погляду філософії права взаємодія властива кожній системі та являє

собою рух суб'єктів у її межах, забезпечуючи при цьому її функціонування, подальший розвиток та застосування в практичному житті. Такий рух (взаємодія) суб'єктів у межах права, зокрема, прямо визначається як правореалізація, центральною фігурою якої виступає суб'єкт, що реалізує свої повноваження стосовно інших людей [8, с. 47].

Отже, варто погодитися з позицією В. М. Олійника, який, проаналізувавши поняття «взаємодія» як філософську категорію через призму теорії систем та теорії діяльності, виділяє такі основні положення:

- взаємодія існує лише за наявності двох і більше співіснуючих систем із суміжними функціями;
- взаємодія має місце тоді, коли системи функціонують одночасно;
- наявність у взаємодіючих елементів схожих властивостей;
- при взаємодії змінюються якісні характеристики об'єктів взаємодії;
- здатність кожного об'єкту взаємодії виступати її ініціатором;
- можливість настання негативних і позитивних наслідків взаємодії;
- спільність мети, засобів та діяльності відокремлених взаємодіючих об'єктів [9, с. 512].

Загалом у теорії управління взаємодію розглядають у двох аспектах – як категорію, яка є визначальною для всього процесу управління, та як діяльність кількох суб'єктів із спільною метою [10, с. 9]. Так, у першому випадку під взаємодією розуміється складна форма управлінської діяльності, що характеризує ступінь, способи і форми взаємного впливу елементів соціально-економічних систем в процесі їх планомірно-цілеспрямованого функціонування та розвитку. Забезпечуючи внутрішню єдність та узгодження в роботі всіх елементів управляючої системи, взаємодія створює чітко працюючий механізм управління [11, с. 9]. Натомість в другому випадку взаємодія – узгоджена діяльність різних ланок однієї чи декількох організаційних систем, спрямована на досягнення загальної мети з найменшими витратами сил, засобів та часу [12, с. 158].

Також взаємодія з точки зору науки управління означає, що робота

повинна являти собою не підбір випадкових, не пов'язаних між собою заходів, а глибоко обмірковану сукупність чітко упорядкованих, пов'язаних між собою заходів, розроблених на підставі врахування умов, своєрідності обстановки та задач [13, с. 186]. Заслуговує на увагу й наступне поняття, де взаємодія як управлінське поняття означає форму зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони, взаємно доповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування всієї системи в цілому. Причому необхідно мати на увазі, що взаємодія як управлінська категорія виявляється не тільки у внутрішньоорганізаційній діяльності системи, але й в зовнішніх її функціях [14, с. 500].

Варто підтримати позицію В. М. Плішкіна, який виділяє такі ознаки взаємодії, що використовуються в теорії та практиці управління:

- а) взаємодія – це діяльність;
- б) наявність декількох (не менше двох) суб'єктів взаємодії;
- в) погодженість заходів за метою, місцем, часом, методами;
- г) спрямованість функціонування взаємодіючих суб'єктів;
- д) наявність нормативної (правової) бази взаємодії;
- е) стан, який обіймають суб'єкти взаємодії в ієрархії системи;
- є) зміст завдань, які виконують суб'єкти взаємодії;
- ж) спільна діяльність [15, с. 500].

Переходячи безпосередньо до змісту поняття «взаємодія» в праві, зазначимо, що в юридичній літературі теоретичні питання взаємодії державно-правових явищ досить широко висвітлені і є досить велика кількість тлумачень цього терміну, але, незважаючи на це, відсутня однозначна характеристика сутності даної категорії. У свою чергу, поняття «взаємодія» є як міжгалузєвою категорією, так і адміністративно-правовою [16, с. 338].

Перші вітчизняні визначення поняття «взаємодія» у працях юридичного спрямування з'явилися ще на початку 60-х років ХХ століття й містили протиріччя або не були достатньо обґрунтованими. Однак дещо пізніше було сформульовано достатньо багато трактувань вищевказаного поняття, які

відрізнялися за своїм змістом, ступенем деталізації складових цього поняття тощо.

Зауважимо, щодо даного питання проведений глибинний аналіз найбільш вдалих визначень, що відображають поняття «взаємодія» з різних боків, зокрема і в межах правоохоронної системи. При цьому вибір таких визначень був зроблений на основі детального аналізу наукових доробок з даної проблематики.

Так, В. М. Круглий визначає взаємодію як:

1) сукупність усіх взаємозв'язків між будь-якими соціальними суб'єктами;

2) наявність найрізноманітніших стійких, об'єктивно обумовлених та необхідних, функціонально залежних, кількісно та якісно в зовнішньому виразі не обмежених форм взаємозв'язку між ними;

3) процес та результат взаємовпливів взаємодіючих сторін [17, с. 134].

І хоча таке тлумачення взаємодії є досить загальним, однак воно відображає основні характеристики даного правового феномену. Запропоноване трактування цього поняття можна використати як основу для формулювання інших, більш вузьких значень.

Наприклад, більш вузьке визначення надає І. М. Гуткін. Він розглядає взаємодію як засновану на законі співпрацю не підпорядкованих один одному органів, згідно з яким вони діють узгоджено, доцільно, поєднуючи застосовувані ними засоби і способи, з метою запобігання, припинення, розкриття злочину, притягнення до кримінальної відповідальності винних, розшуку обвинувачених і забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної злочинами [18, с. 63]. З даного визначення стають зрозумілими такі сутнісні ознаки взаємодії як рівноправність суб'єктів, що взаємодіють, узгодженість та спільність мети.

Водночас А. Г. Лекарь розуміє взаємодію як поєднане або узгоджене за часом, місцем та метою здійснення необхідних заходів двома або більше службами чи працівниками цих служб для досягнення певної мети [19, с. 11].

Схоже визначення подає О. В. Ільченко, зазначаючи, що взаємодією необхідно вважати діяльність двох і більше суб'єктів, які діють у межах своїх компетенцій, узгоджену за часом, місцем, метою, поєднану єдиним планом і єдиною метою щодо виконання спільних завдань [20, с. 129]. В обох випадках взаємодія постає як часово-просторовий процес, спрямований на досягнення певної мети між рівноправними суб'єктами.

Взаємодію як часово-просторовий процес між двома і більше суб'єктами розглядає також і О. М. Шевчук. Так, останній тлумачить взаємодію як побудований на демократичних засадах, взаємний, узгоджений за часом, місцем і змістом зв'язок між не менш як двома суб'єктами, який передбачає диференціацію їх функцій і завдань, спрямований на досягнення певного визначеного результату із можливістю внесення пропозицій та впливу на прийняття рішень з конкретних питань [21, с. 127]. Як і в попередньому визначенні, автор наголошує на узгодженості зв'язку між взаємодіючими суб'єктами з метою досягнення певного результату. А така характеристика як «можливість внесення пропозицій та вплив на прийняття рішень» говорить про рівноправність вказаних суб'єктів.

Досить змістовним і вдалим є визначення, запропоноване Т. В. Авер'яноюю та Р. С. Белкіним, які під взаємодією пропонують вважати однакове (разове) або досить тривале (тривале за часом) об'єднання зусиль, засобів і методів для досягнення завдань виявлення, швидкого і повного розкриття злочинів, викриття винних і забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожний, хто здійснив злочин, був притягнений до справедливого покарання і жоден невинний не був притягнутий до кримінальної відповідальності і засуджений [22, с. 11]. Науковцями акцентується увага на меті взаємодії, яка має правове підґрунтя, а також пропонуються елементи адміністративно-правового механізму взаємодії.

Проблеми взаємодії між різними правоохоронними органами, їх структурними одиницями та посадовими особами під час попередження, розслідування та розкриття злочинів знаходилися в полі зору багатьох учених.

Вважаємо за доцільне розглянути найзмістовніші з них з метою формулювання у подальшому власного визначення взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів.

Так, достатньо повним є визначення взаємодії, запропоноване В. О. Малюткіним, який вказує на основні ознаки даного правового явища. Взаємодію у попередженні злочинів він визначає як засновану на законах та підзаконних актах, узгоджену за метою, часом та місцем діяльність рівноправних структурних підрозділів і служб щодо спільного розв'язання ними завдань правоохоронної діяльності шляхом найбільш доцільного поєднання методів і засобів, властивих цим органам [14, с. 38].

Окремі вчені під взаємодією розуміють об'єднання зусиль слідчого з іншими правоохоронними органами для узгоджених дій і досягнення загальної мети розкриття і розслідування злочинів, яке здійснюється у формах, передбачених законом, відомчими правовими актами або вироблених (напрацьованих) практикою [23, с. 443]. Якщо проаналізувати останні два визначення, то можемо дійти висновку, що взаємодія здійснюється на підставі законів, а також підзаконних нормативно-правових актів, одним із видів яких є відомчий акт.

Фахівці в галузі оперативно-розшукової діяльності під взаємодією розуміють обґрунтовану законом та підзаконними актами, узгоджену за місцем і часом у необхідних межах діяльність оперативних апаратів правоохоронних органів, яка здійснюється відповідно до їх компетенції та спрямована на попередження, виявлення й розкриття злочинів, виявлення та ліквідацію причин правопорушень і умов, що сприяють їх скоєнню [24, с. 68]; діяльність, що полягає в найбільш доцільному виборі й реалізації організаційних і тактичних заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для вирішення завдань боротьби зі злочинністю шляхом здійснення впорядкованих і взаємопов'язаних дій двох або більше суб'єктів [25, с. 166].

Натомість під взаємодією слідчих та оперативно-розшукових підрозділів у широкому значенні розуміється процес спільної діяльності слідчих та

оперативно-розшукових підрозділів, які здійснюють вплив один на одного шляхом координаційних дій слідчого та забезпечення його оперативною інформацією оперативно-розшуковими підрозділами, що підвищує ефективність виконання ними своїх функціональних обов'язків та загальних завдань кримінального судочинства з охорони майнових прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб; а у вузькому – комплекс узгоджених процесуальних та оперативно-розшукових дій, які ґрунтуються на завданнях кримінального судочинства, направлених на швидке і повне розкриття та розслідування злочинів проти власності, захищаючи майнові інтереси держави та фізичних осіб, притягнення до відповідальності винних осіб, ужиття своєчасних заходів для забезпечення відшкодування збитків, завданих злочинними діями, встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів проти власності, та їх усунення, що досягається за умов чіткого розмежування компетенції, шляхом ефективного використання наданих законом та державою ресурсів та зберігаючи таємницю досудового слідства і джерел отримання конфіденційної інформації [26, с. 59-60].

Взаємодія оперативних підрозділів та органів досудового розслідування – це заснована на законі, узгоджена за цілями, місцем і часом діяльність цих суб'єктів, що здійснюється з метою попередження, розкриття та розслідування злочинів, а також розшуку злочинців [25, с. 167]. Заслуговує на увагу й думка Г. О. Усатого, який під взаємодією органів досудового розслідування та оперативних підрозділів убаचाє співробітництво не підлеглих один одному органів, що ґрунтується на законі, за яким вони діють узгоджено, цілеспрямовано, поєднуючи застосовувані ними засоби і способи з метою профілактики й розкриття злочинів, притягнення до кримінальної відповідальності винних, розшуку обвинувачуваних і забезпечення відшкодування збитків, заподіяних злочинами [27, с. 220]. Обидва визначення досить чітко формулюють мету взаємодії, що сприяє точному розподілу повноважень між вказаними суб'єктами.

Відмінним від всіх попередніх є визначення Г. Е. Кашкета та

Н. Я. Мільштейна, які вказують, що взаємодія між органами досудового слідства і дізнання – це найефективніше використання адміністративних і оперативно-розшукових функцій оперативної діяльності і процесуальних повноважень органів досудового слідства, які базуються на суворому дотриманні законності і спрямована на попередження, повне і своєчасне розкриття злочинів [28, с. 92].

При дослідженні взаємодії органів прокуратури з іншими правоохоронними та контролюючими органами В. Корж розглядає її як узгоджену за цілями, завданнями, силами, засобами, місцем та часом діяльність, спрямовану на додержання і застосування законів, запобігання злочинності; співробітництво з метою об'єднання зусиль у вирішенні загальних завдань захисту прав і свобод людини і громадянина та інтересів держави; діловий контакт, який може виникнути при організації та проведенні наглядової перевірки або реалізації її результатів [29, с. 30].

Під взаємодією підрозділів Служби безпеки України з правоохоронними органами у сфері протидії контрабанді наркотичних засобів слід розуміти спільну, ґрунтовану на чіткому дотриманні правових норм, діяльність Служби безпеки України та інших правоохоронних органів, яка проводиться у конкретних формах, за допомогою спеціально визначених методів, узгоджених за місцем і часом, з метою протидії контрабанді наркотичних засобів [30, с. 7]. Незважаючи на те, що дане визначення є досить вузьким за змістом, воно сприяє розкриттю адміністративно-правового механізму взаємодії між вказаними в ньому суб'єктами.

Заслуговує на увагу точка зору А. О. Чичиркіна, який вважає, що взаємодія слідчого з працівниками експертних підрозділів – це врегульована законами та відомчими нормативно-правовими актами узгоджена діяльність адміністративно незалежних один від одного суб'єктів, що здійснюється під керівництвом слідчого, яка передбачає використання ним допомоги спеціаліста (експерта) при вирішенні питань, необхідних для доказування у кримінальному провадженні, отриманні результатів використання спеціальних знань, якими він

володіє; передбачає участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій, застосування техніко-криміналістичних засобів і науково-технічних методів з виявлення, фіксації, вилучення та попереднього дослідження речових доказів, а також надання технічної допомоги з метою запобігання, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень [31, с. 60-61]. Запропоноване визначення є досить змістовним і узгоджується з чинним законодавством. Окрім цього, у ньому акцентується увага на основній ознаці взаємодії – незалежність (рівноправність) суб'єктів, що взаємодіють.

Якщо говорити про ознаки взаємодії, то серед обов'язкових науковці виділяють наступні:

- взаємодія є різновидом діяльності, оскільки виключає бездіяльність, бо є процесом активним відносно її суб'єктів;
- наявність не менше двох суб'єктів;
- різноманітність суб'єктів взаємодії (ними можуть бути як фізичні, так і юридичні особи);
- дія одного суб'єкта взаємодії обумовлює відповідну на це реакцію іншого;
- демократичний характер зв'язків та взаємна узгодженість дій (в ідеалі), коли кожен із суб'єктів наділений правом вибору тієї чи іншої поведінки, внесення пропозицій та впливу на прийняття рішень з конкретних питань;
- наявність певної вигоди для її суб'єктів [32, с. 28].

Виходячи з досліджених трактувань поняття взаємодії в цілому, а також взаємодії між різними правоохоронними органами та їх структурними підрозділами, посадовими особами, до ознак взаємодії, окрім вищезазначених, можна віднести:

- урегульованість взаємодії законами або підзаконними нормативно-правовими актами;
- спільність мети взаємодіючих суб'єктів;
- рівноправність, незалежність суб'єктів, що взаємодіють;
- разовість або тривалість взаємодії, де суб'єкти діють у межах своїх

компетенцій;

- узгодженість дій у часово-просторовому процесі взаємодії;
- поєднання методів і засобів, що властиві взаємодіючим суб'єктам [33, с. 89].

Визначені ознаки дозволяють відмежувати поняття «взаємодія» від інших, на перший погляд схожих понять, зокрема координації, кооперації, співробітництва тощо.

Наступним етапом нашого дослідження є розкриття змісту поняття «правоохоронні органи». Передусім зазначимо, що сучасна правова наука характеризується відсутністю єдиних підходів стосовно тлумачення даного правового феномену, що зумовлює вироблення однозначного розуміння вказаного поняття в теорії та практиці, навіть незважаючи на те, що існує законодавче визначення цього поняття. При цьому значний внесок у розробку поняття правоохоронного органу здійснили такі вчені як А. Куліш, С. Лихова, О. Музичук, Р. Тевлін та інші.

Численні дослідження протягом останнього століття дозволили створити достатньо змістовну теоретичну базу щодо вказаного правового явища. Разом з тим, підходи до інтерпретації поняття «правоохоронні органи», розкриття його змісту та сутності, що були сформовані ще в минулому столітті, не можуть бути використані в сучасних соціально-економічних умовах без внесення істотних доповнень.

Термін «правоохоронні органи» є відносно новим. Він виник у колишньому Союзі Радянських Соціалістичних Республік на початку 1960-х рр. як заміна терміну «каральні органи» і фактично означав те ж саме, проте був позбавлений асоціацій з часами сталінських репресій. Він не був відтворенням будь-якої історичної термінології. Сьогодні він використовується виключно у східнослов'янських мовах і не має прямих перекладів на інші мови. Найближчий переклад англійською – «law enforcement bodies» [34, с. 21-22]. А з часу прийняття Основного закону України даний термін став широковживаним.

Законодавче визначення правоохоронних органів міститься у ст. 2 Закону

України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», де правоохоронні органи визначаються як органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [35]. Як бачимо, законодавцем лише наводиться неповний перелік правоохоронних органів і вказуються функції, притаманні таким органам, однак повноцінне визначення так і не надається, що й зумовлює наукові суперечки щодо трактування вказаного поняття. На підтвердження цього факту зробимо короткий огляд наукової літератури щодо тлумачення поняття «правоохоронний орган» з точки зору різних учених.

Серед науковців прослідковується підхід, подібний до законодавчого, відповідно до якого вони надають лише перелік правоохоронних органів, не розкриваючи повноцінно зміст поняття. Наприклад, О. Скакун зазначає, що правоохоронні органи – це органи прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки, митні органи, органи державного кордону, органи державної податкової служби, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи [36, с. 243]. Такий підхід до тлумачення терміну «правоохоронні органи» застосовується й іншими вченими. Різниця лише в переліку таких органів, що залежить від законодавчих змін, адже окремі органи ліквідовуються, реорганізуються чи створюються, і виникає необхідність у розширенні чи звуженні означеного поняття. Тому вважаємо даний підхід таким, що не відповідає загальнотеоретичним вимогам до формування термінологічного апарату.

Інший підхід передбачає, що поняття правоохоронних органів розглядається у вузькому та широкому значеннях. Так, Р. Тевлін у першому випадку під правоохоронними органами розуміє державні органи, які

спеціально створені для боротьби зі злочинністю і яким з цією метою надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи примусу й перевиховання щодо правопорушників. Натомість у другому випадку – це всі інші державні органи, які наділені певними повноваженнями в галузі контролю за додержанням законності й правопорядку [37, с. 53]. І хоча таке розуміння вказаних органів було сформульовано ще в 80-х рр. минулого століття, проте заслуговує на увагу, але з деякими доповненнями, які пов'язані з тим, що в сучасних умовах правоохоронні органи покликані не лише боротися зі злочинністю, але й здійснювати функції охорони, захисту тощо.

С. Лихова, у свою чергу, при визначенні поняття правоохоронних органів дещо розширює перелік їхніх функцій правоохоронних органів, вказуючи ще й на функції нагляду й забезпечення. Поняття, визначене нею, наступне: правоохоронні органи – це система органів, які уповноважені державою здійснювати нагляд і контроль за точним і неухильним додержанням законів усіма громадянами, посадовими особами, підприємствами, установами та організаціями, забезпечувати правопорядок, застосовувати заходи державного примусу до його порушників [38, с. 75].

Неоднозначним є визначення «правоохоронні органи», наведене О. Захаровою та В. Ковальським, під яким вони розуміють державну установу (або державну юридичну особу), яка виконує на основі закону особливі державні функції (владні, організаційно-розпорядчі, контрольні-перевірочні, охоронні), що реалізуються в різних сферах внутрішньої та зовнішньої діяльності [39, с. 273]. Вважаємо дане визначення таким, що не відображає сутність правоохоронних органів. Також видається досить загальним перелік функцій і сфер їхньої діяльності. Поряд з цим, з даного визначення неможливо виділити ознаки, притаманні суто правоохоронним органам, і, як наслідок, не зрозуміло, чим такі органи відрізняються від інших.

Якщо проаналізувати сучасні погляди на тлумачення правоохоронних органів, то виявиться, що науковцями такі органи досить часто визначаються через категорію «державний орган». Так, на переконання Д. І. Бородіна,

правоохоронний орган – це державний орган, виконання яким однієї чи кількох головних правоохоронних функцій є основним у його діяльності, який характеризується окремим матеріально-технічним забезпеченням співробітників і до якого діючим законодавством пред'являються спеціальні вимоги і співробітники якого з метою ефективного виконання своїх обов'язків законами та підзаконними нормативними актами наділяються специфічними правами та обов'язками [40, с. 50]. А. М. Куліш правоохоронними називає спеціально уповноважені державні органи, які забезпечують додержання та реалізацію прав і свобод громадян, законності та правопорядку із додержанням встановлених законом правил та процедур відповідно до своєї компетенції [41, с. 92].

Заслуговує на увагу визначення, надане О. М. Музичуком. На його думку, правоохоронними органами є державні суб'єкти, метою утворення та діяльності яких є охорона і захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави, насамперед від злочинних посягань, що є визначальним (основним) у їх діяльності, і які у зв'язку з цим і на професійній основі виконують правоохоронні завдання, функції та повноваження, здійснення яких передбачає можливість застосування державного примусу, а їх співробітники мають підвищений правовий захист, обумовлений особливостями проходження ними «правоохоронної служби» [42, с. 226]. Таке визначення є достатньо повним і змістовним, чітко формулює мету таких органів, а також дозволяє виділити ознаки, що є критеріями для відмежування від інших державних суб'єктів.

При формулюванні визначення поняття правоохоронних органів акцентує увагу на меті їх створення також і П. І. Хамула, який вважає, що правоохоронний орган може бути визначено як орган державної влади, метою утворення та основним напрямком діяльності якого є виконання на професійній основі повноважень із реалізації правоохоронної функції держави згідно із чинним матеріальним і процесуальним законодавством [34, с. 47].

На підставі аналізу законодавства України та теоретично-методологічних джерел А. М. Куліш виділяє наступні ознаки правоохоронного органу, з якими

ми цілком погоджуємося:

1) правоохоронний орган уповноважується законом для здійснення правоохоронної діяльності. Як правило, це спеціальний закон, присвячений завданням організації та діяльності цього органу.

2) правоохоронний орган здійснює свою діяльність із додержанням встановлених законом правил та процедур. Порушення цих правил працівниками правоохоронних органів тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, матеріальну або кримінальну відповідальність.

3) правоохоронні органи у своїй діяльності мають право застосовувати заходи державного примусу до осіб, які вчинили правопорушення. Указані заходи відрізняються один від одного у залежності від компетенції органу та тяжкості вчиненого правопорушення.

4) законні та обґрунтовані рішення, прийняті державними органами, обов'язкові для виконання посадовими особами та громадянами. Невиконання вказаних рішень складає самостійне правопорушення, що тягне за собою додаткову відповідальність [41, с. 92].

Однак ми також підтримуємо позицію П. І. Хамули, яким сформульовано наступні ознаки правоохоронних органів:

1) правоохоронний орган є органом державної влади (державно-владний характер діяльності правоохоронного органу);

2) наявність повноваження на застосування засобів державного примусу;

3) виконання спеціальних повноважень із реалізації правоохоронної функції держави як мета і основний напрямок діяльності, що здійснюється на професійній основі;

4) необхідність спеціального матеріально-технічного та кадрового забезпечення діяльності (зброя, спецзасоби, криміналістична техніка тощо);

5) спеціальні вимоги та обмеження щодо кадрового складу, особливий порядок добору й проходження служби, відповідальність, додаткові гарантії діяльності) [34, с. 46-47]. Саме такі ознаки у сукупності істотно дозволяють відрізнити правоохоронні органи від решти органів державної влади.

Підводячи підсумки проведеного аналізу поняття «правоохоронні органи», відзначимо наступне.

1. Вищезазначене поняття трактується більшістю авторів як державний орган, що виконує відповідні функції (правоохоронні, контрольні, охоронні, наглядові, забезпечувальні) з метою охорони і захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави, забезпечення правопорядку з можливістю застосування заходів державного примусу.

2. Загальне визначення правоохоронних органів наразі відсутнє. Однак спроби його з'ясувати пов'язані безпосередньо із зазначенням функцій, здійснюваними ними, а також з вказівкою на приналежність до органів державної влади.

3. В абсолютній більшості визначень є хоча б одна ознака, що вказує на приналежність органу до правоохоронного.

4. Недосконалість законодавчого визначення правоохоронних органів не дає можливості визначити ознаки, які є критеріями віднесення того чи іншого органу до правоохоронного.

Визначальне значення для розуміння змісту взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами в означеній сфері має наявність вдало сформульованих та чітко визначених правових понять, одним із яких є «фінансові установи». Зауважимо, що вказане поняття знайшло своє відображення як у численних нормативно-правових актах, так і в працях багатьох дослідників. Розглянемо деякі з них, які, на нашу думку, найбільш точно розкривають сутнісні ознаки фінансових установ.

Перш за все звернемо увагу на те, що в українському законодавстві є декілька визначень досліджуваного поняття. Більшість із них сформульовано в законах чи положеннях. Так, Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» передбачено наступне визначення фінансової установи: це юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених

законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку [43].

Натомість у Положенні про Державний реєстр фінансових установ термін «фінансова установа» вживається у таких значеннях: 1) фінансова установа – ліцензіат – фінансова установа, яка отримала відповідну ліцензію Нацкомфінпослуг на надання фінансової послуги; 2) фінансова установа – юридична особа публічного права – фінансова установа, яка створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування й уповноважена надавати фінансові послуги (крім фінансових установ, які мають статус міжурядових міжнародних організацій; Державної казначейської служби України; державних цільових фондів) [44].

У Директиві 2006/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ (виправлене видання) застосовується визначення, відмінне від вітчизняного, згідно з яким фінансова установа – це компанія, за виключенням кредитної установи, основним видом діяльності якої є прийняття внесків та здійснення одного або кількох видів діяльності, перелік яких надано у підпунктах з 2 по 12 додатка I [45].

Узагальнивши законодавче регламентування, виділимо характерні ознаки фінансових установ:

1) юридична особа, яка відповідно до законодавства надає одну чи не менше ніж одну фінансову послугу (операцію);

2) юридична особа, яка надає інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, лише у випадках, що прямо визначаються у законодавстві;

3) юридична особа, відомості про яку вносяться до відповідного реєстру в порядку, установленому законом;

4) юридична особа, яка отримала ліцензію на надання фінансової послуги;

5) юридична особа, яка створена розпорядчим актом уповноважених осіб.

Однак такі ознаки повинні застосовуватися в сукупності, адже деякі з них,

зокрема третя, має відношення до небанківських фінансових установ. Перша ознака також частково стосується небанківської фінансової установи, але з приміткою, що остання не є банком.

Якщо порівнювати наукові визначення фінансової установи вітчизняних та зарубіжних вчених, то вони істотно відрізняються. Так, у першому випадку під фінансовими установами розуміються організації, метою створення і діяльності якої є надання послуг з фінансового посередництва з урахуванням норм і правил економічного, політичного, правового і соціального життя суспільства [46, с. 28]. Натомість у другому випадку – це фірми, де головними активами виступають фінансові активи чи акції, облігації та кредити, окрім реальних активів (таких, як будинки, обладнання, сировина тощо) [47, с. 214]. Як бачимо, головною різницею між вказаними тлумаченнями є те, що виведення поняття відбувається через різні організаційно-правові форми юридичної особи.

Переходячи безпосередньо до визначення поняття легалізації злочинних доходів (легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом), зауважимо, що воно знайшло своє закріплення в українському законодавстві. Однак у науковій літературі відсутнє однозначне трактування й однакове вживання вказаного поняття. Досить часто можна зустріти його синонімічні визначення – відмивання коштів, легалізація доходів, здобутих злочинним шляхом, злочинні прибутки, «брудні гроші» тощо. У зв'язку з цим потребує нового бачення і усвідомлення вищевказана правова категорія, адже відносно неї в сучасній правовій літературі хоча і є певна схожість у трактуваннях, однак відсутній єдиний підхід щодо розуміння її значення.

Відповідно до ст. 209 Кримінального кодексу України, легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом – це набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, у тому числі здійснення фінансової операції, вчинення правочину з таким майном, або переміщення, зміна форми (перетворення) такого майна, або вчинення дій, спрямованих на приховування, маскування походження такого майна або володіння ним, права

на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження, якщо ці діяння вчинені особою, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом [48]. Вважаємо дане визначення достатньо змістовним та таким, що відображає основні сутнісні ознаки легалізації злочинних доходів, до яких, зокрема, належать: предметом злочину є майно, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом; діяння вчинено особою, яка знала чи повинна була знати, що майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом. Якщо порівняти поточну редакцію з попередньою, то можна прослідкувати, що основною відмінністю нової редакції є відсутність посилання на предикатне діяння як обов'язковий елемент складу злочину.

Відобразити сутність легалізації (відмивання) вдалося, на нашу думку, О. Є. Користіну, який визначає, що відмивання коштів – це негативне соціально-економічне явище, в основі якого приховування незаконного походження доходів, спотворення інформації про природу їхнього походження, місцезнаходження, розташування, рух, дійсну належність та прав власності на такі доходи, а також надання їм у будь-яких формах правомірного вигляду, коли особі відомо, що ці матеріальні блага є доходами, отриманими незаконним шляхом, а також інші дії, прямо або опосередковано пов'язані з оформленням правомірності фактичних відносин володіння, користування, розпорядження доходами або з приховуванням їх незаконного походження [49, с. 29-30].

Легалізація (відмивання) доходів, на думку Р. О. Баранова, – це негативне соціально-економічне явище, в основі якого лежать дії, спрямовані на приховування незаконного походження доходів, зокрема джерел їх виникнення, місцезнаходження, переміщення та прав власності, а також введення їх у правомірному вигляді в офіційний фінансовий обіг. Далі автором зазначається, що дане визначення акцентує увагу на розумінні того, що будь-яка операція щодо легалізації (відмивання) доходів має подвійну мету: приховувати вчинені злочини, внаслідок яких одержано доходи, та забезпечити можливості

скористатися даними доходами за допомогою розміщення чи інвестування їх в легальну економіку [50, с. 64]. Тобто як і в попередньому визначенні, науковець вказує на характер аналізованого поняття, а також зазначає фактори, що лежать в основі такого негативного явища як легалізація.

Ю. В. Коротков вважає, що легалізацією (відмиванням) незаконних доходів є умисне приховування їхнього походження шляхом спотворення інформації про справжній характер доходів, джерело, місцезнаходження, право власності на доходи чи інші права на них, укладання угод з незаконними доходами з метою подальшого їхнього введення в юридично легальному (легітимному) вигляді в різних формах (придбання рухомого або нерухомого майна, інвестування в легальну економічну діяльність) в офіційний економічний кругообіг [51, с. 10]. Якщо порівнювати дане визначення з попередніми, то воно є досить схожим за переліком способів, за допомогою яких здійснюється відмивання доходів.

Група авторів (С. Дмитров, О. Меренкова, Л. Левченко, Т. Медвідь) пропонують розуміти процес легалізації (відмивання) злочинних доходів як складну схему послідовних дій, спрямованих на заплутування справжніх джерел походження кримінальних капіталів завдяки їх перетворенню з одних активів у інші шляхом вчинення численних фінансових операцій [52, с. 25]. Звернемо увагу на деяку розмитість визначення, однак це не заважає зрозуміти його сутність. Поряд з цим, слушним буде зауважити, що сьогодні до злочинних доходів відносять кошти, одержані від нелегальної торгівлі зброєю, наркотиками, людьми, контрабандою, викрадення людей, несплати податків, а також отриманих в результаті злочинів у кредитно-банківській сфері, у сфері службової діяльності, хабарництвом, корупцією та інших незаконних джерел [53, с. 86].

Наостанок зазначимо, що окремі науковці розглядають легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в одній з чотирьох форм:

- 1) вчинення фінансових операцій з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння,

що передувало легалізації (відмиванню) доходів;

2) укладення угоди з такими коштами та майном;

3) вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження або переміщення;

4) набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних унаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів [54, с. 571].

Розглянувши законодавчий і науковий підходи, для більш повного усвідомлення сутності легалізації злочинних доходів спробуємо сформулювати власне розуміння цієї правової категорії: це явище, що носить негативний соціально-економічний характер та виникає внаслідок вчинення фінансових операцій чи правочинів з доходами з метою приховання, маскуванню будь-яких відомостей щодо них та дій, у результаті яких доходи були одержані з подальшим їх законним введенням в економіку країни. Інакше кажучи, під час легалізації злочинних доходів вчиняються певні діяння з відповідними доходами, які підлягають приховуванню, маскуванню з подальшим наданням їм правомірного вигляду та введенням в економіку.

Таким чином, виходячи з вищенаведеного, нами сформульовано наступне визначення взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів: це узгоджена разова або тривала у часово-просторовому процесі діяльність зазначених рівноправних суб'єктів, що здійснюється з поєднанням методів і засобів, властивих взаємодіючим суб'єктам, на основі законів чи підзаконних нормативно-правових актів, спрямована на досягнення спільної мети, що полягає у протидії здійсненню діянь з доходами, відомості про які приховуються чи маскуються, а також у недопущенні введення таких доходів в економіку країни.

Основними особливостями взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів є:

1) суб'єкти взаємодії – правоохоронні органи та фінансові установи або їх

уповноважені особи, кожен із них здійснює покладені на нього функції разом з іншими суб'єктами;

2) статус взаємодіючих суб'єктів – рівноправність і незалежність один від одного;

3) підстава взаємодії – закони або підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють як спільну діяльність взаємодіючих суб'єктів, так і діяльність кожного взаємодіючого суб'єкта окремо;

4) мета взаємодії – протидія легалізації злочинних доходів;

5) характер дій – узгоджений у часово-просторовому процесі, разовий або тривалий, тобто поки не будуть досягнуті мета та завдання, що стоять перед суб'єктами взаємодії;

6) методи та засоби взаємодії – власні, тобто такі, що притаманні кожному суб'єкту окремо, однак вони використовуються комплексно;

7) характер взаємодії – добровільний.

1.2 Правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів

В основі ефективної взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів знаходиться належне адміністративно-правове регулювання, яке займає особливе місце в системі правових засад. Саме нормами адміністративного законодавства регулюються питання, пов'язані з основними аспектами взаємодії між вказаними суб'єктами [55, с. 211].

Розгляд даного питання вважаємо за доцільне розпочати з характеристики понятійно-категоріального апарату. У нашому випадку перш за все необхідно з'ясувати сутність і зміст таких понять як «засади», «правові засади», «правове регулювання», «адміністративно-правове регулювання». З цією метою звернемося до словників і правової доктрини.

Словник української мови термін «засади» визначає як: 1) основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; 2) вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; 3) спосіб, метод здійснення чого-небудь [56, с. 300]. Натомість у Словнику російської мови вказаний термін означає першоджерело, основа, принципи, основні положення [57, с. 640].

З позиції Н. Асланян, категорію «засади» у сфері права необхідно розглядати залежно від методологічних орієнтацій, а саме як об'єктивні чинники правостворення; керівні ідеї, що знайшли закріплення в позитивному праві, тобто є принципами законодавства [58, с. 6]. У свою чергу, словосполучення «правові засади» О. Батраченко трактує як основу, головні положення, на яких ґрунтується правова система держави, способи та методи правового регулювання тощо [59, с. 53].

К. В. Муравйов, узагальнивши наукові точки зору щодо тлумачення поняття «правових засад», робить висновок, що їх можна поділити на дві групи:

1) ті, хто ототожнює засади із принципами, тобто застосовує такі терміни як синоніми;

2) ті, хто розуміє засади як сукупність нормативно-правових актів, положеннями яких визначаються ключові правові параметри та юридично значущі властивості того чи іншого питання, на врегулювання якого такі акти спрямовано [60, с. 157].

Таким чином, правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів – це сукупність нормативно-правових актів, які становлять основу правового регулювання відносин взаємодії між вказаними суб'єктами.

У наукових колах загальне розуміння правового регулювання зводиться до того, що це вплив на суспільні відносини та його учасників за допомогою правових засобів з метою їх упорядкування. Так, вченими зазначається, що правове регулювання – це:

– всі форми впливу права на громадське життя: видання норм права,

загальновиховний вплив права, здійснення правових приписів у конкретних діях суб'єктів права, забезпечення виконання цих приписів, тобто саму правомірну поведінку, а також все те, що створює основу й передумову для такої поведінки, забезпечує її [61, с. 26];

– здійснюваний в інтересах суспільства за допомогою норм права вплив на поведінку учасників суспільних відносин з метою встановлення й упорядкування останніх» [62, с. 62];

– упорядкування суспільних відносин, їх закріплення, охорона та розвиток, що здійснюється громадянським суспільством і державою за допомогою системи правових засобів [63, с. 276].

Авторський колектив підручника з теорії держави та права до ознак правового регулювання зараховує те, що воно:

- є різновидом соціального регулювання;
- здійснюється громадянським суспільством або державою;
- має нормативно-результативний характер – здійснюється за допомогою цілісної системи правових засобів, що забезпечують втілення в життя норм права для досягнення необхідної мети (результату);
- має організаційний характер – за допомогою правового регулювання відносини між суб'єктами набувають певної правової форми (в нормах права закріплюється міра можливої або належної поведінки);
- має цілеспрямований характер – спрямоване на задоволення прав, свобод, законних інтересів суб'єктів права;
- має конкретний характер – завжди пов'язане з реальними (конкретними) відносинами [64, с. 370].

Різновидом правового регулювання вважається адміністративно-правове. Що стосується дефініції останнього, то воно становить особливий вид правового регулювання, специфічність якого визначається об'єктом впливу, тобто відносинами, що регулюються адміністративним правом, обумовлені особливостями його норм. При цьому особливістю адміністративного права, на відміну від інших галузей права, є те, що воно часто регулює порядок

застосування норм інших галузей права [65, с. 92]. Указаний підхід містить пряму вказівку на те, що саме норми адміністративного права є регулятором відносин, які виникають у суспільстві.

І. М. Шопіна пропонує розглядати адміністративно-правове регулювання як адміністративно-правовий вплив, здійснюваний за допомогою комплексу адміністративних засобів та інших правових явищ, які в сукупності складають механізм адміністративно-правового регулювання [66, с. 55]. З цього приводу слушною є думка С. Подоляки, який зазначає, що комплекс адміністративно-правових засобів становлять ті ж самі засоби, за допомогою яких реалізується загальний механізм правового регулювання у всіх напрямках суспільних відносин. Особливістю є те, що склад таких засобів й методів правового регулювання є складовими інституту адміністративного права й впливає з його положень. Йому в більшій мірі будуть притаманними адміністративно-правова визначеність, формалізованість, імперативність та всі інші особливості, що притаманні публічним галузям права [67, с. 97].

Заслуговує на увагу визначення В. Й. Развадовського, який під адміністративно-правовим регулюванням розуміє регулювання, що здійснюється такою комбінацією способів правового регулювання, в якій переважають зобов'язання та заборони. Ця комбінація формується через наділення учасників правовідносин суб'єктивними юридичними правами й покладанням на них обов'язків шляхом визначення та закріплення у правових актах певних правил поведінки внаслідок правотворчої діяльності уповноважених на це органів (посадових осіб) [68, с. 169]. Означені способи свідчать про переважне застосування методу субординації під час адміністративно-правового регулювання суспільних відносин.

З метою відмежування адміністративно-правового регулювання від інших видів регулювання розглянемо його найсуттєвіші ознаки:

1) є одним із видів правового регулювання, де серед регуляторів першочергову роль відіграють адміністративно-правові норми й інші адміністративно-правові засоби;

2) у своїй основі є засобом державного регулювання, оскільки чинне адміністративне право встановлюється або санкціонується державою, а значить є державним регулятором суспільних відносин;

3) має певний вплив на суспільні відносини, що здійснюється за допомогою норм позитивного права й інших правових засобів. Норми адміністративного права й інші адміністративно-правові засоби в сукупності складають механізм адміністративно-правового регулювання [69, с. 157].

4) спрямоване на досягнення основної мети адміністративного права – забезпечення за допомогою адміністративно-правових заходів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави;

5) забезпечується передусім на основі реалізації адміністративно-правового методу правового регулювання, при цьому невіддільні фізичні та юридичні особи безпосередньо між собою не взаємодіють у публічному аспекті, невід’ємним сполучним елементом між ними є суб’єкт публічної адміністрації, що пов’язує адміністративно-правове регулювання в єдину збалансовану систему;

6) має визначені стадії, що передбачають насамперед правову регламентацію суспільних відносин, виникнення суб’єктивних публічних прав і юридичних адміністративних обов’язків та їх реалізацію [70, с. 176]. Вважаємо, що кожна з наведених ознак досить влучно характеризує зазначене правове явище та дозволяє усвідомити його сутність.

Отже, в контексті представленого наукового дослідження адміністративно-правове регулювання – це специфічний вид правового регулювання, що здійснюється за допомогою адміністративно-правових норм і засобів, які у своїй сукупності є частиною механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ з метою протидії легалізації злочинних доходів.

В основі правових засад взаємодії правоохоронних органів та фінансових установ щодо протидії легалізації злочинних доходів знаходиться нормативно-

правовий акт, визначення якого закріплено на законодавчому рівні. Так, відповідно до Наказу Міністерства юстиції України «Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів» нормативно-правовий акт – офіційний документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законом формі та порядку, який встановлює норми права для неозначеного кола осіб і розрахований на неодноразове застосування [71].

У правовій доктрині поняття нормативно-правового акту тлумачиться вченими подібно до законодавчого підходу, різниця лише у словесному виразі. На підтвердження цього, розглянемо деякі з них. Так, на думку Р. Ромашова, нормативно-правовий акт – письмовий документ, який прийнятий від імені держави компетентними державними органами та уповноваженими суб'єктами у порядку встановленої державою процедури, містить правила поведінки загального характеру, поширює регуляторно-охоронний вплив на неперсоніфіковане коло суб'єктів та спрямований на врегулювання типових суспільних відносин [72, с. 122]. У свою чергу Л. Легін, проаналізувавши поняття та систему ознак нормативно-правового акту, робить висновок, що під ним варто розуміти юридичний документ (акт) уповноваженого суб'єкта правотворчості, прийнятий у встановленому порядку, який встановлює, змінює або скасовує норми права [73, с. 25].

Відповідно нормативно-правовим актам притаманні наступні ознаки:

- 1) державний характер, оскільки саме держава наділяє органи, організації, посадові особи правом готувати та приймати нормативно-правові акти, тобто правотворчою компетенцією;
- 2) приймаються не всіма, а суворо визначеними суб'єктами, які спеціально уповноважені на це державою;
- 3) приймаються з дотриманням визначеної процедури та вимог до змісту та форми нормативно-правового акта як акта-документа;
- 4) володіють часовими, просторовими та суб'єктними межами дії;

5) завжди містять правові норми [74, с. 326].

Загальноприйнятим є поділ нормативно-правових актів за юридичною силою на закони та підзаконні акти. П. Рабінович визначає закон як нормативно-правовий акт вищого представницького органу державної влади або самого народу, який регулює найбільш важливі суспільні відносини та виражає волю й інтереси більшості населення, має вищу юридичну силу щодо всіх інших нормативно-правових актів [75, с. 125]. Тобто основними ознаками, що відрізняють закон від інших нормативно-правових актів, є:

1) прийняття його вищим представницьким органом державної влади, тобто Верховною Радою України, яка є єдиним органом законодавчої влади, що свідчить про те, що жоден інший орган державної влади не має повноважень на прийняття законів;

2) регулювання найбільш важливих суспільних відносин, коло яких окреслено у ст. 92 Конституції України;

3) вища юридична сила означає, що підзаконні нормативно-правові акти повинні прийматися на основі законів, а їх зміст не може суперечити останнім.

Підзаконний нормативно-правовий акт вищевказаний вчений розглядає як нормативний акт компетентного органу, що видається на підставі закону, відповідно до закону і для його виконання [75, с. 126]. Існування широкого кола суб'єктів, наділених правом видавати такі акти, обумовлює велику кількість критеріїв класифікації підзаконних нормативно-правових актів, серед яких Я. Романов виділяє наступні:

1) за суб'єктами прийняття – акти президента, уряду, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів і посадових осіб місцевого самоврядування та ін.;

2) за зовнішньою формою акта – укази, постанови, накази, розпорядження, рішення, статути, правила та ін.;

3) за сферою дії акта – загальні, міжвідомчі, відомчі, місцеві акти;

4) за характером нормотворчої компетенції – прийняті в межах власної нормотворчої компетенції і прийняті в порядку реалізації делегованих

нормотворчих повноважень;

5) за порядком прийняття – акти, прийняті одноособово і колегіально;

6) за кількістю суб'єктів нормотворчості – акти, прийняті одним суб'єктом владних повноважень і спільно двома або більше суб'єктами;

7) за характером відомостей, що містяться у нормативному акті, – акти з відкритим доступом і акти з обмеженим доступом;

8) за характером повноважень – видані на основі постійних повноважень й на основі тимчасових;

9) за нормотворчим призначенням – нормовстановлюючі та нормативно-допоміжні;

10) за функціональним призначенням – програмно-цільові, регламентаційні, статутні, правонаділяючі тощо;

11) за юридичними властивостями – суто нормативні й змішані та інші [76, с. 11].

Розглядаючи безпосередньо правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, вважаємо за необхідне передусім звернутися до нормативно-правового акту, який має найвищу юридичну силу в державі, – Конституції України від 28 червня 1996 року. Зауважимо, що Основний закон держави прямо не передбачає норми щодо такої взаємодії, однак певні конституційні положення покладені в основу адміністративно-правового регулювання в означеній сфері.

Нами вже зазначалося, що взаємодія між вказаними суб'єктами зумовлена потребою забезпечення фінансово-економічної безпеки держави у зв'язку з частими випадками легалізації злочинних доходів, а також порушенням законодавства про протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Так, ст. 17 Конституції України [77] встановлює, що забезпечення економічної безпеки України є однією з найважливіших функцій держави, а забезпечення державної безпеки покладається на правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.

Крім ст. 17 Конституції України, в аспекті дослідження даного питання особливий інтерес становлять також ті норми вказаного нормативно-правового акту, які визначають основоположні принципи діяльності правоохоронних органів, до яких, зокрема, належать принципи верховенства права (ст. 8), державної мови (ст. 10), міжнародного співробітництва (ст. 18), законності (ст. 19), гарантування прав і свобод людини і громадянина (ст. 22) тощо, а також загальні засади діяльності прокуратури як правоохоронного органу (ст. 131¹).

З приводу вищенаведених принципів та на підставі аналізу саме тих законів України, суб'єкти яких уповноважені взаємодіяти з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, зазначимо наступне. Наприклад, принцип верховенства права чітко передбачений у законодавстві, що визначає правові засади діяльності таких правоохоронних органів як Національна поліція, прокуратура, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань. Обов'язкове володіння державною мовою встановлено для прокурорів, директора Національного антикорупційного бюро України та Державного бюро розслідувань. Однією із засад діяльності Служби безпеки України, Національної поліції, прокуратури, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань є принцип законності. Діяльність Служби безпеки України, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України здійснюється на основі принципу дотримання прав і свобод людини. На принципі міжнародного співробітництва базується діяльність таких правоохоронних органів як Національна поліція, прокуратура, Національне антикорупційне бюро України тощо [78, с. 60-61].

Поряд із цим, положеннями Основного закону України окреслено питання щодо призначення та звільнення окремих уповноважених осіб правоохоронних органів, а саме: Голови Служби безпеки України (п. 12¹ ст. 85, п. 14 ст. 106), Генерального прокурора (п. 25 ст. 85, п. 11 ст. 106), а також щодо затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби

безпеки України (п. 22 ст. 85).

Також Конституція України містить норми, що регулюють діяльність Національного банку України, який є фінансовою установою. Так, п. 18 ст. 85 передбачає порядок призначення та звільнення з посади Голови вказаного банку, а ст. 99 вказує на основну функцію центрального банку держави.

Не менш важливе значення у розрізі даного питання належить міжнародним правовим актам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. До таких, зокрема, належать:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [79] від 20 грудня 1988 року, яка визнала злочином відмивання грошей, отриманих від незаконного обігу наркотиків, а також у ст. 3 цієї Конвенції надано пояснення, що необхідно розуміти під легалізацією («відмиванням») доходів від злочинної діяльності.

2. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [80] від 8 листопада 1990 року, яка, на відміну від попередньої Конвенції, визнала злочином дії, пов'язані з відмиванням грошей, отриманих не тільки від незаконного обігу наркотиків, але й від інших видів злочинної діяльності, перелік яких закріплений у ст. 6 даної Конвенції.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [81] від 31 жовтня 2003 року, відповідно до якої кожна держава-учасниця установлює всеосяжний внутрішній режим регулювання й нагляду за діяльністю банків та небанківських фінансових установ у цілях недопущення та виявлення всіх форм відмивання коштів, а також забезпечує здатність адміністративних, регулятивних, правоохоронних та інших органів, які ведуть боротьбу з відмиванням коштів здійснювати співробітництво й обмін інформацією на національному та міжнародних рівнях, що встановлюються її внутрішнім правом (ст. 14); уживає відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права ряд законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами відповідних діянь, вчинених умисно

(ст. 23). У цій статті йдеться саме про відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом.

Безпосередньо співробітництву як виду взаємодії між національними органами та приватним сектором присвячена ст. 39 вищевказаної Конвенції, згідно з якою кожна держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для заохочення, відповідно до її внутрішнього права, співробітництва між національними слідчими органами й органами прокуратури та організаціями приватного сектора, зокрема фінансовими установами, з питань вчинення злочинів, визначених цією Конвенцією. Натомість заходи, спрямовані на запобігання переказам доходів, здобутих злочинним шляхом, та їх виявлення, передбачені у ст. 52 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції.

4. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму [82], прийнята 16 травня 2005 року, яка містить ряд важливих положень, що стосуються протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, зокрема надано роз'яснення щодо уживання термінів «доходи», «майно», визначено перелік заходів, які можуть вживатися сторонами Конвенції для запобігання відмиванню злочинних доходів тощо.

Важливе значення в аспекті даного питання має розділ 2 вказаної Конвенції, присвячений допомозі у проведенні розслідування шляхом надання відповіді на запити про надання інформації про банківські рахунки та банківські операції, а також про моніторинг банківських операцій.

5. Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради і Директиви Комісії 2006/70/ЄС [83] від 20 травня 2015 року, яка поширює свою дію на фінансові установи, передбачає ряд положень, спрямованих на запобігання відмиванню грошей у фінансовому

секторі.

К. В. Бисага з приводу вищевказаної директиви зазначає, що остання вперше зобов'язала країни Європейського Союзу створити національні списки, в які мають внести свої дані кінцеві власники компаній, корпорацій і фондів, що ведуть у цих країнах свій бізнес. Директива відносить встановлення кінцевих бенефіціарів до обов'язкових елементів фінансового моніторингу для більшості фінансових установ та представників регульованих професій. Ці списки будуть мати відкритий характер, і ними зможуть користуватися не тільки представники державних структур, контрольних організацій і банків, а й, після певної реєстрації, «зацікавлені приватні особи». Змінено також підходи до оцінки ризиків у цілому. Так, країни-члени Євросоюзу разом із виявленням імовірності легалізації доходів та її мінімізації повинні передавати свої напрацювання іншим державам. Також Четверта Директива посилює заходи обачності під час взаємовідносин контрагентів із клієнтами і не допускає винятків, а також спрощує обмін інформацією між країнами. Директива не має прямої дії на територіях держав-членів Європейського Союзу і її положення має бути імplementовано в законодавство держав-членів Європейського Союзу протягом двох років з моменту набуття Директивою чинності [84, с. 38-39]. Зауважимо, що більшість положень вказаної Директиви вже імplementовано в українське законодавство, яке спрямоване на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Як бачимо, міжнародна нормативна база у питанні взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ у досліджуваній сфері є досить розвиненою. По-перше, роз'яснено, що варто розуміти під доходами, майном, легалізацією («відмиванням») доходів від злочинної діяльності. По-друге, визначено перелік дій, пов'язаних з відмиванням злочинних доходів, та названо ті, які є злочинами. По-третє, передбачено ряд заходів, спрямованих на запобігання легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом. По-четверте, закріплено положення про обмін інформацією між правоохоронними органами та фінансовими установами на національному та міжнародному рівнях.

При цьому перелік вищевказаних конвенцій та директив як міжнародно-правових актів, що стосуються як загальних положень щодо відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, так і окремих аспектів взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ у сфері протидії легалізації злочинних доходів, не є вичерпним.

Після аналізу міжнародних правових актів вважаємо за доцільне виділити кодекси як особливий вид закону, положення яких регулюють однорідну сферу суспільних відносин. Традиційно в правовій доктрині вони поділяються на матеріальні та процесуальні. Так, у рамках розгляду даного питання до таких можна віднести:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення [85] від 7 грудня 1984 року закріплює перелік адміністративних правопорушень (проступків) у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та відповідальність за них (ст. ст. 166⁹, 166¹¹, 188³⁴). Також у ст. 255 цього Кодексу визначено коло осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення за вищевказаними статтями, до яких, зокрема, належать уповноважені на те посадові особи суб'єктів державного фінансового моніторингу.

2. Кодекс адміністративного судочинства України [86] від 6 липня 2005 року, у якому встановлена заборона забезпечення позову шляхом зупинення рішень Національного банку України, його актів, а також встановлення для Національного банку України заборони або обов'язку вчиняти певні дії (ст. 151). Тобто вказаним положенням встановлено інститут забезпечення адміністративного позову, що гарантує виконання постанов адміністративного суду, зокрема щодо справ, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів.

3. Кримінальний кодекс України [48] від 5 квітня 2011 року, де визначено перелік суспільно небезпечних діянь, які є злочинами у певній сфері, а також відповідальність за їх скоєння. Безпосередньо відповідальність за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом й умисне порушення вимог

законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, встановлена ст. ст. 209, 209¹ даного Кодексу. Однак вказані злочини не є вичерпними, адже відповідальність у вказаній сфері настає й за предикатні злочини (наприклад, ст. 190 – шахрайство, ст. 22 – шахрайство з фінансовими ресурсами, ст. 364 – зловживання владою або службовим становищем та інші). Зауважимо, що у даному випадку предикатним є злочин, у результаті якого виникли доходи, що можуть стати предметом злочину з легалізації злочинних доходів.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України [87] від 13 квітня 2012 року, який регламентує питання щодо підслідності правоохоронних органів і порядок здійснення ними досудового розслідування (розділ III). Зазначимо, що якісне досудове розслідування правоохоронними органами фактів легалізації злочинних доходів неможливе без інформації, наявної у фінансових установах. Тільки взаємодія між вказаними органами сприятиме розкриттю суспільно небезпечних діянь.

Так, відповідно до ст. 216 вищезазначеного Кодексу [87] детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування злочину за ст. 209 Кримінального кодексу України за наявності відповідних умов. Однак у кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених статтями 209 і 209¹ Кримінального кодексу України, досудове розслідування може здійснюватися також і слідчим того правоохоронного органу, який розпочав таке розслідування або ж до підслідності якого належить злочин, що передував легалізації злочинних доходів (предикатний злочин), за винятком тих випадків, коли такий злочин віднесено виключно до підслідності Національного антикорупційного бюро. Зауважимо, що у разі виявлення предикатного злочину відповідальність за нього не настає і особа притягується до кримінальної відповідальності лише за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, якщо суспільно небезпечне протиправне діяння, що передувало легалізації (відмиванню) злочинних доходів, вчинено за межами України, а легалізація таких доходів була здійснена на території України або

факт вчинення предикатного злочину встановлений судом у відповідних процесуальних рішеннях.

Поряд із кодексами розглянемо закони, які посідають вагоме місце в адміністративно-правовому регулюванні взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. Передусім виділимо закон, який визначає правовий механізм протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року [88], який надає можливість правоохоронним органам виявляти, перевіряти та розслідувати злочини, що пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями. Поряд з цим, у ст. 6 зазначеного нормативно-правового акту закріплені система та суб'єкти фінансового моніторингу, де банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи належать до первинних суб'єктів такого моніторингу та зобов'язані здійснювати визначену сукупність заходів, спрямованих на протидію легалізації злочинних доходів.

Пряма вказівка щодо взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ міститься в ст. 8 даного Закону, де зазначається, що суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний забезпечувати у повному обсязі доступ правоохоронним органам до документів або інформації, що міститься в них, відповідно до вимог закону та у відповідності до їх обґрунтованих запитів. Також у зазначеній статті передбачено, що отримання правоохоронними органами від банків документів або інформації, що становлять банківську таємницю, здійснюється в порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність». Водночас фінансові установи наділені правом звертатися із запитом до правоохоронних органів, які зобов'язані протягом 10 робочих днів з дня отримання відповідного запиту надати запитувану інформацію та/або документи (їх копії, витяги з документів) з

урахуванням вимог, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України.

Говорячи про закони, які посідають досить важливе місце в адміністративно-правовому регулюванні у рамках даного питання, доцільно виділити ті, норми яких є загальними та спеціальними для всіх взаємодіючих суб'єктів, зокрема, до загальних законів щодо фінансових установ можна віднести:

2. «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року [43], дія якого поширюється на фінансові установи, перелік яких закріплено у ст. 1 цього закону. Зокрема врегульовано питання щодо умов надання ними фінансових послуг, створення й діяльності фінансових установ, ліцензування діяльності останніх тощо. Безпосередньо запобіганню легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, присвячена ст. 18 вищевказаного закону, якою забороняється фінансовим установам вступати в договірні відносини з анонімними особами, а також відкривати та вести анонімні рахунки з клієнтами – юридичними чи фізичними особами у випадку виникнення сумнівів стосовно того, що особа виступає не від власного імені.

До другої групи законів належать:

3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року [89], який зосереджує увагу на питанні взаємодії правоохоронних органів й банків стосовно банківської таємниці, зокрема щодо поняття та її складових, а також порядку її розкриття. Так, інформація щодо юридичних та фізичних осіб, а також фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, яка містить банківську таємницю, може бути розкрита банками окремим правоохоронним органам – органам прокуратури України, Служби безпеки України, Державному бюро розслідувань, Національній поліції та Національному антикорупційному бюро України (ст. 62). Питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, регулюється главою 11 цього Закону, де увага зосереджена на питанні

перевірки Національним банком України банків з питань дотримання ними вимог законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та достатності заходів для запобігання та протидії легалізації злочинних доходів.

4. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року [90], яким уповноважено такий банк здійснювати державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, за певним колом суб'єктів, а саме за небанківськими фінансовими установами-резидентами, які є платіжними організаціями та/або членами/учасниками платіжних систем у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів на підставі відповідних ліцензій, зокрема Національного банку України (крім операторів поштового зв'язку в частині здійснення ними переказу коштів). Здійснюючи свої функції, Національний банк України наділяється правом безоплатно одержувати від банків та осіб, стосовно яких здійснюється наглядова діяльність, інформацію про їх діяльність та пояснення стосовно отриманої інформації та проведених операцій. Також означений банк має право отримувати необхідну інформацію від органів державної влади, до яких відносяться й правоохоронні органи (ст. 57). Викладене свідчить про існування взаємодії між центральним банком України та правоохоронними органами у частині обміну інформацією, зокрема й у сфері легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом.

5. «Про страхування» від 7 березня 1996 року [91], у ст. 40 якого передбачений обмін інформацією щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить таємницю страхування. Так, відповідна інформація надається страховиком Національному антикорупційному бюро України, Державному бюро розслідувань, органам прокуратури України, Служби безпеки України, Національній поліції України, податкової міліції на їх письмову вимогу стосовно операцій страхування конкретної юридичної або фізичної особи за конкретним договором страхування у разі повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення даній особі.

б. «Про кредитні спілки» від 20 грудня 2001 року [92], яким визначається адміністративно-правовий статус такої фінансової установи, а також регулюється питання видання довідок щодо рахунків, внесків, інших фінансових операцій органам прокуратури, служби безпеки, органам Національної поліції, іншим правоохоронним та податковим органам (п. 5 ч. 3 ст. 21), що, відповідно, відображає порядок взаємодії між даним видом фінансової установи та окремими правоохоронними органами.

Зауважимо, що нами були розглянуті виключно ті спеціальні закони, що стосуються діяльності фінансових установ, норми яких містять пряму чи опосередковану вказівку на взаємодію між ними та правоохоронними органами у досліджуваній сфері.

Що стосується правоохоронних органів України, то необхідно приділити увагу адміністративно-правовому регулюванню діяльності кожного з тих, які мають безпосереднє відношення до взаємодії з фінансовими установами у сфері легалізації злочинних доходів, а також виділити закони, які є загальними для всіх правоохоронних органів. Так, до останніх належать:

1. «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року [35], у ст. 2 якого закріплено систему правоохоронних органів України, а також встановлено систему особливих заходів їх державного захисту не лише від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а й від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб (ст. 1).

2. «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року [93], яким закріплено систему органів, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю (ст. 5), а одним із основних напрямів боротьби з такою злочинністю визначено запобігання легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом (ст. 6). Безпосередньо повноваження спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю Служби безпеки України та їх співробітників щодо взаємодії з

фінансовими установами передбачено ст. 12 зазначеного закону, а взаємодії спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю та інших державних органів присвячено розділ V цього нормативно-правового акта.

3. «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року [94] визначає основні положення здійснення відповідної діяльності, а також перелік підрозділів правоохоронних органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, до яких у відповідності до ст. 5 належать оперативні підрозділи Національної поліції, Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України, органів доходів і зборів, Національного антикорупційного бюро України. Саме виокремлені органи та їх підрозділи мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність у сфері легалізації злочинних доходів.

До спеціальних законів, дія яких спрямована на регулювання окремих аспектів взаємодії безпосередньо правоохоронних органів з фінансовими установами в означеній сфері, варто віднести:

4. «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року [95], яким передбачено, що Служба безпеки України взаємодіє з державними органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, які сприяють виконанню покладених на неї завдань (ст. 8). Очевидно, що серед переліку суб'єктів, з якими вказаний правоохоронний орган може взаємодіяти, можна виокремити й фінансові установи, адже вказівка «установи» дає підстави вважати, що нею охоплюються також й фінансові установи, які, у свою чергу, сприяють попередженню, виявленню, припиненню та розкриттю організованої злочинності у сфері легалізації злочинних доходів.

Окрім цього, Служба безпеки України має право отримувати від банків інформацію, що містить банківську таємницю, у порядку та обсязі, встановленому законодавством (ст. 25), що ще раз підкреслює тісну взаємодію між даним правоохоронним органом і фінансовими установами.

5. «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року [96], у ст. 16 якого передбачені обов'язки цього державного правоохоронного органу, серед яких – здійснення оперативно-розшукових

заходів й досудового розслідування кримінальних правопорушень, зокрема пов'язаних з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, а також здійснення взаємодії з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків. З метою виконання цих та інших обов'язків Національне антикорупційне бюро має право отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб, яка необхідна для виконання його обов'язків (ст. 17). Порядок взаємодії означеного правоохоронного органу з іншими державними органами, до яких належить Національний банк України, передбачено у ст. 19² цього закону.

6. «Про Національну поліцію України» від 2 липня 2015 року [97], серед повноважень якої варто виділити здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності й оперативно-розшукової діяльності та інші (ст. 23). Зауважимо, що вказаний правоохоронний орган може здійснювати досудове розслідування предикативних злочинів, тобто тих, що передують легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

7. «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року [98], у ст. 5 якого зазначено, що означений правоохоронний орган вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених чітко визначеним переліком вищих посадових осіб, службовими особами Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро), а також особами, які вчинили військові злочини (крім тих, що передбачені ст. 442 Кримінального кодексу України).

8. «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року [99], яким визначено, що однією з функцій прокуратури є нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство

(ст. 2).

Окремо варто виділити Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року [100], розділом XVIII² якого регулюється діяльність податкової міліції. Як бачимо, специфічною ознакою адміністративно-правового регулювання діяльності вищевказаного правоохоронного органу є відсутність окремого спеціального закону, присвяченого правовим й організаційним основам його діяльності.

Звертаючись до положень Податкового кодексу України, зазначимо, що одним із повноважень податкової міліції є вжиття заходів щодо виявлення і розслідування злочинів, пов'язаних з відмиванням, легалізацією, розкраданням коштів та іншими фінансовими операціями. Поряд з цим, податкова міліція може передавати відповідним правоохоронним органам матеріали за фактами правопорушень, за які законом передбачено кримінальну відповідальність, якщо їх розслідування не належить до компетенції податкової міліції (ст. 350). Незважаючи на відсутність прямої вказівки стосовно взаємодії податкової міліції з фінансовими установами, очевидно, що розслідування злочинів у сфері легалізації злочинних доходів неможливо без інформації, наявної у банках та інших фінансових установах.

Крім законодавчих актів, необхідно звернути особливу увагу на підзаконні нормативно-правові акти, які спрямовані на налагодження взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів.

З метою врегулювання відносин між фінансовими установами (банками та небанківськими фінансовими установами) й правоохоронними органами у сфері протидії легалізації злочинних доходів Кабінетом Міністрів України та Національним банком України було прийнято постанову «Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)» від 28 серпня 2001 року [101], спрямовану на попередження відмивання злочинних доходів за допомогою фінансово-кредитних установ держави, а також на зростання багатосторонньої діяльності і правової

взаємодопомоги у ході розслідувань і карного переслідування у справах з відмивання грошей.

Говорячи про розкриття банками правоохоронним органам інформації, яка містить банківську таємницю, зауважимо, що вимоги до її захисту, зберігання, використання та розкриття містяться у Постанові Правління Національного банку України «Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці» від 14 липня 2006 року [102].

Ефективна взаємодія правоохоронних органів з фінансовими установами сприяє протидії легалізації злочинних доходів, зокрема завдяки фінансовому моніторингу операцій з коштами, який є вагомим інструментом у такій протидії. Так, Постановою Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» від 26 червня 2015 року [103] зобов'язано банки у правилах фінансового моніторингу розміщувати порядок надання інформації до правоохоронних органів, визначених у законодавстві України (п. 22) з метою запобігання використанню банківської системи для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Така ж вимога стосується й небанківських фінансових установ (п. 17 постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення небанківськими фінансовими установами фінансового моніторингу в частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів» від 15 вересня 2016 року [104]).

Для надання методичної допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму наказом Державного комітету фінансового моніторингу затверджено Примірні правила проведення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Держфінмоніторинг» від 1 лютого 2011 року [105], які, у тому числі, містять порядок дій працівників відповідних суб'єктів з підготовки та подання відповідальному працівнику інформації, необхідної для прийняття рішення про

інформування відповідно до законодавства Державної служби фінансового моніторингу та правоохоронних органів.

Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 травня 2015 року [106] визначено перелік інформаційних ресурсів баз даних вказаної системи, серед яких варто виділити наступні: Відомості про осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності (станом на 20 листопада 2012 р., до набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України), доступ до якої забезпечуються Міністерством внутрішніх справ; Облікові дані платників податків та відомості про їх банківські рахунки, взяті на податковий облік і Відомості про отримані платниками податків доходи та сплату податків, доступ до яких забезпечує Державна фіскальна служба; Відомості про осіб, яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень у сфері легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму і Відомості про осіб, стосовно яких Службою безпеки України розпочато досудове розслідування за ознаками злочинів, передбачених статтею 209¹ Кримінального кодексу України, доступ до яких забезпечують Генеральна прокуратура України та Служба безпеки України відповідно.

На виконання Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року від 30 грудня 2015 року [107] розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 року [108] передбачено план заходів на 2017-2019 роки з реалізації означеної стратегії, деякі з яких спрямовані саме на посилення взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері легалізації злочинних доходів. Наприклад, одним із таких заходів є забезпечення нормативно-правового регулювання для запровадження уніфікованого формату обміну інформацією та механізму електронної взаємодії

між Національним антикорупційним бюро та банками щодо пошуку та встановлення доходів, одержаних злочинним шляхом.

Не менш важливе значення посідає розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 23 серпня 2016 року [109], адже автоматизація процесу подання повідомлень банківськими установами про фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та подальше її надсилання до правоохоронних органів сприятиме підвищенню якості взаємодії між означеними суб'єктами.

Таким чином, система міжнародних і нормативно-правових актів, які визначають окремі аспекти щодо протидії легалізації злочинних доходів, адміністративно-правовий статус взаємодіючих суб'єктів, порядок взаємодії між ними тощо, становлять правові засади взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами у протидії легалізації злочинних доходів.

Визначальними ознаками правових засад взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ в означеній сфері є:

- 1) фрагментарний, а не комплексний характер, адже чітко не наводиться адміністративно-правовий механізм взаємодії між вказаними суб'єктами;
- 2) регулювання нормативно-правовими актами різної юридичної сили – від Конституції України до підзаконних актів;
- 3) існування широкого кола суб'єктів, наділених правом видавати нормативно-правові акти у сфері протидії легалізації злочинних доходів;
- 4) відсутність єдиного нормативно-правового акту, в якому передбачений порядок взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ в означеній сфері.

За юридичною силою міжнародні та нормативно-правові акти, що становлять правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, пропонуємо поділяти

на такі рівні:

1) конституційний (Конституція України);

2) міжнародний, до якого належать конвенції та директиви (Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму);

3) законодавчий, який охоплює такі групи нормативних правових актів:

– акти, які містять загальні положення щодо взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами та (або) визначають систему суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів (Закони України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про банки і банківську діяльність», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»);

– акти, які стосуються виявлення, розслідування та відповідальності за злочини у сфері легалізації злочинних доходів (Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закони України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про оперативно-розшукову діяльність»);

– акти, які регулюють адміністративно-правовий статус правоохоронних органів, фінансових установ і містять положення щодо їх взаємодії (Податковий кодекс України, Закони України «Про Національний банк

України», «Про страхування», «Про кредитні спілки», «Про Службу безпеки України», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Національну поліцію України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про прокуратуру»);

4) підзаконний, які в залежності від суб'єкта прийняття поділяються на:

– постанови Кабінету Міністрів України («Деякі питання Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»);

– розпорядження Кабінету Міністрів України («Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року», «Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»);

– постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку України (Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF));

– постанови Правління Національного банку України («Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу», «Про затвердження Положення про здійснення небанківськими фінансовими установами фінансового моніторингу в частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів», «Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці»);

– накази Державного комітету фінансового моніторингу України («Про

затвердження Примірних правил проведення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Держфінмоніторинг»).

1.3 Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів і фінансових установ як суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів

З метою забезпечення повноти та всебічності розгляду даного питання вважаємо за необхідне розпочати зі з'ясування змісту таких категорій як «статус», «правовий статус», «адміністративно-правовий статус» з подальшим виокремленням елементів останнього. При цьому характеристика елементів адміністративно-правового статусу взаємодіючих суб'єктів сприятиме визначенню ролі та місця відповідних суб'єктів у протидії легалізації злочинних доходів.

Поняття «статус» є одним із визначальних у правовій науці, використовується у законодавчому та науковому обігу, походить від латинського «status», що означає «становище» [110, с. 545]. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає «статус» як правове становище громадян, державних і громадських органів, міжнародних організацій [3, с. 1387]. Інакше кажучи, вказане поняття дає можливість визначити місце певного суб'єкта у суспільних відносинах по відношенню до інших суб'єктів. При цьому категорія «статус» вживається щодо фізичних осіб, так і юридичних.

Розглядаючи категорію «правовий статус», звернемося до думки С. Л. Курила, який у загальному вигляді розуміє правовий статус як специфічну якісну характеристику (властивість), яка визначає положення (становище) суб'єкта у тій чи іншій системі суспільних відносин (економічних, соціальних, політичних, міжнародних тощо) через правове (юридичне) встановлення його прав та обов'язків [111, с. 525]. У даному випадку поняття правового статусу обмежується такими елементами, як права й обов'язки. З приводу цього

доречним є висновок О. І. Безпалової та Д. О. Горбача про те, що складова «статус» визначає становище, положення відповідного суб'єкта у соціальній системі, що виражається здебільшого у правах та обов'язках; а елемент «правовий» говорить нам про те, що ці права та обов'язки містяться у відповідних нормативних актах, тобто отримали закріплення у нормах права [112, с. 32].

Визначення, схоже на попереднє, можна зустріти й у інших вчених. Відмінність полягає лише у переліку структурних елементів, що входять до правового статусу, та залежить від підходу до тлумачення, обраного науковцем. Так, з позиції розширеного підходу О. Ф. Скакун під правовим статусом розуміє систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві [113, с. 377, 381]. Але, незважаючи на підхід (обмежений чи розширений), обраний при тлумаченні вказаної правової категорії, її визначальною рисою є багатоелементність.

Однак у рамках представленого дослідження найбільш влучним є визначення правового статусу, запропоноване А. Г. Нікуліною: це комплексна категорія з чіткою структурою, яка регулює взаємовідносини суб'єктів між собою, встановлюючи принципи та характер взаємодії суб'єктів суспільних відносин, та встановлює місце кожного суб'єкта, шляхом регулювання їх гарантій, прав та обов'язків, встановлює ступінь взаємодії між державою, суспільством та певною особою, забезпечуючи таким чином життєдіяльність соціального середовища в цілому [114, с. 76].

Водночас ознаками правового статусу є:

- універсальний характер (поширюється на всіх суб'єктів);
- відображає особливості особи та держави як учасників суспільних відносин та ступінь, характер їх взаємодії;
- права та свободи, що складають основу статусу, не можуть реалізуватись без інших його компонентів – обов'язків та відповідальності;

- забезпечує системність прав, свобод та обов'язків;
- елементи структури правового статусу є взаємопов'язаними та взаємодіючими;
- характеризується відносною стабільністю [115, с. 96].

Говорячи про поняття «адміністративно-правовий статус», зазначимо, що воно є вужчим за попередньо розглянуте, оскільки правовий статус охоплює безпосередньо адміністративно-правовий, конституційно-правовий статус тощо. До того ж, як слушно зауважує О. М. Бандурка, основне призначення категорії «адміністративно-правовий статус» полягає у деталізації особливих ознак суб'єктів права та правовідносин. У визначенні правового статусу будь-якого суб'єкта акцентується увага саме на його ролі та місці у системі права (правовідносин) і на тому, чим він відрізняється від інших суб'єктів. Поряд з цим, науковець розглядає адміністративно-правовий статус як сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, закріплених у нормах адміністративного права [116, с. 141, 144]. У даному випадку застосований класичний підхід до розуміння адміністративно-правового статусу, де поряд з правами й обов'язками виокремлюються також й гарантії їх реалізації.

Класичним прикладом вузького підходу до тлумачення адміністративно-правового статусу є визначення Т. О. Коломоець: це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним органом [117, с. 64]. Отже, права й обов'язки становлять основу адміністративно-правового статусу. Але такий підхід не враховує, що суб'єкт адміністративного права, окрім прав й обов'язків, повинен мати певні гарантії їх реалізації, а також нести відповідальність за вчинене. У зв'язку з цим ми підтримуємо позицію тих науковців, які вдаються до розширеного підходу при тлумаченні адміністративно-правового статусу, оскільки лише сукупність всіх елементів адміністративно-правового статусу дозволить у повній мірі визначити роль і місце суб'єкта права у певних відносинах.

Так, на думку О. А. Гусар, адміністративно-правовий статус – це системна сукупність адміністративно-правових властивостей суб'єкта права.

Такими властивостями є детерміновані нормами адміністративного права: 1) компетенція суб'єкта; 2) порядок його утворення і набрання юридичних ознак; 3) назва; 4) місце дислокації; 5) структура; 6) цілі функціонування; 7) відповідальність [118, с. 116]. Наведене визначення у кінцевому підсумку розкриває структуру адміністративно-правового статусу, однак, на наше переконання, не зовсім доцільним є віднесення назви та місця дислокації до елементів такого статусу. Враховуючи те, що адміністративно-правовий статус вказує на місце (становище), яке займає певний суб'єкт у системі суб'єктів адміністративного права, залишається незрозумілим, яким чином назва та місце дислокації впливають на місце суб'єкта в такій системі. Однак ми не заперечуємо той факт, що у певних випадках саме назва й місце дислокації повинні бути включені до структурних елементів адміністративно-правового статусу, зокрема, у випадках, коли мова йде про військове формування. У всіх інших випадках інформація про назву й місце дислокації має другорядне значення [119, с. 60].

Не менш важливе значення при дослідженні даного питання посідає визначення структури адміністративно-правового статусу взаємодіючих суб'єктів, тобто правоохоронних органів і фінансових установ. Саме структура характеризує елементи чого-небудь, що поєднані один з одним системним зв'язком. З вищевикладеного зрозуміло, що права й обов'язки є невід'ємними структурними елементами означеного статусу.

Щодо інших елементів, то до теперішнього часу ще не сформовано єдиного підходу до структури адміністративно-правового статусу. Їх виокремлення залежить, перш за все, від виду суб'єкта адміністративного права і лише частково дозволяє сформулювати суб'єктивне бачення автора щодо елементів адміністративно-правового статусу певного суб'єкта. Виходячи з того, що правоохоронні органи – це передусім державні органи, а фінансові установи – юридичні особи, розглянемо структуру адміністративно-правового статусу безпосередньо державних органів й юридичних осіб.

Зокрема, на переконання М. Ю. Івчука, елементами адміністративно-

правового статусу державних органів є: юридично закріплені цілі, завдання та функції; компетенція; організаційно-структурний компонент (нормативне регулювання порядку утворення (обрання, призначення), легалізації, реорганізації, ліквідації, підпорядкованості, встановлення та зміни внутрішньоорганізаційної структури, право на організаційне самовизначення, процедури діяльності, офіційні символи тощо); відповідальність [120, с. 9]. У свою чергу, до елементів адміністративно-правового статусу юридичних осіб П. С. Лютиков зараховує адміністративну правосуб'єктність (адміністративна правоздатність та адміністративна дієздатність, складовою якої є адміністративна деліктоздатність); суб'єктивні права та обов'язки юридичної особи, закріплені нормами адміністративного права (компетенція, повноваження) [121, с. 19].

Переходячи безпосередньо до структури адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, зауважимо, що нами буде розглянута структура відповідного статусу не окремо взятого правоохоронного органу, а правоохоронних органів загалом. Це пояснюється тим, що структура адміністративно-правового статусу того чи іншого правоохоронного органу, як правило, є похідною від структури адміністративно-правового статусу правоохоронних органів в цілому.

В адміністративно-правовій науці сформувалося два основних підходи до виділення структурних елементів адміністративно-правового статусу правоохоронних органів: вченими або ж перелічуються елементи такого статусу, або ж елементи об'єднуються у певні блоки. Так, слухною та такою, що заслуговує на увагу, є позиція В. А. Юсупова, котрий виокремлює такі складові частини структури адміністративно-правового статусу правоохоронних органів: цільове призначення, а саме мету, завдання, функції діяльності правоохоронного органу; сукупність прав та обов'язків, повноваження правоохоронного органу; організаційно-правове забезпечення [122, с. 138]. Однак така позиція не враховує того, що за порушення певних норм законодавства правоохоронні органи повинні нести відповідальність.

Виходячи з цього, вважаємо, що відповідальність – невід’ємний елемент структури адміністративно-правового статусу правоохоронних органів.

Другого підходу до визначення структури адміністративно-правового статусу правоохоронних органів дотримується Т. А. Плугатар. Зокрема, вчений резюмує, що до складових елементів адміністративно-правового статусу правоохоронного органу належать правова основа діяльності, мета, завдання та принципи діяльності (цільовий блок); структура, заснована на функціонально-організаційному принципі (структурний блок); компетенція та повноваження правоохоронного органу (компетенційний блок); гарантії діяльності; юридична відповідальність посадових осіб правоохоронних органів за неправомірні дії або бездіяльність у ході виконання покладених на них обов’язків у межах їх компетенції [123, с. 17]. Додамо, що на сучасному етапі розвитку науки адміністративного права спостерігається тенденція вчених розглядати структуру адміністративно-правового статусу саме з позиції такого підходу.

Не маючи на меті детально розглядати адміністративно-правовий статус кожного правоохоронного органу, що взаємодіє з фінансовими установами у сфері легалізації злочинних доходів, пропонуємо взяти за основу структурні елементи адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, запропоновані В. А. Юсуповим [122, с. 138], але з деякими доповненнями й уточненнями. Вважаємо, що елементами, які мають входити до структури адміністративно-правового статусу правоохоронних органів і відображатимуть їх роль і місце у протидії легалізації доходів, одержаних злочинних шляхом, є 1) мета, завдання та функції; 2) компетенція і повноваження; 3) юридична відповідальність; 4) організаційно-структурна будова.

Станом на сьогодні лише деякі правоохоронні органи України уповноважені протидіяти легалізації злочинних доходів і взаємодіяти з фінансовими установами. Тому перш ніж перейти до характеристики вищевказаних елементів, з’ясуємо перелік таких органів. Виходячи з того, які правоохоронні органи мають право здійснювати досудове розслідування фактів легалізації злочинних доходів і предикативних злочинів, а також з аналізу

нормативно-правових актів, що становлять правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів у відповідності до підрозділу 1.2 цієї дисертації, такими правоохоронними органами є Національне антикорупційне бюро України, органи служби безпеки, Національної поліції та прокуратури, Державне бюро розслідувань, а також підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України.

Провідним елементом адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, що взаємодіють з фінансовими установами у сфері легалізації злочинних доходів, є мета, оскільки вона обумовлена необхідністю здійснювати функції держави (у даному випадку – правоохоронної). Так, А. В. Клековкіна виділяє три рівні мети: власне мета; мета, що проявляється в завданнях органу; мета, виражена як функція органу [124, с. 26]. Визначення «мети» у словниках зводиться до того, що це те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти [56, с. 683]. Більш детальне тлумачення мети пропонує З. Є. Шершньова: це один з елементів діяльності, що характеризується передбаченням, уявленням її наслідків, шляхами досягнення бажаних та необхідних результатів за допомогою певного переліку засобів [125, с. 242].

Завдання – це більш конкретне вираження мети суб'єкта, те, що вимагає виконання, вирішення, чого необхідно досягти в результаті діяльності. За допомогою вирішення завдань досягається мета існування органу [126, с. 227]. Як бачимо, мета та завдання є взаємопов'язаними категоріями.

Не менш важливе значення посідає такий елемент адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, як функції, під якими розуміються визначені відповідними нормами адміністративного права основні напрямки їх діяльності, обумовлені поставленою перед ними метою і вирішуються ними в адміністративно-правовій сфері завданнями [124, с. 27].

Зауважимо, що у законах, які регулюють адміністративно-правовий статус правоохоронних органів, мета їх діяльності прямо не визначена, тому спробуємо її сформулювати самостійно, виходячи з аналізу відповідних

нормативно-правових актів. Так, у загальному вигляді метою діяльності таких правоохоронних органів як Національне антикорупційне бюро України, Служба безпеки України, Національна поліція України, Державне бюро розслідувань, підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України є забезпечення досудового розслідування злочинів у сфері легалізації злочинних доходів шляхом протидії злочинності, а також захист економічних інтересів держави. У кримінально-правовому аспекті протидія злочинності полягає у діяльності правоохоронного органу із виявлення й розслідування злочинів, виявлення винних осіб і притягнення їх до встановленої законом відповідальності, судовий розгляд кримінальних справ і виконання покарань [127, с. 5]. Суттєво відрізняється від вищевказаних правоохоронних органів мета діяльності органів прокуратури, адже вони не здійснюють досудове розслідування, а тому не протидіють злочинності. Отже, мета діяльності прокуратури полягає у захисті прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Для досягнення мети діяльності потрібно вирішити завдання, що стоять перед правоохоронними органами. Наскільки ефективно правоохоронні органи їх вирішуватимуть, залежатиме результат діяльності загалом. На відміну від мети, завдання правоохоронних органів (за винятком органів прокуратури) чітко визначені законодавством. Однак ми розглянемо лише ті, які сприяють досягненню вищезазначеної мети. Поряд з цим зазначимо, що функції правоохоронних органів обумовлені їх завданнями, тобто є похідними від останніх. Тому, зважаючи на виокремлені завдання, визначимо й функції Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, органів служби безпеки, Національної поліції та прокуратури.

Так, основним завданням Національного антикорупційного бюро України є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [96].

Щодо функцій, то вони законодавством не передбачені, але, спираючись на думку Р. Гречанюк, вказаний правоохоронний орган виконує три функції: 1) оперативно-розшукову; 2) досудового розслідування; 3) превентивну, що полягає у виявленні та усуненні причин і умов, що сприяють вчиненню підслідних Національному антикорупційному бюро України кримінальних правопорушень [128, с. 43-44].

Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, що вчиняються високопосадовцями, суддями, працівниками правоохоронних органів, службовими особами Національного антикорупційного бюро України, керівником або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, за винятком випадків, коли злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України [98]. Викладене може свідчити про деяке дублювання завдань обох правоохоронних органів. Однак різниця полягає в тому, що Національне антикорупційне бюро розслідує виключно корупційні злочини, а Державне бюро розслідувань – усі кримінальні правопорушення, зокрема й корупційні, які не підслідні Національному антикорупційному бюро України. Тобто ідеться про предикатні злочини, тобто ті, які передують легалізації злочинних доходів. При цьому очевидним є той факт, що Державне бюро розслідувань дублює функції Національного антикорупційного бюро України.

Протидія корупції є також одним із основних завдань податкової міліції. Окрім цього, підрозділи податкової міліції запобігають кримінальним та іншим правопорушенням у сфері оподаткування та бюджетній сфері, здійснюють їх розкриття та розслідування. З метою реалізації цих завдань підрозділи податкової міліції виконують оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну функції [100].

Організовану злочинність, відмивання доходів, отриманих від корупційних діянь, тобто корупцію, попереджає, виявляє, припиняє та розкриває Служба безпеки України, про що свідчить ст. 2 однойменного закону

[95]. Якщо завдання чітко визначені, то функції даного органу не окреслені взагалі. Однак якщо взяти за основу підхід до визначення функцій Служби безпеки України, використаний О. М. Резніком [129, с. 155-156], який визначає функції виходячи з існуючого переліку функціональних підрозділів зазначеного органу, то функціями Служби безпеки України, які стосуються досліджуваної нами сфери, є контррозвідувальний захист економіки держави; боротьба з корупцією, організованою злочинністю; здійснення досудового розслідування за фактами підслідних їй кримінальних правопорушень.

У свою чергу, одним із завдань Національної поліції України є протидія злочинності [97], зокрема і у сфері легалізації злочинних доходів. До 2 вересня 2019 р. функції запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також взаємодії з іншими органами й установами у вирішенні питань боротьби зі злочинністю здійснював Департамент захисту економіки Національної поліції України, однак наразі він ліквідований. Втім, на даний час завдання щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на здобуття інформації про криміногенні процеси в злочинному середовищі, пов'язані з протиправною діяльністю окремих осіб та злочинних угруповань, схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, покладено на Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України [130].

Говорячи про завдання органів прокуратури України, зауважимо, що їх виконують органи Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, яка входить до складу Генеральної прокуратури України на правах самостійного структурного підрозділу. Однак у Положенні про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України від 12 квітня 2016 року завдання та функції ототожнюються. Попри це, вважаємо, що завданнями вказаного структурного підрозділу, які мають безпосереднє відношення до досягнення кінцевої мети правоохоронних органів на етапі досудового розслідування, є здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування

Національним антикорупційним бюро України; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування Національним антикорупційним бюро України кримінальних правопорушень; підтримання державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, розслідуваних Національним антикорупційним бюро України [131]. Натомість функції прокуратури передбачені безпосередньо в законі, що регулює адміністративно-правовий статус прокуратури України. З-поміж усього переліку функцій, закріплених у ст. 2 закону [99], варто виокремити лише функцію нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, та представництва інтересів громадянина або держави в суді.

Як бачимо, кожному правоохоронному органу притаманні власні функції, спрямовані на вирішення конкретних завдань. Але враховуючи законодавчий підхід до визначення правоохоронних органів [35], аналізовані нами правоохоронні органи є суб'єктами реалізації також правозастосовної та правоохоронної функцій. Що стосується першої з них, то О. Ф. Скакун розуміє її як реалізацію норм права шляхом винесення юридичних рішень щодо конкретних суб'єктів з конкретних питань [132]. У свою чергу, правоохоронна функція за своєю сутністю є напрямом діяльності держави, що визначений на конституційному рівні та підлягає реалізації системою правоохоронних органів, на які покладено повноваження щодо застосування юридичних заходів впливу з визначеним колом завдань [34, с. 157].

Такі елементи як компетенція і повноваження є найбільш дискусійними у зв'язку з відсутністю однозначного розуміння їх змісту. Зокрема, у науці адміністративного права виділяють три підходи до тлумачення компетенції, а саме: 1) класичний, що характеризує компетенцію як взаємопов'язану систему предметів відання і повноважень суб'єкта; 2) обмежувальний, при якому зміст компетенції зводиться до сукупності повноважень; 3) розширювальний, який включає в структуру компетенції крім предметів відання і повноважень, ще й завдання, функції, методи діяльності тощо [133, с. 53]. Також поняття

«повноваження» розглядають таким чином: повноваження як сукупність прав та обов'язків; повноваження як складовий елемент компетенції; повноваження як функції. Проте найбільш поширеною точкою зору, на якій сходиться більшість авторів, є включення у зміст поняття повноваження певних прав та обов'язків [134]. Відповідно права й обов'язки є структурними елементами повноважень. Права – це надана і гарантована державою, а також закріплена в адміністративно-правових нормах міра можливої (дозволеної) поведінки у правовідносинах, що забезпечена кореспондуючим обов'язком іншого суб'єкта правовідносин. Суб'єктивні адміністративно-правові обов'язки – це покладена державою і закріплена в адміністративно-правових нормах міра належної поведінки у правовідносинах, їхня реалізація забезпечена можливістю застосування державного примусу або засудження [135, с. 113-114].

Підсумовуючи щодо питання розуміння компетенції та повноважень правоохоронних органів, можна зробити наступні висновки: 1) поняття компетенції не тотожне поняттю повноважень, адже у цьому випадку матиме місце підміна одного поняття іншим; 2) компетенція – більш широке поняття, ніж повноваження [126, с. 238]; 3) компетенція становить сферу діяльності певного правоохоронного органу, тоді як повноваження – сукупність прав і обов'язків правоохоронного органу, наданих йому законодавством для виконання покладених на нього функцій у межах компетенції [129, с. 141].

Правоохоронні органи України як суб'єкти взаємодії з фінансовими установами наділені компетенцією у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Задля цього правоохоронним органам законодавством надано ряд повноважень. Зокрема, Національне антикорупційне бюро України має право отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб, яка необхідна для виконання обов'язків вказаного правоохоронного органу [96], що свідчить про наявність інформаційної взаємодії між зазначеними суб'єктами в досліджуваній сфері. Таким правом володіє й Служба безпеки України (п. 3 ч. 1

ст. 25 Закону) [95].

Національне антикорупційне бюро України, Служба безпеки України мають право заводити оперативно-розшукові справи та здійснювати гласні та негласні оперативно-розшукові заходи. У цілях оперативно-розшукової та слідчої діяльності вказані правоохоронні органи мають право створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, передбачених законодавством [96; 95]. Означені права дають підставу стверджувати про наявність повноважень на здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування з метою протидії легалізації злочинних доходів. Такі ж повноваження має Державне бюро розслідувань (п. 4 ч. 1 ст. 6 та п. 7 ч. 1 ст. 7 Закону) [98] й Національна поліція України (п. 6 ч. 1 ст. 23 та п. 23 ч. 1 ст. 23 Закону) [97].

Крім прав, які можуть реалізовуватися правоохоронними органами як суб'єктами взаємодії з фінансовими установами у сфері легалізації злочинних доходів, такі органи мають відповідні обов'язки у вказаній сфері. Наприклад, Національне антикорупційне бюро України з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень у сфері легалізації злочинних доходів здійснює оперативно-розшукові заходи та проводить досудове розслідування кримінальних правопорушень, що йому підслідні. Одним із його обов'язків однойменний закон називає й взаємодію з іншими суб'єктами [96]. Здійснення досудового розслідування законодавство називає також обов'язком Служби безпеки України (п. 3 ч. 1 ст. 24 Закону) [95], Державного бюро розслідувань (п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону) [98] та податкової міліції (п. 350.1.2 ст. 350 Податкового кодексу України) [100]. Зауважимо, що виключно у Податковому кодексі України закріплено повноваження такого правоохоронного органу як податкова міліція стосовно вжиття заходів щодо виявлення і розслідування злочинів, пов'язаних саме з відмиванням, легалізацією, розкраданням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями [100].

Відносно зазначених правоохоронних органів повноваження прокуратури

зводяться до організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку [77]. Під час здійснення правоохоронними органами оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства прокурор наділений повноваженнями на здійснення нагляду за додержанням законів цими органами. Окрім цього, прокурор у разі представництва інтересів громадянина або держави в суді має право виступати за письмовим запитом, ознайомлюватися та безоплатно отримувати копії документів і матеріалів державних та комунальних підприємств, установ і організацій, а також отримувати від посадових та службових осіб державних та комунальних підприємств, установ та організацій, усні або письмові пояснення за їхньою згодою [99].

Наступним елементом адміністративно-правового статусу правоохоронних органів є юридична відповідальність, яка серед науковців розглядається з таких позицій як міра (захід, засіб, вид, форма) державного примусу; як санкції або її реалізації у випадку вчинення правопорушення; як покарання; як здатності суб'єкта, що визнається державою, віддавати звіт за своє протиправне діяння; як осуду, негативної оцінки поведінки правопорушника; як особливого правового стану; як правовідносин, що виникають на підставі правопорушення; як виконання обов'язку за допомогою державного примусу; як обов'язку особи порушника зазнати негативних наслідків свого порушення [136, с. 132]. Виокремлення юридичної відповідальності в структурі адміністративно-правового статусу правоохоронних органів обумовлене тим, що юридична відповідальність є необхідним правовим засобом забезпечення належного виконання обов'язків правоохоронного органу. Від усвідомлення співробітниками відповідного правоохоронного органу можливості бути притягненими до юридичної відповідальності за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків залежить як ефективність їх діяльності зокрема, так і правоохоронного органу

загалом [129, с. 144].

Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» передбачено, що його працівники несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність [96]. При цьому така норма стосується співробітників й інших правоохоронних органів, які виступають суб'єктами взаємодії з фінансовими установами у сфері легалізації злочинних доходів, про що свідчить аналіз відповідних нормативно-правових актів.

Особливістю дисциплінарної відповідальності правоохоронних органів є те, що вона, як правило, врегульована дисциплінарними статутами, а також законами, що визначають їх адміністративно-правовий статус. В окремих випадках на працівників правоохоронних органів поширює свою дію Закон України «Про державну службу». До того ж, підстави для притягнення до дисциплінарної відповідальності мають свою специфіку. Наприклад, поліцейські несуть дисциплінарну відповідальність за Дисциплінарним статутом Національної поліції України від 15 березня 2018 року і до них можуть застосовуватися такі види дисциплінарних стягнень як зауваження; догана; сувора догана; попередження про неповну службову відповідність; пониження у спеціальному званні на один ступінь; звільнення з посади; звільнення із служби в поліції [137]. Також відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» підставами для притягнення працівника цього правоохоронного органу до такого виду відповідальності є: 1) невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків; 2) незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом, яка стала відомою працівнику у зв'язку з виконанням його повноважень; 3) порушення встановленого законом порядку і строків подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 4) публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості; 5) негативні результати перевірки на добросовісність або моніторингу способу життя працівника; 6) інші підстави, передбачені Законом України «Про державну службу» для працівників Національного бюро, які є державними службовцями,

або Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України для працівників Національного бюро, які є особами начальницького складу [96].

Наступним видом юридичної відповідальності правоохоронних органів є адміністративна відповідальність. Про це свідчить ст. 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення, де посадові та службові особи правоохоронних органів є спеціальними суб'єктами адміністративних правопорушень. Це означає, що в певних ситуаціях працівники правоохоронних органів виступають як звичайні громадяни, а в інших – як уповноважені представники влади, наділені відповідними повноваженнями. При чому статус обох цих суб'єктів (подвійний правовий статус) суттєво відрізняється [138, с. 18].

Також вказівка щодо адміністративної відповідальності правоохоронних органів міститься у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Саме під дію цього закону підпадають Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, особи рядового і начальницького складу податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, поліцейські [139]. Вказані суб'єкти несуть адміністративну відповідальність за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією (ст. 172⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення – порушення обмежень щодо сумісництва і суміщення з іншими видами діяльності, ст. 172⁵ Кодексу України про адміністративні правопорушення – порушення вимог фінансового контролю тощо) [85].

Кримінальна відповідальність виступає найтяжчим видом юридичної відповідальності співробітників правоохоронних органів. Як і у випадку з адміністративною відповідальністю, вони можуть бути загальними та спеціальними суб'єктами кримінальної відповідальності. Як спеціальні суб'єкти, співробітники правоохоронних органів несуть кримінальну

відповідальність за перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 Кримінального кодексу України), службову недбалість (ст. 367 Кримінального кодексу України), провокацію підкупу (ст. 370 Кримінального кодексу України) та інші злочини [87].

І нарешті останнім видом юридичної відповідальності співробітників правоохоронних органів є цивільно-правова. Шкода, завдана громадянину, відшкодовується у разі незаконного засудження, незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході кримінального провадження процесуальних дій, що обмежують права громадян; незаконного застосування адміністративного арешту чи виправних робіт, незаконної конфіскації майна, незаконного накладення штрафу; незаконного проведення оперативно-розшукових заходів [140]. У даному випадку відповідний правоохоронний орган вживає заходи, спрямовані на відновлення порушених прав і свобод. При цьому така шкода відшкодовується за рахунок коштів державного бюджету. Однак якщо така шкода завдана прокурором, то держава має право зворотної вимоги до нього у разі встановлення в діях прокурора складу кримінального правопорушення за обвинувальним вирокіом суду щодо нього, який набрав законної сили [99].

Організаційно-структурна будова правоохоронного органу може бути визначена шляхом встановлення схеми організаційного підпорядкування структурних одиниць, схеми розподілу завдань та функцій кожного структурного підрозділу, а також порядку взаємодії між структурними підрозділами та з іншими правоохоронними органами [123, с. 18]. Саме структурні підрозділи (департаменти, відділи, управління тощо) сприяють ефективному здійсненню завдань і функцій конкретного правоохоронного органу, зокрема у сфері протидії легалізації злочинних доходів, що і зумовлює віднесення організаційно-структурної будови до елементів адміністративно-правового статусу правоохоронних органів.

Так, Національне антикорупційне бюро України має дворівневу

структуру, адже складається з центрального й територіальних управлінь. До структури управлінь цього правоохоронного органу можуть входити підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії тощо [96]. Проте існують кількісні обмеження щодо територіальних управлінь. Їх не повинно бути понад сім у всіх областях України. Розслідування у кримінальних провадженнях ведуть детективи центрального апарату, а працівники територіальних відомств допомагають в обробці заяв, повідомлень про злочини [141, с. 66]. Отже, саме детективи центрального управління уповноважені здійснювати оперативно-розшукові дії та досудове розслідування за фактами легалізації злочинних доходів.

Дворівнева структура також притаманна Національній поліції України – центральний орган управління поліцією та територіальні органи поліції. У складі територіальних органів поліції функціонує кримінальна поліція, а безпосередньо Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України є міжрегіональним територіальним органом у її складі [130].

Структура Державного бюро розслідувань визначена у ст. 9 однойменного закону. Її складають центральний апарат, територіальні органи, спеціальні підрозділи, навчальні заклади та науково-дослідні установи. У складі цього правоохоронного органу діють слідчі, оперативні та інші підрозділи [98]. Структура центрального апарату передбачає функціонування підрозділів, що здійснюють досудове розслідування, оперативних підрозділів і підрозділів, що забезпечують діяльність за певними напрямками. Однак яка саме структурна одиниця займається досудовим розслідуванням за фактами легалізації злочинних доходів залишається незрозумілим. Так само територіальні управління Державного бюро розслідувань забезпечують виконання завдань зазначеного правоохоронного органу в містах України. Натомість інші структурні елементи зазначеного органу прямого відношення до протидії легалізації злочинних доходів і взаємодії з фінансовими установами не мають.

Організаційна структура Служби безпеки України передбачає існування

Центрального управління, регіональних органів, органів військової контррозвідки, навчальних, наукових, науково-дослідних та інших закладів, установ, організацій і підприємств, Антитерористичного центру при Службі безпеки України [142]. На рівні Центрального управління варто звернути увагу на Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, яке протидіє легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, а також у взаємодії з органами прокуратури здійснює оперативно-розшукові заходи по забезпеченню розслідування кримінальних справ про злочини, вчинені в організованих формах, зловживань корумпованих посадових осіб органів виконавчої, законодавчої та судової влади, правоохоронних та контролюючих органів тощо [143].

Прокуратура має чотириланкову організаційну структуру й має у своєму складі Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру. У рамках нашого дослідження заслуговує на увагу Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України, підтримує державне обвинувачення у відповідних провадженнях, а також представляє інтереси громадянина або держави в суді у певних випадках і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями [99]. Виходячи з того, що Національне антикорупційне бюро України безпосередньо здійснює досудове розслідування за фактами легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, сфера діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури обумовлена реалізацією функцій Національного антикорупційне бюро України.

На відміну від попередньо розглянутих правоохоронних органів, податкова міліція існує не самостійно, а у складі Державної фіскальної служби й її територіальних органів, складається із спеціальних підрозділів по боротьбі з податковими правопорушеннями, що діють у складі відповідних

контролюючих органів, а також має трирівневу будову, до якої входять головні управління, управління та головні відділи [100]. Виходячи з контексту нашого дослідження, до податкової міліції входять Головне слідче управління фінансових розслідувань, яке здійснює розслідування кримінальних правопорушень, зокрема найбільш важливих і складних, а також слідчі управління фінансових розслідувань територіальних органів Державної фіскальної служби України, які забезпечують належну організацію досудового розслідування та контроль за його провадженням у кримінальних провадженнях. Також варто не оминати увагою й підрозділи боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом Головного управління Державної фіскальної служби, які встановлюють факти заволодіння бюджетними коштами та спроби їх подальшої легалізації [144].

Розглядаючи адміністративно-правовий статус фінансових установ, які відносяться до числа юридичних осіб, вважаємо за необхідне повернутися до позиції П. С. Лютікова [121, с. 19] та охарактеризувати лише такі структурні елементи як суб'єктивні права та обов'язки юридичної особи, закріплені нормами адміністративного права (компетенція, повноваження), адже саме вони відобразять роль і місце фінансових установ у системі протидії легалізації злочинних доходів під час взаємодії з правоохоронними органами [145, с. 315]

Зауважимо, що фінансові установи поділяються на банківські та небанківські. До складу останніх належать кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг [43].

Так само банківськими фінансовими установами є безпосередньо банки. Процес відмивання брудних грошей взагалі об'єктивно неможливий без залучення банківського сектора, який може відігравати як пасивну роль, тобто роль безпосередньої технічної ланки, так і активну, що полягає у створенні умов для проведення сумнівних та незаконних операцій [146]. Особливе місце серед банківських фінансових установ займає Національний банк України як

центрального банку держави та суб'єкт державного фінансового моніторингу. Зважаючи на це, його адміністративно-правовий статус потребує більш детального дослідження. Однак спершу зауважимо, що правовий статус Національного банку України, виходячи із його особливої ролі, включає два аспекти: внутрішній (функціонально-регулятивний) елемент, який визначає особливості участі в управлінні, регулюванні визначеним об'єктом (грошовим обігом) згідно з функціями банку, які реалізуються в чітко встановлених законодавчих формах; зовнішній елемент правового статусу як особливого центрального органу державного управління в системі органів держави. Саме цими елементами й визначається роль Національного банку України в системі заходів запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як органу банківського регулювання і нагляду [147, с. 56].

Водночас, розкриваючи елементи адміністративно-правового статусу Національного банку України, варто взяти до уваги думку О. В. Запотоцької, яка зазначає, що, відповідно до законодавства України, вказаний банк не належить до жодної з гілок влади та є особливим центральним органом державного управління. При цьому необхідно враховувати подвійний статус Національного банку України як особливого органу державного управління, як центрального банку країни, що посідає чільне місце в банківській системі країни [148, с. 88, 92]. До того ж, вищевказана вчена пропонує таку структуру елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України: 1) організаційні елементи статусу – мета створення, організаційна структура, принципи, завдання, напрямки діяльності, порядок створення, реорганізації й ліквідації, наявність структурних утворень; 2) змістовні елементи – права, обов'язки, адміністративна відповідальність, повноваження та компетенція [149, с. 169].

Для повноти дослідження адміністративно-правового статусу Національного банку України доречним є необхідність доповнити вищевказані структурні елементи статусу ще й функціями. На підтримку цієї позиції наведемо думку О. В. Запотоцької про те, що зміст компетенції Національного

банку України визначається функціями, які покладено на нього, тобто зміст компетенції обумовлений здебільшого суттю функцій цього суб'єкта [148, с. 106]. При цьому ми погоджуємося з думкою А. О. Клименка, який вважає, що Національний банк України не здійснює діяльність, безпосередньо пов'язану з проведенням розрахункових операцій, відкриттям рахунків тощо, тож відмивати гроші через його установи неможливо [150, с. 97-98]. Тому, враховуючи сферу нашого дослідження, варто звернути увагу на той факт, що даний банк виконує функцію державного регулювання та нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за небанківськими фінансовими установами-резидентами, які є платіжними організаціями та/або членами/учасниками платіжних систем у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів на підставі відповідних ліцензій, зокрема Національного банку України (крім операторів поштового зв'язку в частині здійснення ними переказу коштів) [90].

Серед елементів адміністративно-правового статусу центрального банку України важливе значення з даного питання мають також його права й обов'язки (повноваження). Зокрема, Національний банк України здійснює державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом щодо небанківських фінансових установ, банків. Поряд з цим, у межах своїх повноважень центральний банк України зобов'язаний здійснювати нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом за діяльністю фінансових установ, зокрема шляхом проведення планових та позапланових перевірок, зокрема безвізних; забезпечувати зберігання інформації, що надійшла від фінансових установ і правоохоронних органів; використовувати інформацію спеціально уповноваженого органу про ознаки можливого порушення фінансовими установами вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом для встановлення наявності відповідних порушень тощо. Також Національний банк України має право одержувати від фінансових установ інформацію, документи, копії документів; звертатися із запитом до правоохоронних органів, юридичних осіб та інші права [88].

Вищевказані небанківські фінансові установи разом з банками є також і суб'єктами первинного фінансового моніторингу у відповідності до законодавства України та наділені обов'язками щодо здійснення ідентифікації, верифікації клієнта (представника клієнта), вивчення клієнта та уточнення інформації про клієнта; забезпечення безперешкодного доступу відповідних суб'єктів державного фінансового моніторингу та на документальний запит правоохоронних органів до документів або інформації, що міститься в них, у повному обсязі відповідно до вимог закону. У свою чергу, суб'єкт первинного фінансового моніторингу має право звертатися із запитом до правоохоронних органів, Національного банку України, юридичних осіб, які в установленому законодавством порядку інформують про результати розгляду такого запиту [88].

Отже, місце та роль кожного суб'єкта у системі протидії легалізації злочинних доходів визначається його адміністративно-правовим статусом. Спираючись на вищевикладене, під адміністративно-правовим статусом суб'єктів, які взаємодіють у сфері легалізації злочинних доходів, варто розуміти сукупність закріплених у нормативно-правових актах мети, завдань, функцій, компетенції, повноважень, юридичної відповідальності й організаційно-структурної будови, які визначають роль і місце суб'єкта у системі протидії легалізації злочинних доходів, а також вказують на порядок взаємодії з іншими суб'єктами.

Правоохоронні органи як суб'єкти взаємодії з фінансовими установами здійснюють безпосередні заходи із забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень (за винятком органів прокуратури), а фінансові установи забезпечують доступ до інформації правоохоронними органами з

метою високої ефективності та результативності їх взаємодії. Водночас фінансові установи є суб'єктами первинного фінансового моніторингу та вживають заходи внутрішнього контролю, й, відповідно, мають широкі можливості для виявлення підозрілих операцій зі злочинними доходами. Окрім цього, вони забезпечують доступ до інформації правоохоронними органами, що сприяє ефективності та результативності їх взаємодії. Без належної взаємодії правоохоронців з фінансовими установами досить складно виявляти злочини та протидіяти легалізації злочинних доходів ще на початковому етапі. Це обумовлено тим, що легалізація злочинних доходів є комплексом взаємопов'язаних злочинних дій, де сама легалізація – остання ланка таких дій. Водночас роль Національного банку України зводиться переважно до здійснення державного регулювання та нагляду в означеній сфері.

Висновки до розділу 1

1. Запропоновано під взаємодією правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів розуміти узгоджену разову або тривалу у часово-просторовому процесі діяльність зазначених суб'єктів, які є рівноправними, що здійснюється з поєднанням методів і засобів, властивих взаємодіючим суб'єктам, на основі законів чи підзаконних нормативно-правових актів, спрямовану на досягнення спільної мети, що полягає у протидії здійсненню діянь з доходами, відомості про які приховуються чи маскуються, а також у недопущенні введення таких доходів в економіку країни.

2. Узагальнено особливості взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів:

1) суб'єкти взаємодії – правоохоронні органи та фінансові установи або їх уповноважені особи, кожен із них здійснює покладені на нього функції разом з іншими суб'єктами;

2) статус взаємодіючих суб'єктів – рівноправність і незалежність один від

одного;

3) підстава взаємодії – закони або підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють як спільну діяльність взаємодіючих суб'єктів, так і діяльність кожного взаємодіючого суб'єкта окремо;

4) мета взаємодії – протидія легалізації злочинних доходів;

5) характер дій – узгоджений у часово-просторовому процесі, разовий або тривалий, тобто поки не будуть досягнуті мета та завдання, що стоять перед суб'єктами взаємодії;

6) методи та засоби взаємодії – власні, тобто такі, що притаманні кожному суб'єкту окремо, однак вони використовуються комплексно;

7) характер взаємодії – добровільний.

3. Правові засади взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами у протидії легалізації злочинних доходів запропоновано розуміти як систему міжнародних і нормативно-правових актів, які визначають окремі аспекти щодо протидії легалізації злочинних доходів, адміністративно-правовий статус взаємодіючих суб'єктів, порядок взаємодії між ними тощо. Їх визначальними ознаками є: 1) фрагментарний, а не комплексний характер, адже чітко не наводиться адміністративно-правовий механізм взаємодії між вказаними суб'єктами; 2) регулювання нормативно-правовими актами різної юридичної сили – від Конституції України до підзаконних актів; 3) існування широкого кола суб'єктів, наділених правом видавати нормативно-правові акти у сфері протидії легалізації злочинних доходів; 4) відсутність єдиного нормативно-правового акту, в якому передбачений порядок взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ в означеній сфері.

4. Визначено, що за юридичною силою міжнародні та нормативно-правові акти, що становлять правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, поділяються на такі рівні:

1) конституційний (Конституція України);

2) міжнародний, до якого належать конвенції та директиви (Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму);

3) законодавчий, який включає в себе наступні групи нормативних правових актів:

– акти, які містять загальні положення щодо взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами та (або) визначають систему суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів (Закони України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про банки і банківську діяльність», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»);

– акти, які стосуються виявлення, розслідування та відповідальності за злочини у сфері легалізації злочинних доходів (Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закони України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про оперативно-розшукову діяльність»);

– акти, які регулюють адміністративно-правовий статус правоохоронних органів, фінансових установ і містять положення щодо їх взаємодії (Податковий кодекс України, Закони України «Про Національний банк України», «Про страхування», «Про кредитні спілки», «Про Службу безпеки

України», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Національну поліцію України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про прокуратуру»);

4) підзаконний, які в залежності від суб'єкта прийняття поділяються на:

– постанови Кабінету Міністрів України («Деякі питання Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»);

– розпорядження Кабінету Міністрів України («Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року», «Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»);

– постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку України (Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF));

– постанови Правління Національного банку України («Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу», «Про затвердження Положення про здійснення небанківськими фінансовими установами фінансового моніторингу в частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів», «Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці»);

– накази Державного комітету фінансового моніторингу України («Про затвердження Примірних правил проведення фінансового моніторингу

суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Держфінмоніторинг»).

5. Сформульовано визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів, які взаємодіють у сфері легалізації злочинних доходів, як сукупність закріплених у нормативно-правових актах мети, завдань, функцій, компетенції, повноважень, юридичної відповідальності й організаційно-структурної будови, які визначають роль і місце суб'єкта у системі протидії легалізації злочинних доходів, а також вказують на порядок взаємодії з іншими суб'єктами.

6. Встановлено, що елементами, які мають входити до структури адміністративно-правового статусу правоохоронних органів і відображатимуть їх роль і місце у протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є: 1) мета, завдання та функції; 2) компетенція і повноваження; 3) юридична відповідальність; 4) організаційно-структурна будова. Водночас елементами адміністративно-правового статусу фінансових установ є суб'єктивні права та обов'язки юридичної особи, закріплені нормами адміністративного права (компетенція, повноваження), адже саме вони відобразять роль і місце фінансових установ у системі протидії легалізації злочинних доходів під час взаємодії з правоохоронними органами.

7. З'ясовано, що правоохоронні органи як суб'єкти взаємодії з фінансовими установами здійснюють безпосередні заходи із забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень (за винятком органів прокуратури), а фінансові установи забезпечують доступ до інформації правоохоронними органами з метою високої ефективності та результативності їх взаємодії. Разом з цим, фінансові установи є суб'єктами первинного фінансового моніторингу та вживають заходи внутрішнього контролю, і, відповідно, мають широкі можливості для виявлення підозрілих операцій зі злочинними доходами, забезпечують доступ до інформації правоохоронними органами, що сприяє ефективності та результативності їх взаємодії. Водночас роль Національного банку України зводиться переважно до здійснення державного регулювання та нагляду в означеній сфері.

РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

2.1 Форми взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів

Суттєве значення для об'єктивного дослідження адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів має з'ясування форм такої взаємодії, які є важливими для теоретичного відображення засад такої взаємодії, а також потребою практики. Зокрема, як зауважують В. О. Малярова та Л. В. Дмитрієва, практичне значення розмежування форм взаємодії під час розслідування злочинів проявляється в тому, що порушення процесуальних форм взаємодії може призвести до неможливості використання у кримінальному судочинстві отриманих у результаті такої взаємодії даних як доказової інформації [151, с. 180]. Поряд з цим, ефективність і результативність взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів залежить від правильного та своєчасного вибору форм взаємодії [152, с. 143]. Однак складність вибору та дослідження форм взаємодії полягає в ототожненні форм взаємодії з видами взаємодії, наприклад, коли інформаційний обмін визначають як форму взаємодії, так і її видом.

До того ж, в умовах існування організованої злочинності та зростання рівня тінізації економіки проблема відмивання злочинних доходів набуває глобального характеру, адже існуючі схеми «відмивання» доходів мають транснаціональний характер. До прикладу, в усьому світі нерегульовані законом віртуальні ринки надають можливість відмити гроші в розмірі від 2,17 до 3,61 трлн доларів США щорічно, адже переважно через нерегульовані законом віртуальні ринки здійснюється легалізація (відмивання) доходів,

одержаних злочинним шляхом [153]. Як результат – економіка країни зазнає величезних збитків. Тому дослідження форм взаємодії у сфері протидії легалізації вказаних доходів є актуальним завданням науки та практики.

Незаперечним фактом є те, що початковим етапом дослідження повинно бути обрання основ методології, зокрема теоретичне пояснення запропонованого підходу до досліджуваних явищ, у першу чергу, до термінів, категорій, що мають ключове значення для визначення понятійного каркасу проблеми [154, с. 6]. Поясненням цього є відсутність єдиного наукового підходу до понять «форма», «форми взаємодії». Вказані терміни зустрічаються й у нормативно-правових актах, але свого законодавчого визначення не мають.

Загалом поняття «форма» є однією з основних категорій філософії і має кілька тлумачень. Енциклопедичне значення зазначеного поняття зводиться до того, що це: 1) зовнішній вид, зовнішній обрис; 2) устрій, структура будь-чого, система організації [155, с. 294]. У словнику іноземних слів «форма» тлумачиться як побудова, система організації будь-чого [156, с. 548]. Доктринальне визначення зводиться до того, що форма – це насамперед наукова комплексна категорія, що відображає різні суспільні явища, які потребують регламентації, а також слугує каркасом усередині права, впорядковує й поєднує всі правові явища та право як таке [157, с. 55]; це об'єктивоване вираження сутності діяльності органів і посадових осіб, які здійснюють адміністративну діяльність, за допомогою форм практично реалізуються завдання й функції правоохоронних органів, від використання тих або інших форм значною мірою залежить успіх їхньої діяльності [158, с. 156].

У загальнонауковому і філософському тлумаченні категорія «форма» органічно пов'язана з категорією «зміст». Це обумовлено тим, що всі явища світу мають форму і зміст, які взаємозв'язані, взаємодіють і визначають ті образи відповідних процесів, які ми зовнішньо сприймаємо. У зв'язку з цим, під формою розуміють той чи інший варіант зовнішнього вираження змісту [159]. Форма виражає спосіб існування, розвиток. Вона впливає на зміст управління позитивно або негативно: стимулює або гальмує реалізацію змісту, його

розвиток. У свою чергу зміст визначає форму. Зміст управління являє собою сукупність взаємопов'язаних внутрішніх, суттєвих для якісної характеристики управління, властивостей та ознак [160, с. 368].

Поняття «форма» активно використовується у сфері управління. О. М. Бандурка наголошує, що управління являє собою такий процес взаємодії сторін, за якого одна з них чинить вплив на другу, друга ж виявляється здатною сприйняти такий вплив і будувати свою поведінку відповідним чином [161, с. 13]. Тому конкретні форми взаємодії проявляються залежно від того, при реалізації яких форм управління взаємодіють суб'єкти [162, с. 69]. Відповідно форми взаємодії між досліджуваними нами суб'єктами можливо розглядати через форми їх управлінської діяльності. Тому з'ясуємо зміст таких понять як «форми управління» та «форми управлінської діяльності».

Так, автори підручника «Адміністративне право України» у своєму дослідженні щодо визначення категорії «форма управління» встановили, що «якщо функції управління розкривають основні напрями цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на об'єкти управління, то форми управління – це шляхи здійснення такого цілеспрямованого впливу, тобто форми управління показують, як практично здійснюється управлінська діяльність» [163, с. 135-136]. Натомість в адміністративно-правовій літературі формою державного управління вважають будь-яке зовнішнє вираження конкретних однорідних дій державного органу, його структурних підрозділів та службових осіб, котрі здійснюються з метою реалізації функцій управління [164, с. 511]. Водночас формам управління незалежно від галузі, яку розглядають вчені, притаманні спільні риси, до яких О. О. Панова відносить такі: а) форма є зовнішнім вираженням певної дії; б) дія, що відбувається, завжди здійснюється в межах компетенції особи чи органу, що її здійснює; в) тягне за собою настання певних наслідків [165, с. 240].

У свою чергу, В. В. Новіков, Л. Г. Чистоклетов, М. П. Федоров, О. І. Остапенко під формами управлінської діяльності розуміють насамперед зовнішній практичний прояв конкретних дій, що здійснюються органами

державної виконавчої влади з метою і в процесі виконавчої та розпорядчої діяльності [166, с. 83].

Узагальнюючи зазначене вище, можна зробити висновок, що під формами управління у сфері легалізації злочинних доходів варто розуміти зовнішньо виражені конкретні дії взаємодіючих суб'єктів, які здійснюються в межах їх компетенції з метою забезпечення такого стану фінансово-економічної безпеки держави, при якому легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, не є ризиком, який завдає істотної шкоди безпеці держави, а також з метою оптимізації самої взаємодії.

Водночас найпоширенішою класифікацією форм управління є їх поділ на правові та неправові. Особливістю перших є те, що їх застосування має наслідком виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин. З метою більш повного та ґрунтовного дослідження правових форм управління звернемося до положень теорії держави та права, які є фундаментальними для теорії управління.

Так, різноманіття правових форм діяльності органів держави можна класифікувати. Згідно з першим підходом, традиційно критерієм їх поділу є однорідна за своїми зовнішніми ознаками діяльність органів держави щодо здійснення її функцій. Відповідно правові форми діяльності державних органів поділяються на установчу (діяльність щодо створення і припинення функціонування шляхом реорганізації або ліквідації всіх органів і структур державної влади, об'єднань громадян, суб'єктів підприємницької діяльності, а також їх кадрового забезпечення), правотворчу (передбачає розроблення, зміну та скасування правових норм, санкціонування інших соціальних норм шляхом надання юридичної сили вже існуючим у суспільстві правилам поведінки, звичаям), правозастосовну (форма діяльності з розгляду та вирішення індивідуальних юридичних справ), контрольно-наглядову (виражається в здійсненні юридично значущих дій за наглядом і перевіркою відповідності виконання та додержання підконтрольними суб'єктами правових приписів і припиненні правопорушень відповідними організаційно-правовими засобами та

правосуддя (форма діяльності державних органів і посадових осіб системи судової влади з розгляду і вирішення в судових засіданнях у встановленому законом порядку юридичних справ у формі конституційного, адміністративного, господарського, цивільного та кримінального судочинства) [167, с. 397-399].

Натомість в юридичній літературі немає єдності поглядів щодо виділення правових форм діяльності органів держави. Так, розуміючи під правовими формами здійснення функцій держави специфічні види діяльності державних органів, виділяють законодавчу (правотворчу), управлінську (виконавчу), судову (правоохоронну), контрольню-наглядову правові форми. Іноді, наголошуючи на поділі державної влади, виділяють правотворчість, виконавчо-розпорядчу і правоохоронну діяльність. Деякі дослідники серед правових форм здійснення функцій держави наголошують лише на правотворчій і правозастосовчій та зазначають, що остання здійснюється в оперативно-виконавчій і правоохоронній формах. Крім того, зазначається, що зростає роль договірної форми в здійсненні функцій держави [167, с. 400].

Водночас С. В. Книш приходять до висновку, що правові форми пов'язані з наявністю у суб'єкта повноважень, на підставі яких він може встановлювати конкретні правила поведінки шляхом відображення у нормах права і закріплення у нормативно-правових актах. Найчастіше така діяльність має місце під час здійснення розпорядчих повноважень з метою виконання положень національного законодавства та у процесі позасудового розгляду адміністративних справ у межах адміністративної юрисдикції. Отже, правові форми управлінської діяльності стосуються видання нормативних та індивідуальних актів управління. Нормативні акти управління видаються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, а також керівниками підприємств, установ, організацій і адресовані невизначеному колу осіб. На відміну від нормативних актів управління, індивідуальні акти не призначені для регулювання широкого кола адміністративно-правових відносин, а є підставою виникнення, зміни чи припинення конкретних

адміністративно-правових відносин, мають чітко визначеного адресата (адресатів) та, як правило, застосовуються лише один раз [168].

Аналіз підходів до класифікації правових форм дозволяє зробити висновок про відсутність єдиного правила вибору критерію для класифікації правових форм та невичерпність переліку правових форм. Однак всі обрані науковцями види правових форм мають право на існування, адже дозволяють більш повно охарактеризувати сутність правових форм.

У свою чергу, до неправових належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають, тобто не спричиняють виникнення конкретного юридичного результату: організація та проведення нарад, обговорень, розробка проектів планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій, здійснення заходів щодо підвищення якості та ефективності управлінської праці тощо [169, с. 278]. Інакше кажучи, до неправових форм державного управління відносяться різноманітні організаційні заходи, а також матеріально-технічні операції, що носять допоміжний характер, призначені обслуговувати всі інші форми управлінської діяльності й необхідні для одноразового врегулювання управлінських відносин [116, с. 308].

Підсумовуючи положення щодо правових і неправових форм управління, варто зазначити, що з урахуванням сутності й значення правової та неправової форм у деяких випадках та за відповідних умов неправова форма може бути одночасно правовою і навпаки, тобто розподіл форм забезпечення на правові та неправові має умовний характер [170, с. 101].

У той же час, окремими вченими [162, с. 72; 171, с. 63] висловлюється думка щодо некоректності й умовності поділу форм управління на правові та неправові, адже останні хоча і ґрунтуються на нормах права, але до прямих правових наслідків не призводять. У зв'язку з цим пропонується здійснювати поділ форм управління на адміністративно-правові та організаційні.

Адміністративно-правові форми управління мають такі ознаки: здійснюються від імені держави, встановлюються в нормативно-правових актах, є вираженням виконавчо-розпорядчих повноважень органів управління.

На цій підставі Л. Ємець пропонує до адміністративно-правових форм управління віднести видання нормативних та індивідуальних актів управління, укладання адміністративних договорів, вчинення інших юридично значущих дій [171, с. 63].

Організаційні ж форми можуть виникати в трьох ситуаціях: по-перше, передувати виникненню правових форм; по-друге, бути наслідком після виникнення правових форм; по-третє, в окремих ситуаціях застосування правових та організаційних форм не може бути відокремлене одне від одного [172, с. 223].

Порівнюючи правові й організаційні форми, варто наголосити на тому, що організаційні являють собою фактичні дії, спрямовані на сприяння реалізації функцій держави. Правові форми пов'язані з виданням юридичних актів, а організаційні – реалізуються в межах уже виданих актів та становлять фактичні дії, що сприяють здійсненню прийнятих правових актів. Вони не пов'язані з виданням юридичних актів і тому не спричиняють юридичні наслідки, хоча реалізуються в межах певного правового регулювання, на основі виконання вимог законності [167, с. 400].

З викладеного зрозуміло, що існування адміністративно-правової форми взаємодії у контексті представленого дослідження є очевидним, адже будь-яка взаємодія ґрунтується на юридичних актах, на підставі яких реалізуються функції держави. Обґрунтовуючи доцільність виокремлення організаційної форми під час взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами в досліджуваній сфері, потрібно виходити з того, що одними з ознак взаємодії є рівноправність взаємодіючих суб'єктів і її добровільний характер. У зв'язку з цим слушним є зауваження І. Туркіної про те, що «в організаційних формах більш розгорнуто представлені компромісні позиції, підходи, які влаштовують як суб'єктів, так і об'єктів управління» [159]. Тобто дії взаємодіючих суб'єктів при організаційній формі не мають яскраво вираженого одностороннього волевиявлення, і в такому випадку можливо говорити саме про існування взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами.

Отже, аналіз всього вищенаведеного дозволяє погодитися з тим, що при реалізації адміністративно-правової й організаційної форм управління проявляються конкретні форми взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами. Тому розглянемо більш детально форми взаємодії вказаних суб'єктів.

Як правило, поняття «форми взаємодії» розглядається вченими або у загальному вигляді, або ж крізь призму роботи конкретно визначених суб'єктів. Наведемо декілька визначень.

І. В. Озерський вважає, що форма взаємодії передбачає структуру заходів, час і тривалість їх проведення, методи і специфіку взаємодії суб'єкта та об'єкта діяльності. Форма взаємодії виражає конкретні одноразові дії суб'єктів взаємодії організаційно-правового порядку [173, с. 542].

Також під формами взаємодії необхідно розуміти способи співробітництва, що забезпечують погоджений характер діяльності, конкретні способи зв'язку між взаємодіючими суб'єктами [174, с. 17]; засновані на законодавчих та відомчих нормативних актах способи процесуального та непроцесуального співробітництва, які забезпечують доцільне поєднання та узгоджений характер використання сил, методів та засобів суб'єктів взаємодії з метою швидкого і повного розкриття злочинів, викриття винних та притягнення їх до відповідальності [175, с. 162]. Однак В. І. Гаєнко й О. М. Литвинов вважають, що підхід, за якого форми взаємодії розглядаються як способи, є помилковим, адже форми взаємодії не можна зводити до окремих способів зв'язку. Поняття форми ширше поняття способу. Форма – це спосіб організації чогось, тип, пристрій. Форма взаємодії як спосіб організації містить у собі комплекс способів і заходів взаємодії, систему зв'язків і правовідносин взаємодіючих суб'єктів [176, с. 58].

Водночас А. П. Кругліков надає наступне визначення форм взаємодії слідчого та оперативно-розшукових підрозділів: це встановлені правовими актами (законами та підзаконними нормативно-правовими актами) умови, способи та порядок спільної узгодженої діяльності слідчого та оперативно-

розшукових підрозділів по кримінальній справі, які використовуються з метою вирішення завдань кримінального судочинства [177, с. 86-87].

Натомість при дослідженні організаційно-правових засад взаємодії міліції і органів фінансового контролю Ю. І. Пивовар форми взаємодії розглядає як зовнішній прояв урегульованих нормами адміністративного, фінансового, кримінально-процесуального права, узгоджених за часом, місцем, засобами й цілями функціонально-обумовлених дій відповідних суб'єктів системи фінансового контролю з метою виконання завдань, що ставляться перед ними [178, с. 11]. Як бачимо, форми взаємодії характеризуються урегульованістю, узгодженістю дій і спрямованістю на виконання конкретних завдань.

Зауважимо, що вибір форм взаємодії визначається самими учасниками з огляду на конкретну обстановку. Вони вельми різноманітні і залежать не тільки від конкретних умов, але і від специфіки діяльності названих суб'єктів взаємодії, їх реальних можливостей, низки суб'єктивних чинників [179, с. 100].

Існують різні підстави до класифікації форм взаємодії, що обумовлено обраними підставами для класифікації. Повна класифікація форм взаємодії можлива з урахуванням різних підстав, що дозволить більш комплексно підійти до зазначеної проблеми. У залежності від рівня існування взаємодії доцільно виділяти такі її види:

- а) міжнародна взаємодія (на рівні різних держав);
- б) міжвідомча взаємодія (на рівні різних органів і підрозділів);
- в) внутрішньовідомча взаємодія (на рівні різних підрозділів та органів одного відомства) [180, с. 26-27].

Наступна класифікація передбачає такі види взаємодії, класифіковані залежно від:

1) характеру дій, що виконуються (провадження слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових дій, або допомога у проведенні слідчих (розшукових) дій);

2) проміжку часу, протягом якого здійснюється взаємодія (разова, періодична, постійно діюча) [181, с. 17].

У свою чергу, Л. О. Фещенко такими критеріями називає: регулярність взаємодії (систематична й епізодична); характер підстави для взаємодії (ініціатива, нормативний акт); спосіб реалізації спільної мети; напрям діяльності; зміст (характер) взаємодії (інформаційна, консультативна, функціональна, організаційна); рівень взаємодії [182, с. 139].

У теорії управління основні форми взаємодії в основному групують у наступні основні блоки: а) обмін інформацією; б) спільна розробка управлінських рішень; в) реалізація розроблених управлінських рішень (при настанні певних строків та виникненні відповідних ситуацій); г) проведення інших погоджених заходів, які не були передбачені письмовими управлінськими рішеннями [183, с. 510].

Залежно від правової регламентації розрізняють процесуальні (правові) й непроцесуальні (організаційні) форми взаємодії. Процесуальні форми взаємодії є тим видом кримінально-процесуальних відносин, що регламентований чинним законодавством. Непроцесуальні форми взаємодії є більш різноманітними й стосуються широкого кола учасників [184, с. 277]. Порушення процесуальних форм взаємодії призводить до втрати можливості використання в кримінальному процесі отриманих при співпраці даних. При цьому порушення організаційних форм взаємодії до таких наслідків не призводить [26, с. 45].

Важливим є зауваження, що віднесення усіх форм взаємодії, які передбачені законами та підзаконними нормативними актами, є необґрунтованим, оскільки процесуальні форми взаємодії є діяльністю, яка заснована на нормах закону. Їх не варто плутати з організаційними формами взаємодії, які ґрунтуються на положеннях інших нормативно-правових актів, що регламентують питання взаємодії певних суб'єктів [151, с. 180]. Зокрема, організаційні форми взаємодії регламентуються відомчими та міжвідомчими нормативними актами [185, с. 122].

На відміну від процесуальних форм, які діють протягом тривалого часу, організаційні форми мають тенденцію до постійного удосконалення. До

організаційних форм взаємодії належать:

- спільний аналіз оперативної ситуації, прийняття рішень щодо взаємодії, а також формування та визначення взаємодії;
- спільне планування взаємодії як в цілому, так і в конкретних спеціальних заходах;
- розробка спільних заходів з інформаційного забезпечення взаємодії як в цілому, так і в конкретних спеціальних заходах;
- надання взаємної допомоги наявними силами та засобами;
- узагальнення і розповсюдження передового досвіду спільної діяльності [186, с. 689].

До організаційних (не процесуальних) форм взаємодії, на думку А. А. Патики, слід віднести:

- 1) взаємний обмін інформацією;
- 2) інформування про отриману інформацію в односторонньому порядку;
- 3) спільне проведення аналізу отриманої інформації, планування слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;
- 4) консультаційна діяльність слідчого під час документування злочинних дій, проведення оперативними підрозділами попередньої перевірки, ознайомлення слідчого з оперативними матеріалами до порушення кримінальної справи, визначення перспективи використання матеріалів;
- 5) використання оперативно-розшукових обліків;
- 6) проведення тактичних операцій;
- 7) створення та діяльність слідчо-оперативних груп;
- 8) проведення спільних службових нарад з актуальних проблем взаємодії, обговорення результатів спільних дій, підведення підсумків з метою усунення недоліків та підвищення ефективності здійснення взаємодії у майбутньому [26, с. 51]. І хоча вченим запропоновані організаційні форми взаємодії слідчих та оперативно-розшукових підрозділів, вони можуть бути взяті до уваги у контексті нашого дослідження.

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, до

процесуальних форм взаємодії, що можуть застосовуватися при розслідуванні кримінальних правопорушень на стадії досудового розслідування, відносяться: надання слідчим відповідним оперативним підрозділам доручень на проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій; проведення різного виду експертиз [180, с. 29]; вжиття заходів щодо встановлення особи, яка вчинила злочин; участь спеціаліста в провадженні слідчих дій [87].

Іноді вчені виділяють форми взаємодії, не вдаючись до їх поділу на певні види, а просто перелічують їх. Так, В. В. Сухонос пропонує наступні форми взаємодії:

1) проведення міжвідомчих нарад з питань боротьби із злочинністю та зміцнення законності (запрошуються не тільки керівники правоохоронних органів, а й інших відомств, де допущені факти зловживань або інших порушень закону);

2) надання вищими органами прокуратури допомоги міліції та іншим місцевим органам в організації боротьби із злочинністю (сумісні плани заходів по організації допомоги з цього приводу);

3) організація і проведення міжвідомчих нарад, що присвячуються, як правило, обговоренню наслідків роботи правоохоронних органів у боротьбі із злочинністю за визначений період – квартал, півріччя, рік (запрошуються, крім керівників, ще інші працівники правоохоронних органів, від яких залежить вирішення зазначених проблем, а також представників органів влади і місцевого самоврядування, вчених-юристів);

4) направлення для обговорення іншим правоохоронним органам листів і методичних рекомендацій з питань боротьби із злочинністю і зміцнення законності [187, с. 25].

Щодо розслідування економічних злочинів найбільш типовими та специфічними формами такої взаємодії уявляються наступні:

1) спільна діяльність слідчого та співробітників уповноваженого оперативного підрозділу при направленні таким підрозділом до слідчого зібраних матеріалів, аналізі інформації про виявлене кримінальне

правопорушення;

2) спільна діяльність слідчого й оперативних співробітників з організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні;

3) спільна діяльність при виконанні співробітниками уповноваженого оперативного підрозділу доручень слідчого;

4) спільна діяльність при підготовці та проведенні окремих слідчих (розшукових) дій;

5) взаємний обмін інформацією про проведені заходи, їх результати, взаємна консультативна та методична допомога;

б) спільна розшукова діяльність (щодо розшуку за постановою слідчого підозрюваних та об'єктів);

7) спільна пошукова діяльність (щодо пошуку майна здобутого злочинним шляхом, співучасників, встановлення місцезнаходження фігурантів провадження тощо);

8) спільна організаційна діяльність (відрядження, вжиття заходів із забезпечення належних умов для розслідування, своєчасного одержання довідкової інформації тощо);

9) проведення досудового розслідування слідчо-оперативною групою [188, с. 464].

А. В. Даниляк, досліджуючи особливості взаємодії під час розслідування економічних злочинів, вчинених організованими групами, дійшов висновку, що форми взаємодії розмежовуються залежно від завдань, на виконання яких направлена ця діяльність. З огляду на це, ним виокремлено наступні її загальні форми:

1) взаємодія у межах створення і удосконалення (розроблення законопроектів) законодавчої бази по боротьбі з організованими злочинами у сфері економіки;

2) координація діяльності органів і установ у напрямках попередження, своєчасного виявлення й інформування органів досудового розслідування про факти вчинення організованих злочинів у сфері економіки, а також запобігання

даним правопорушенням;

3) взаємодія з питань організації контролю за виконанням законодавства по боротьбі з організованими злочинами у сфері економіки, а також дотриманням вимог законів під час розслідування даних злочинів;

4) взаємодія у напрямку накопичення, обробки, оперативного обміну і використання інформації щодо організованої злочинності у сфері економіки;

5) взаємодія під час спільного виявлення і документування ознак організованих економічних злочинів, доказування у межах кримінального провадження на стадіях досудового розслідування і судового розгляду;

б) науково-методичне забезпечення діяльності правоохоронних та інших державних органів, які ведуть боротьбу із злочинами у сфері економіки [189, с. 11].

У межах даного питання варто звернути увагу на думку В. П. Головіної. Так, вченою зазначається, що взаємодія правоохоронних органів із структурними підрозділами банків пов'язана із неузгодженістю в її нормативно-правовому забезпеченні її, специфікою роботи банків, наявністю банківської таємниці. Вона повинна будуватися на взаєморозумінні сторонами того, що спільні заходи по відстеженню «брудних» грошей у кредитно-банківській системі обов'язкові та корисні для суб'єктів такої взаємодії. На цій підставі ефективними формами взаємодії В. П. Головіна визнає:

- участь у спільних слідчих діях та оперативно-розшукових заходах;
- виконання запитів, доручень, отримання довідок;
- спільні науково-практичні конференції, семінари з питань змін у законодавстві, обміну досвідом [190, с. 14].

Як свідчать результати дослідження, окремі з вищезазначених форм взаємодії є характерними і для форм взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами. Ознайомлення з ними надало змогу сформулювати загальне уявлення про існуючі форми взаємодії між різними органами і в різних сферах на національному рівні загалом.

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є

злочином глобального характеру. Особи, причетні до цього злочину, виводять свою діяльність на міжнародний рівень, маючи різні цілі, зокрема такі: уникнення країн/територій із чіткою нормативною базою й потужною правоохоронною системою; використання лазівок, які існують через недостатній рівень зв'язку та співробітництва між правоохоронними органами різних країн; використання недоліків нормативної бази та роботи правоохоронних органів, характерних для низки юрисдикцій; створення додаткових нашарувань трансакцій для ускладнення відстеження фінансового сліду [191, с. 26].

Поряд з цим, доходи, здобуті злочинним шляхом, як правило, розміщуються на банківських рахунках іноземних держав; майно підозрюваних, що підлягає конфіскації, знаходиться за кордоном; підозрювані намагаються переховуватись за межами держави [189, с. 15]. Окрім цього, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, може здійснюватися безпосередньо особами, які володіють такими коштами, або з використанням послуг так званих конвертаційних центрів – злочинних угруповань, напрямом діяльності яких є розробка схем відмивання коштів, а також здійснення такої діяльності [192, с. 12]. На додаток до цього, серед суб'єктів легалізації злочинних груп існують певні способи легалізації, що ґрунтуються на використанні міжнародних банківських розрахунків, банків офшорних зон [190, с. 13].

Очевидно, що сучасний стан економічної злочинності обумовлює актуальність існування також міжнародної взаємодії та вимагає поєднання зусиль різних держав у боротьбі з організованою злочинністю, під якою варто розуміти особливо небезпечну форму злочинності, що реалізується у зв'язку із організацією злочинних угруповань та здійсненням ними злочинної діяльності, характеризується наявністю чітко визначеної ієрархічної структури та відповідної їй системи зв'язків і ролей, значної матеріально-фінансової бази, стійких видів злочинної діяльності, спрямованої на отримання доходів (матеріальних та фінансових благ) протизаконним шляхом, а також певною

захищеністю від суспільно-державного впливу (контролю, примусу тощо) через наявність корупційних зв'язків із органами державної влади та їх посадовими особами [193, с. 34]. До того ж, про необхідність міжнародної взаємодії щодо протидії організованій злочинності фахівці стали говорити з другої половини ХІХ століття, а конкретні її форми обговорювалися на численних міжнародних конференціях, присвячених питанням боротьби зі злочинністю [193, с. 34].

Враховуючи вищезазначене, справедливим є твердження, що боротьба з відмиванням грошей – вагомий важіль у механізмі протидії організованій злочинності та її проявам з боку держави і суспільства [191, с. 28-29]. Водночас, як слушно зауважує С. В. Тимофеев, міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю не існує само по собі. Це складова частина міжнародних відносин. При цьому навіть ті держави, які не мають тісних політичних та економічних контактів, зазвичай не зневажають контактами у сфері протидії злочинності [194, с. 108].

З викладеного стає зрозумілим, що важливе значення для оптимізації процесу розслідування має міжнародне співробітництво правоохоронних органів. Налагоджений механізм взаємодії між правоохоронними органами країн сприяє ефективному, терміновому одержанню криміналістично значимої інформації про рух грошей, використання статусу суб'єктів підприємництва, грошових коштів [190, с. 13].

Зауважимо, що ефективність міжнародної взаємодії залежить від форм співпраці, які обрані взаємодіючими суб'єктами. Узагальнення досвіду міжнародної співпраці в боротьбі зі злочинністю дозволяє виділити як найбільш ефективні і з практичної точки зору такі форми співпраці, які можуть бути успішно реалізовані в сучасних умовах::

- укладання міжнародних договорів про боротьбу з окремими видами міжнародних злочинних посягань;
- спільні консультації з метою вироблення кожною з країн, що співпрацюють, національної та міжнародної стратегії щодо попередження злочинів;

- участь держав у міжнародних організаціях, що спеціалізуються у боротьбі зі злочинністю;
- розробка поточних і довгострокових програм співробітництва у сфері попередження злочинності;
- планування сумісних програм боротьби з найбільш небезпечними видами злочинів, що мають міжнародний характер;
- обмін досвідом з організації та проведення профілактично-превентивної діяльності [195, с. 198].

Водночас Н. Конограй, розглядаючи питання форм взаємодії спільних слідчих груп у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження, виділяє наступні основні форми взаємодії:

- правова допомога у кримінальних справах;
- обмін оперативною, слідчою, іншою правовою інформацією;
- виконання доручень з міжнародного розшуку;
- надання експертних і консультативних послуг, спеціальних науково-технічних засобів та іншої матеріально-технічної допомоги;
- підготовка кадрів;
- обмін досвідом роботи;
- спільне вивчення проблем боротьби зі злочинністю;
- участь у науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах з цих питань тощо [196, с. 63]. Названі форми взаємодії можуть бути взяті за основу під час виокремлення основних форм взаємодії правоохоронних органів як суб'єктів взаємодії з фінансовими установами з правоохоронними органами інших держав у сфері протидії легалізації злочинних доходів.

Якщо ж звернутися до норм Кримінального процесуального кодексу України, то можна побачити, що законодавець передбачив наступні основні форми взаємодії на міжнародному рівні: надання міжнародної правової допомоги; видача особи (екстрадиція); перейняття кримінального провадження [87].

Узагальнюючи погляди науковців і норми чинного законодавства,

вважаємо, що основними формами взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами на національному рівні у досліджуваній сфері є:

1. Взаємний обмін інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів.

Вказана форма є основною формою взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ, а її існування обумовлено, перш за все, недостатнім інформаційно-аналітичним забезпеченням правоохоронних органів щодо інформації, пов'язаної з легалізацією злочинних доходів. З метою вирішення цієї проблеми законодавець надав можливість правоохоронним органам України одержувати інформацію від фінансових установ. Цей порядок регламентовано Кримінальним процесуальним кодексом України в межах здійснення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як моніторинг банківських рахунків (ст. 269¹), а також Законом України «Про банки і банківську діяльність» [197, с. 446].

Сутність моніторингу банківських рахунків полягає в тому, що за ухвалою слідчого судді, строк дії якої не повинен перевищувати двох місяців, банк зобов'язаний надавати Національному антикорупційному бюро України в поточному режимі інформацію про операції, що здійснюються на банківських рахунках. Така інформація повинна доводитися до відома правоохоронного органу до виконання відповідної операції, а у разі неможливості – негайно після її виконання [87]. Надання виключного права здійснювати моніторинг лише Національному антикорупційному бюро України, на думку О. Ю. Татарова, не є виправданим, оскільки на стадії досудового розслідування виникає потреба у проведенні цієї негласної слідчої розшукової дії й іншими правоохоронними органами при розслідуванні фінансових та економічних злочинів [198, с. 72].

Досить важливо, щоб при обміні інформацією не порушувалася банківська таємниця, адже, як справедливо зазначає С. Б. Гладкова, інститут банківської таємниці піддається певній девальвації, відбувається лібералізація доступу правоохоронних органів до отримання банківської таємниці та

встановлення при цьому досить жорсткої відповідальності. Для кредитних організацій це вельми неоднозначна ситуація. З одного боку, банки прагнуть не бути «хімчистками» з легалізації злочинних доходів, а з іншого – їм потрібно вести успішно бізнес, залучаючи нових клієнтів і утримуючи наявних [199, с. 98].

Нині ж відомості щодо операцій за рахунками конкретних осіб за конкретний проміжок часу із зазначенням контрагентів чи без такого зазначення, банківських рахунків, вкладів, правочинів, операцій за рахунками або без відкриття рахунків конкретних осіб розкривається банками на письмову вимогу органам прокуратури України, Службі безпеки України, Державному бюро розслідувань, Національній поліції, Національному антикорупційному бюро України. Така вимога має містити підстави для отримання необхідної інформації та посилення на норми закону, відповідно до яких правоохоронний орган має право на отримання цієї інформації, а також бути викладеною на бланку органу встановленої форми чи надіслана в електронному вигляді з підписом керівника органу (чи його заступника), скріпленою гербовою печаткою у порядку, передбаченому законом. При цьому саме правоохоронним органам надано виключне право на отримання інформації про клієнтів іншого банку [89]. Такий спрощений порядок отримання інформації без рішення суду, на перший погляд, сприяє більш оперативному отриманню інформації та не створює перешкод для проведення досудового розслідування.

Окрім цього, законодавство передбачає можливість надання правоохоронним органам інформації й небанківськими фінансовими установами. Так, інформацію щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить таємницю страхування, надається страховиком всім правоохоронним органам, зазначеним у першому розділі цієї роботи, на їх письмову вимогу щодо операцій страхування конкретної юридичної або фізичної особи за конкретним договором страхування у разі повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення даній особі [91].

Обмін інформацією передбачається також у рамках здійснення

фінансового моніторингу, тобто діяльності із виявлення незаконно отриманих доходів. Національний банк України як один із органів державного фінансового моніторингу України здійснює останній, щоб запобігти використанню банківської системи України для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Здійснюючи фінансовий моніторинг, банки і небанківські фінансові установи перевіряють клієнтів та аналізують їхні фінансові операції. У разі виявлення підозрілих операцій банки інформують Державну службу фінансового моніторингу та правоохоронні органи України [200]. Фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, передбачені у розділі III Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [88].

У свою чергу, принцип взаємності обміну фінансовою інформацією передбачає, що суб'єкти первинного фінансового моніторингу (до яких належать фінансові установи), Держфінмоніторинг, правоохоронні органи повинні співпрацювати з метою обміну, отримання, обробки та аналізу інформації щодо фінансових операцій, стосовно яких є підозри, що вони були здійснені з використанням доходів, одержаних від незаконної діяльності, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму. Така співпраця передбачає можливість надання за ініціативою або на запит іншої сторони будь-якої наявної фінансової інформації, що може мати відношення до виконання відповідних домовленостей. Будь-який запит на отримання фінансової інформації супроводжується стислим описом та викладенням основних фактів [191, с. 49].

Взаємне інформування уможливорює своєчасне виявлення осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес. Обмін інформацією може бути організований на постійній основі або мати разовий характер, а також може здійснюватися безпосередньо між підрозділами одного державного органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність. Така необхідність виникає в тих випадках, коли в процесі проведення оперативно-розшукових дій одержано

інформацію, що потребує дій, які не входять до компетенції відповідного підрозділу [179, с. 101]. Водночас В. І. Дяченко обстоює думку, що потрібно налагодити саме постійну взаємодію з обміну інформацією банків та інших фінансових установ з правоохоронними органами, що, у свою чергу, сприятиме виконанню програми протидії легалізації доходів протиправного походження, забезпеченню стабільності національної фінансової системи, підвищення ефективності роботи з виявлення та запобігання фактам відмивання «брудних» коштів з використанням банківських та інших фінансових технологій [201, с. 107].

Також важливо, щоб інформація, якою обмінюються суб'єкти, була достовірною. У цьому контексті слушно звернутися до думки А. В. Рябошука, який виокремив два підходи до розуміння достовірності фінансової звітності, що містить інформацію про фінансовий стан і результати діяльності певного суб'єкта: перший підхід можна трактувати як нормативно-регульований (перелік вимог наведено у нормативних актах), другий – передбачає відповідність фінансової звітності фактичному стану господарської діяльності, що досягається за допомогою застосування професійного судження та вираження професійної думки бухгалтера при складанні фінансової звітності («true and fair view») [202]. У разі обміну недостовірною інформацією існує ризик виникнення фінансової операції, яка може бути пов'язана з легалізацією злочинних доходів.

Як відзначає А. А. Русецький, обмін інформацією може стосуватись:

- 1) оперативної інформації при здійсненні спільних заходів щодо боротьби зі злочинністю у певному регіоні;
- 2) інформування громадськості про результати діяльності правоохоронних органів у певній сфері (до прикладу, у сфері боротьби з організованою злочинністю);
- 3) інформації, яка була виявлена в ході проведення одним із суб'єктів взаємодії, щодо стану, структури, злочинності в регіоні, причин і умов, що сприяють її виникненню, прогнозування тенденцій поширення організованої

злочинності тощо [203, с. 45].

У той же час у Звіті ФАТФ визначено, що джерелами інформації, яку можуть використовувати правоохоронні відомства і компетентні органи з метою сприяння проведенню фінансових розслідувань у сфері легалізації злочинних доходів, можуть бути:

1) судимості та розвідувальна інформація: це правоохоронна інформація, що стосується предмета злочину і його складу. Інформація кримінального характеру, як правило, збирається за допомогою встановлення спостереження, через інформаторів, допити і аналіз даних або просто може бути отримана поліцейським від кого-небудь на вулиці;

2) розкриття інформації в рамках протидії відмиванню доходів: на додаток до звітів про підозрілі транзакції, сюди також відноситься інша інформація, наприклад, звіти про переміщення через кордон готівки, звіти про безготівкові грошові перекази, інша інформація або звіти про перевищення порогових значень;

3) фінансова інформація: вона включає в себе відомості про фінансову діяльність об'єктів, що цікавлять, які допомагають зрозуміти характер діяльності, структуру, ресурси і можливості, а також допомагає спрогнозувати майбутні кроки і визначити місцезнаходження активів. Ці відомості виходять за рамки звітів про відмивання доходів і зазвичай знаходяться у приватних третіх осіб. Такі відомості включають дані щодо банківських рахунків, фінансових рахунків, інші дані про особисті операції й операції фінансово-господарської діяльності, а також дані, отримані в процесі виконання зобов'язань стосовно проведення належної перевірки клієнтів;

4) секретна інформація: інформація, яка служить цілям національної безпеки. Доступ до такої інформації, як правило, обмежений законом для певних груп осіб;

5) інформація з відкритих джерел: вся інформація, яка доступна у вільному доступі, у тому числі в Інтернеті, соціальних ресурсах, друкованих та електронних виданнях, а також реєстрах з відкритим і закритим доступом;

б) службова інформація: інформація, яка міститься у регулюючих органів, доступ до якої звичайно обмежений позначкою для службового користування. Такою інформацією, як правило, володіють центральні банки, податкові та інші відомства [204, с. 38-39].

2. Проведення спільних нарад і робочих зустрічей.

Метою цієї форми взаємодії може бути обговорення результатів спільних дій, тобто підведення підсумків їх спільної роботи. Внаслідок таких обговорень, як правило, пропонуються шляхи вирішення проблем, формуються коротко- чи середньострокові плани, спрямовані на усунення існуючих недоліків та вживаються інші заходи [129, с. 304]. Зважаючи на те, що ця форма взаємодії має суто організаційний характер, порядок проведення таких нарад і зустрічей, а також склад учасників не регламентовані, а сторони користуються рівними правами.

3. Спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів.

Як зазначається у звіті ФАТФ, при проведенні великих і складних фінансових розслідувань, зокрема щодо фактів легалізації злочинних доходів, важливо зібрати багатoproфільну або цільову групу фахівців для того, щоб забезпечити ефективний хід розслідування, передачу справи до суду і в кінцевому підсумку конфіскацію. Багатoproфільні групи можуть складатися з різного роду фахівців, включаючи слідчих по фінансових злочинах, фінансових аналітиків, фахівців з бухгалтерії, фахівців з інформаційних технологій, прокурорських працівників і фахівців з управління активами. Такі групи повинні складатися з фахівців, які мають досвід і знання, необхідні для аналізу значних обсягів фінансової, банківської, ділової та бухгалтерської документації, включаючи безготівкові грошові перекази, фінансові виписки, митну та податкову документацію. Вони також повинні включати слідчих з досвідом роботи в частині збору ділової і фінансової інформації розвідувального характеру, виявлення складних злочинних схем, відстеження фінансового сліду, а також використання спеціальних слідчих заходів, таких як

операції під прикриттям, перехоплення телефонних переговорів, отримання доступу до комп'ютерних файлів [204, с. 22-23].

Водночас під спеціальною операцією науковці розуміють комплекс погоджених єдиним планом та пов'язаних між собою єдиним задумом і часовим періодом оперативно-розшукових, режимних заходів та бойових дій органів внутрішніх справ, які здійснюються у взаємодії з іншими органами, підрозділами або самостійно, за наявності надзвичайної обстановки, особливих умов з метою якнайшвидшої нормалізації цієї обстановки і захисту законних прав громадян, суспільних відносин від протиправних посягань [205, с. 220]; поєднання комплексу роз'яснювально-профілактичних, оперативно-розшукових, режимних, кримінально-процесуальних та силових заходів, використовуваних для припинення діяльності організованих злочинних структур у тих напрямках, де вони наносять найбільшу шкоду державі [206, с. 407]. Оперативно-розшукові заходи вчені тлумачать як комплекс оперативно-технічних науково обґрунтованих, законодавчо закріплених, гласних і негласних, тактично подібних методів, прийомів і способів отримання, перевірки і реалізації оперативної інформації для вирішення задач оперативно-розшукової діяльності [207, с. 107].

Необхідність у використанні цієї форми взаємодії найчастіше виникає при проведенні огляду місця події, обшуку, виїмки, при відтворенні обстановки і обставин подій, при переслідуванні правопорушника по «свіжих» слідах та інше. Це дає можливість більш кваліфіковано виконувати слідчі дії і оперативно-розшукові заходи, своєчасно отримувати інформацію про особу, яка вчинила правопорушення, і відповідним чином на неї реагувати, а також скорочувати терміни їх проведення [185, с. 126].

4. Спільна участь у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів.

За допомогою цієї форми взаємодії на науково-практичному рівні визначаються й обговорюються проблемні питання, пов'язані з недоліками законодавства у сфері протидії легалізації злочинних доходів правоохоронними

органами разом з фінансовими установами. Як наслідок, вчені та практики пропонують шляхи удосконалення законодавства у вказаній сфері, які можуть братися до уваги у практичній діяльності взаємодіючих суб'єктів [208, с. 150].

Семінар проводиться з метою спільного обговорення заздалегідь узгоджених з учасниками питань (як правило, двох-п'яти), підвищення ефективності співпраці, вдосконалення його форм і методів, отримання або поглиблення необхідних знань і навичок, зокрема практичної спрямованості. Обговорювані питання можуть коригуватися у процесі відкритої дискусії й охоплювати актуальні проблеми, що вимагають оперативного реагування. У ході семінару можуть вирішуватися питання спеціальної підготовки, підвищення кваліфікації, вдосконалення навичок учасників [209, с. 372]. Іншими словами, метою таких семінарів є подальше налагодження механізму ефективної взаємодії між фінансовими установами та правоохоронними органами у сфері протидії легалізації злочинним доходам.

Високою активністю у проведенні семінарів відзначається Національне антикорупційне бюро України. Зокрема, ним проводилися серії семінарів для представників банківського сектору та небанківських фінансових установ на тему «Актуальні питання взаємодії між фінансовими установами та правоохоронними органами в частині забезпечення виконання вимог антикорупційного законодавства з питань фінансового моніторингу» у 2018 році [210].

Один із таких семінарів передбачав ознайомлення з ефективними механізмами моніторингу та інструментами взаємодії працівникам банків та небанківських фінансових установ, спікерами якого стали не лише представники Національного антикорупційного бюро України, а й Національного банку України. Важливість даного семінару полягала у тому, що з метою удосконалення механізму взаємодії між фінансовими установами та правоохоронними органами Національне антикорупційне бюро впроваджує нові підходи до інформаційного обміну з використанням сучасних інформаційних технологій, зокрема у співпраці із Національним банком

вносяться зміни до правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці [211]. Також варто згадати про семінар у м. Дніпро, під час якого співробітники Національного антикорупційного бюро України, центрального банку держави ознайомили представників фінансових установ з методикою виявлення та попередження корупційних ризиків, зокрема під час проведення моніторингу операцій із коштами осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, а також з державними коштами та активами [212].

Також як приклад такої форми взаємодії можна навести семінар у м. Житомирі у 2008 році для фахівців банківських і небанківських установ з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, у роботі якого брали участь представники територіальних правоохоронних органів у Житомирській області, Управління Національного банку України в Житомирській області та інші суб'єкти фінансового моніторингу. Увагу учасників семінару було зосереджено на важливості скоординованих дій та тісному співробітництву фінансових установ, правоохоронних та інших органів, задіяних у системі протидії відмиванню «брудних» коштів та фінансуванню тероризму [213].

Натомість круглий стіл як форма взаємодії передбачає публічне обговорення будь-яких питань, обмін думками між представниками правоохоронних органів і фінансових установ в рамках єдиної загальної теми. Суть названого заходу полягає в рівності учасників та свободі висловлювання своєї думки. Обговорювані питання формулюються в процесі відкритої дискусії й охоплюють найактуальніші проблеми, що вимагають спільного реагування. Число учасників може бути як значним і відкритим, так і обмеженим [214, с. 372]. Один із таких круглих столів на тему «Легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом: економічні та юридичні аспекти» проводився Національним центром підготовки банківських працівників України наприкінці 2019 року [214].

5. Укладання адміністративних договорів.

Загальноновизнано, що будь-який договір визначає узгоджену поведінку сторін і відповідно є своєрідною формою взаємодії [162, с. 95]. Тобто за його допомогою можливо врегулювати розбіжності, які виникають між взаємодіючими суб'єктами у певній сфері.

С. С. Скворцов доводить, що адміністративний договір – це заснована на правових нормах добровільна угода двох чи більше суб'єктів адміністративного права, один із яких завжди є самостійним суб'єктом державної виконавчої влади, наділеним владними повноваженнями у сфері державного управління, за допомогою якого формуються акти державного управління, на основі яких встановлюються, змінюються чи припиняються взаємні права і обов'язки учасників договору, визначається їх відповідальність. За допомогою адміністративного договору учасники правовідносин визначають правила власного поведіння й встановлюють послідовність своїх дій, досягають необхідного для них правового результату [215, с. 12].

Водночас Кодекс адміністративного судочинства України тлумачить адміністративний договір як спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону для розмежування компетенції чи визначення порядку взаємодії між суб'єктами владних повноважень; замість видання індивідуального акта тощо [86].

Щодо видів адміністративних договорів, то у науковій доктрині існує чимало класифікацій останніх. До найбільш прийнятних критеріїв класифікації адміністративних договорів С. С. Скворцов відносить наступні:

- 1) за юридичними властивостями: правоустановчі і правозастосовні;
- 2) за предметом регулювання: договори про компетенцію; договори про співробітництво (про спільну роботу, про обмін інформацією); договори про вступ громадян на державну службу (адміністративно-трудова угоди); договори в соціальній сфері; фінансові і податкові угоди; договори, що

забезпечують державні потреби; договори про обмін інформацією;

3) за характером взаємин між суб'єктами договірних відносин: договори суб'єктів, що не володіють контрольними, наглядовими чи іншими спеціальними повноваженнями стосовно один одного; договори, у яких один із суб'єктів володіє якими-небудь спеціальними повноваженнями стосовно іншого;

4) за цілеспрямованістю договірних відносин: договори, що регулюють дії суб'єктів, підлеглих сторонам угоди; договори, що регулюють погоджені управлінські дії контрагентів; договори змішаного типу;

5) за колом суб'єктів: між двома чи більше органами державного управління; між органом державного управління і державною чи приватною організацією або громадським об'єднанням; між органом державного управління і громадянами [215, с. 17].

Правоохоронні органи та фінансові установи повинні більш активно використовувати вказану форму взаємодії. У такому разі буде дотримана умова рівності сторін, адже вони не вдаватимуться до застосування методу «влади-підпорядкування», їх відносини носитимуть диспозитивний характер. Дану думку досить вдало розвиває О. І. Безпалова, зазначаючи, що, зважаючи на добровільний характер укладання адміністративного договору, мова йде не про встановлення відносин влади-підпорядкування, а про налагодження конструктивної взаємодії між сторонами-учасницями договору з вирішення проблемних питань, визначення основних напрямків координації діяльності під час розв'язання спільних завдань у правоохоронній сфері та виведення власної діяльності на якісно новий рівень. Тобто, у даному випадку адміністративний договір вчена характеризує як такий, що укладається з метою налагодження та посилення взаємодії між правоохоронними органами України та іншими суб'єктами шляхом деталізації окремих повноважень у правоохоронній сфері, дієвого забезпечення виконання покладених на них обов'язків тощо [216, с. 51]. Інакше кажучи, адміністративний договір є додатковою гарантією для правоохоронних органів, що інша сторона взаємодії виконає свої обов'язки у

повній мірі [203, с. 45] і навпаки.

Виходячи з вищевикладеного, правоохоронні органи та фінансові установи можуть укладати адміністративні договори, що стосуються загальних засад співробітництва, обміну інформацією та її захисту (особливо тієї, що містить банківську таємницю) у сфері протидії легалізації злочинним доходам. Зокрема, у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» [96] прямо передбачається, що вказаний правоохоронний орган може укладати з окремими державними органами угоди (меморандуми) про співпрацю та обмін інформацією.

6. Нормотворчість.

Розкриваючи зміст вказаного поняття, В. І. Риндюк зауважує, що окремі вчені висловлюють думку, відповідно до якої нормотворчість – це діяльність, спрямована на підготовку і видання нормативно-правових актів, і вважає дане визначення помилковим з двох причин: по-перше, у ньому зазначається тільки результат нормотворчості – форма виразу, у даному випадку нормативно-правовий акт, а змістовий аспект залишено поза увагою; по-друге, це визначення можна застосувати тільки до романо-германської правової системи [217, с. 21], адже в інших правових системах формами права є також правові прецеденти, правові звичаї, релігійно-правові тексти тощо. При цьому у юридичній літературі чітко вказано, що такі джерела права, як правова доктрина та принципи права, не містять правових норм, а тому не є результатом нормотворчості [218, с. 68].

Відтак, нормотворчість – це офіційна діяльність уповноважених суб'єктів держави та громадянського суспільства по встановленню, зміні, призупиненню і скасуванню правових норм, їх систематизації [219, с. 405]. Разом з тим, ураховуючи те, що Україна належить до романо-германської правової системи, основними ознаками нормотворчої діяльності прийнято вважати:

- а) є формою владної діяльності держави, до того ж, нормотворчий процес за участю інших суб'єктів також регламентується державними органами;
- б) складається із послідовно здійснюваних організаційних дій;

в) дістає виразу у створенні правових норм, які впроваджують нові, змінюють чи скасовують існуючі моделі суспільної поведінки, знаходять своє закріплення у нормативно-правових актах;

г) є суворо нормативно врегульованою діяльністю;

д) її призначення – конкретизація та деталізація правових норм, які містяться у законах, розробка механізму їх дієвої реалізації [219, с. 406].

Значення нормотворчості як форми протидії правопорушенням у фінансовій сфері обумовлене такими обставинами: по-перше, сама по собі зазначена протидія є видом правової діяльності, тобто її організації та здійснення повинні відбуватися на підставі, у порядку й межах, визначених законодавством; по-друге, неякісне, недосконале законодавство досить часто є тим фактором, який сприяє вчиненню особами правопорушень, оскільки вони знають, як можна скористатися законодавчими недоліками у своїх корисних цілях і уникнути при цьому покарання [220, с. 148].

Відповідно, нормотворчість як форма взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами спрямована на прийняття нових, зміну чи скасування застарілих правових норм, які є основою правового поля спільної діяльності взаємодіючих суб'єктів. Шляхом нормотворчої діяльності конкретизуються чи закріплюються взаємні права й обов'язки суб'єктів, форми та методи їх діяльності тощо.

М. В. Старинський відзначає, що нормотворча діяльність Національного банку України здійснюється шляхом прийняття підзаконних нормативно-правових актів у формі постанов Правління Національного банку України [221, с. 9]. Натомість нормотворча діяльність правоохоронних органів, до прикладу Національної поліції України, відбувається у двох напрямках, а саме: основна нормотворча діяльність – діяльність щодо створення власних нормативно-правових актів; додаткова (ініціативна) діяльність у нормотворенні – участь в реалізації нормотворчої діяльності Уряду [222].

Водночас аналіз нормативно-правової бази та правової доктрини щодо міжнародної взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів дозволяє

виокремити 4 основні форми взаємодії правоохоронних органів України та зарубіжних країн.

1. Спільне розслідування злочинів шляхом створення спільних слідчих груп.

Названа форма взаємодії прямо передбачена кримінально-процесуальним законодавством. Так, відповідно до ст. 571 Кримінального процесуального кодексу України, для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи. Члени такої групи безпосередньо взаємодіють один з одним, узгоджуючи при цьому між собою основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією [87]. Обмін отриманою інформацією може бути як офіційним, так і неофіційним. Останній може здійснюватися через «офіцерів зв'язку» або особисті контакти співробітників за допомогою телефонного зв'язку, електронною поштою, факсимільним зв'язком чи іншими засобами [223, с. 162].

Водночас під взаємодією спільних слідчих груп Н. Конограй пропонує розуміти складну систему взаємозв'язку, яка врегульована нормами міжнародного та національного законодавства, реалізується завдяки посередництву узгоджених заходів, що здійснюються за певними напрямками та у визначених законодавством формах і мають на меті повне та всебічне розкриття злочинів, виявлення та усунення їх чинників, забезпечення режиму законності [196, с. 60].

На думку А. В. Даниляка, названа форма взаємодії є найбільш ефективною і результативною, адже зацікавленість у своєчасному і повному встановленні обставин злочину є взаємною для органів правопорядку держав-учасниць. По суті спільне розслідування транснаціонального злочину шляхом створення спільних слідчих груп як форма взаємодії становить собою паралельну діяльність по розслідуванню однієї злочинної події, за фактом вчинення якої було відкрито кримінальне провадження в Україні та іншій

державі (або в декількох державах) [223, с. 161-162].

Випадки використання міжнародного співробітництва у цій формі пов'язано з намаганням легалізувати кошти, здобуті злочинним шляхом на території іншої держави; зі знаходженням співучасників злочину за кордоном у зв'язку із постійним проживанням і наявністю громадянства іншої держави; зі знаходженням потерпілих за кордоном у зв'язку із постійним проживанням і наявністю громадянства іншої держави [223, с. 162].

2. Укладання міжнародних договорів з іншими державами.

Для того, щоб отримати докази, які можна надати в суді, слідчі і (або) органи прокуратури повинні застосовувати міжнародні угоди, засновані на принципах взаємності, меморандуми про взаєморозуміння, двосторонні або багатосторонні угоди. Як тільки прийнято рішення про те, яка країна несе відповідальність за проведення розслідування, необхідно узгодити механізми, які спрямовані на забезпечення того, щоб всі необхідні докази були доступні у відповідній країні в тій формі, яка дозволяє їх використовувати в судовому процесі і що не порушує належних правових процедур [204, с. 63].

Положення укладених Україною міжнародних договорів з іншими державами сприяють «попередженню можливості легалізації доходів від злочинної діяльності і забезпеченню їх конфіскації» [224, с. 127]. Як приклад таких договорів можна назвати Угоду про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки 1996 року, що спрямована на зміцнення взаємодії правоохоронних структур у боротьбі зі злочинами у сфері економіки, зокрема щодо відмивання злочинних доходів [225].

3. Надання міжнародної правової допомоги органам України у розслідуванні злочину правоохоронними органами зарубіжних держав в рамках міжнародного співробітництва [226, с. 203-204].

Надання такої допомоги врегульовано Кримінальним процесуальним кодексом України та здійснюється шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій; видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; тимчасової передачі осіб; перейняття кримінального

переслідування; передачі засуджених осіб; виконання вироків [87]. Натомість порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження передбачено у Інструкції, затвердженій Наказом Міністерства юстиції України від 19 серпня 2019 року [227].

Загалом цей вид взаємодії реалізується шляхом виїзду українських поліцейських до іншої країни та їхньої участі у плануванні і підготовці окремих слідчих (розшукових) дій або тактичних операцій. Безпосередньої участі у проведенні вказаних заходів українські співробітники не беруть. Вони мають право лише бути присутніми при діях зарубіжних поліцейських, обмінюватись інформацією та координувати зусилля [226, с. 203-205].

Водночас міжнародна правова допомога при наданні документів зводиться до того, що сторони надають одна одній якнайширшу взаємну допомогу у врученні судових документів особам, щодо яких застосовуються прелімінарні заходи й конфіскація. Ніщо в даному випадку не заважає: а) можливості надсилання за кордон поштовими каналами судових документів безпосередньо особам; б) можливості судових посадових осіб, службовців чи інших компетентних органів Сторони походження здійснювати передачу судових документів безпосередньо через консульські установи цієї Сторони або через судових посадових осіб, службовців чи інші компетентні органи [228, с. 174-175].

Отже, вказана форма взаємодії застосовується у випадку, коли правоохоронні органи інших держав потребують допомоги у проведенні слідчих (розшукових) дій чи оперативних заходів на території іншої держави.

4. Спільна участь правоохоронних органів України та інших держав у семінарах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів.

Зазвичай метою таких семінарів є обговорення проблемних питань, які виникають у практичній діяльності правоохоронців під час взаємодії, а також

надання пропозицій щодо налагодження механізму взаємодії правоохоронних органів різних держав [229, с. 123].

Наприклад, один із таких семінарів був проведений ще у жовтні 2002 року в м. Києві на базі Інституту Генеральної прокуратури України в рамках сумісного проекту Національного університету внутрішніх справ і Чикаго-Кент коледжу права Іллінойського технологічного інституту і був присвячений протидії відмиванню грошей. У його роботі взяли участь вчені і практики з України, Польщі, Сполучених штатів Америки і Великобританії. Від України участь у семінарі брали представники Національного банку України, співробітники Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки. Як підсумок – зміни й доповнення до чинного українського законодавства у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Також підсумовано, що підвищення ефективності роботи правоохоронних органів можливе шляхом введення нового законодавства – навчанням відповідних осіб його новим положенням; навчанням працівників фінансових установ про виявлення, фіксацію і повідомлення інформації про сумнівні операції, постійною взаємодією правоохоронних органів з комерційними банками і іншими фінансовими установами, комплексністю заходів, спрямованих на ліквідацію причин і умов, які сприяють цьому явищу, і сприятливими умовами для правоохоронних і контролюючих органів [230, с. 213, 218-219].

У грудні 2017 року у м. Львів відбувся міжнародний науково-практичний семінар з теми «Ключові ризики системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в контексті 5-го раунду оцінки MONEYVAL». Вказана подія свідчить про утвердження Україною статусу надійного партнера міжнародної спільноти у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. До роботи семінару було залучено широкий загальний міжнародних та національних експертів, представників державних органів, приватного сектору, науковців та зацікавлених осіб, зокрема Генеральну прокуратуру України, Національний банк України, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, Національне антикорупційне

бюро України, Службу безпеки України, Національну поліцію України та інші органи [231].

Таким чином, взаємодія правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів здійснюється у наступних формах: а) правовій (спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів; укладення адміністративних договорів; нормотворчість); б) неправовій (організаційній) (взаємний обмін інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів; проведення спільних нарад і робочих зустрічей; спільна участь у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів).

При цьому відсутність прямого правового закріплення форм взаємодії між досліджуваними нами суб'єктами доходів негативно позначається на сучасному стані протидії відмиванню злочинних доходів і тому потребує прискореного вирішення, що, як наслідок, сприятиме не лише більш ефективній і результативній взаємодії у вказаній сфері, але й стане підґрунтям для подальших теоретичних досліджень.

Водночас існує чимало різноманітних форм взаємодії правоохоронних органів різних держав, і розглянутий нами перелік не є вичерпним. Вибір форм взаємодії повинен здійснюватися з урахуванням мети, якої прагнуть досягти взаємодіючі суб'єкти. Необхідність взаємодії правоохоронних органів зумовлена тим, що без міжнародної взаємодії неможливо забезпечити збирання доказів, що знаходяться за межами держави, кримінальне переслідування винних осіб, які знаходяться поза межами країни, а також компенсацію збитків чи повернення втрачених доходів. Тому удосконалення та розширення форм міжнародної співпраці сприятиме скороченню економічної злочинності загалом і кількості злочинів у сфері легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, зокрема, а також зменшенню рівня тіньової економіки й міжнародної організованої злочинності.

2.2 Методи взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів

Розглянувши питання щодо форм взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами, неможливо залишити поза увагою питання методів такої взаємодії, зважаючи на те, що форми і методи нерозривно пов'язані і не можуть існувати одне без одного. До того ж, у кожного явища матеріального світу, суспільних відносин обов'язково існує взаємопов'язані форма (що) і метод (як). Також і будь-яке правове явище, правове відношення немислимі без наявності у них форми і методу [232, с. 16]. Саме за такого підходу можливо забезпечити повноту дослідження та сформулювати уявлення про механізм такої взаємодії.

Більше того, аналіз досвіду у сфері протидії економічній злочинності, а також науково-дослідницьких праць, присвячених вказаній тематиці, свідчить про те, що ефективність такої протидії залежить безпосередньо від методів, обраних взаємодіючими суб'єктами, до повноважень яких належить розслідування та сприяння у розслідуванні економічних злочинів.

Традиційно розпочнемо розгляд питання з характеристики понятійно-категоріального апарату. Так, Великий тлумачний словник слово метод (від грец. *méthodos* – шлях дослідження) визначає як:

- 1) спосіб дії в процесі пізнання чого-небудь; послідовність дій при теоретичному дослідженні чого-небудь;
- 2) один із прийомів, що дозволяє здійснити щось на практиці; процедура [233].

Також метод означає спосіб досягнення мети, сукупність прийомів і операцій теоретичного або практичного освоєння дійсності, а також людської діяльності, організованої певним чином [234]; техніка досягнення результату, головною особливістю якої є універсальна схематичність послідовних операцій, які можна застосувати до будь-якого емпіричного змісту відомого класу явищ [235, с. 64].

Натомість у філософії метод розглядається як систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв'язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об'єктів. Метод окреслює та втілює шлях до істини, напрями ефективної діяльності, що ведуть до реалізації поставлених цілей, задає регулятиви та нормативні настанови пізнавального процесу [5, с. 373].

Як бачимо, метод визначає способи досягнення поставлених управлінських цілей і завдань відповідно до визначених напрямів діяльності (функцій) і являє собою прийом, спосіб або їх сукупність, спрямовані на досягнення поставлених цілей і завдань. За допомогою методів здійснюється зв'язок між суб'єктом і об'єктом управління, організовується їх спільна діяльність [232, с. 18-19].

Оскільки категорія «метод» тісно пов'язана з управлінням, окремо необхідно зупинитися на дефініції «метод управління». Важливо зазначити, що в системі державного управління методи управління є найважливішим правовим засобом. Вони можуть мати й інші назви, наприклад: методи здійснення управлінських дій, методи управлінської діяльності, адміністративно-правові методи. Сутність цих понять єдина: методи управлінських дій, за Ю. Н. Старіловим, являють собою сукупність способів і прийомів, які використовуються органами публічного управління та їх посадовими особами в установлених законами межах при здійсненні управління щодо відповідних об'єктів і осіб [236, с. 29-30].

Також під методами управлінської діяльності треба розуміти способи і прийоми аналізу та оцінки управлінських ситуацій, використання правових і організаційних форм, вплив на свідомість і поведінку людей в керованих суспільних процесах, відносинах і зв'язках [237, с. 247].

Адміністративно-правові методи – сукупність методів права, які відображають владну природу державного управління, а врегульовані цим методом відносини визначаються як відносини влади та підпорядкованості

[238, с. 10]. Також заслуговує на увагу визначення адміністративно-правового методу, надане В. О. Поярковим, який розглядав означені методи з позиції діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. Тож, адміністративно-правовий метод – це сукупність правових засобів та способів (прийомів) юридичного (державновладного) характеру впливу на економічні відносини, які застосовують суб'єкти забезпечення економічної безпеки держави в межах своєї компетенції для здійснення регулюючого впливу норм адміністративного права на економічну безпеку держави [239, с. 137].

Беручи до уваги зазначене, саме адміністративно-правові методи регулюють як щоденні завдання і функції, які стоять перед органами державної влади, так і довготривалі, спрямовані на взаємодію органів державної влади з різними суб'єктами. Державні органи виконавчої влади в рамках своєї компетенції шляхом прийняття правових актів здійснюють державно-владні повноваження для регулювання відносин між суб'єктом і об'єктом управління [240, с. 233].

Отже, під методами взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів пропонуємо розуміти закріплену в законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах сукупність засобів і способів, які застосовують відповідні суб'єкти в межах своєї компетенції під час реалізації форм взаємодії задля досягнення бажаного результату діяльності у сфері протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом [241, с. 556].

Коли ми говоримо про види методів, важливо усвідомлювати, що загалом методи не виключають, а доповнюють один одного. Правильне розуміння взаємозв'язку методів і їх класифікація важливі для пізнання сутності та умов більш ефективного їх використання [242, с. 25]. В адміністративно-правовій літературі відсутня єдність у визначенні того, що слід відносити до методів управління і як проводити їх класифікацію. Визначення класифікації необхідно для розуміння сутності і різноманіття методів здійснення державної влади [232, с. 21].

Так, В. Я. Малиновський пропонує таку класифікацію управлінських методів:

а) за функціональним змістом методи управління розглядають з позицій відображення вимог законів управління, специфіки державно-управлінських відносин, принципів управління, об'єктивних закономірностей, у розкритті яких реалізується метод. За цим підходом можна визначити такі групи методів: адміністративні (організаційно-розпорядчі), економічні, правові, соціально-психологічні;

б) за спрямованістю впливу методи управління розглядаються залежно від джерела (чи рівня) керівного впливу та за об'єктом управління. Відповідно розрізняють три групи методів: орієнтовані на загальнодержавний рівень; різноманітні структури (галузі, регіони, установи, організації тощо); окремих працівників;

в) за організаційними формами методи управління реалізуються у різних видах: тип впливу (акт, норма); спосіб здійснення впливу (одноособовий, колективний, колегіальний); часова характеристика впливу (разові та періодичні, тактичні та стратегічні, довготермінові та короткотермінові); особливості впливу (виправляти результати або запобігати їм, активно втручатися чи вичікувати);

г) за характером управлінського впливу методи бувають прямої чи непрямой дії. До першої групи належать методи правового регулювання, публічного адміністрування, що передбачають досягнення конкретного результату. Непрямий вплив (демократизація, оптимізація управління, оподаткування тощо) передбачає створення сукупності умов для досягнення кінцевих результатів [243, с. 368-369].

Водночас Є. М. Попович переконаний, що методи за своєю сутністю є способами впливу на діяльність керованої системи з метою досягнення поставлених цілей. При цьому, незважаючи на наявність великої кількості класифікацій, що включають іноді кілька десятків методів управління, таких способів, на думку вченого, вироблено всього п'ять:

1) адміністративний метод, сутність якого полягає в тому, що суб'єкт управління прямо встановлює і закріплює у правовій формі обов'язки певного органу або працівника;

2) метод заохочення, сутність якого зводиться до досягнення бажаної поведінки шляхом надання працівнику певних моральних або матеріальних благ;

3) метод примусу передбачає застосування до суб'єктів, поведінка якої відхиляється від бажаної, певних заходів позбавлення матеріальних та моральних благ;

4) метод переконання, який включає в себе морально-етичні методи та методи виховання, що містяться в окремих класифікаціях;

5) економічний метод (до нього ж за своєю сутністю належать методи, що визначаються деякими авторами як методи непрямого впливу) передбачає створення економічних умов, які сприятимуть досягненню встановлених цілей.

При цьому економічний метод необхідно відрізнити від методу заохочення, а саме від такого його різновиду, як матеріальне заохочення. Якщо останній вживається для стимулювання окремого працівника або колективу з метою визначення результатів їхньої роботи як кращих з-поміж інших, то економічний метод застосовується незалежно від результатів роботи, проте шляхом надання всіх необхідних ресурсів, що сприяє підвищенню ефективності такої роботи [244, с. 398-399].

Подібною є також класифікація І. Д. Фіалковської, на глибоке переконання якої найбільш чітким критерієм класифікації методів управління є спосіб впливу. Виходячи з цього, вченою пропонується наступна система методів державного управління за способом впливу:

1) переконання в державному управлінні – способи і засоби, що направляють свідомість і поведінку людей на добровільне підпорядкування правовим і організаційним вимогам суб'єктів державного управління;

2) заохочення в державному управлінні – способи і засоби, визнання і оцінки заслуг, що направляють свідомість і поведінку людей на здійснення

корисних справ з точки зору держави. Заохочення тісно взаємодіє з методом переконання. Однак очевидно, що заохочення – самостійний метод, який має свої характерні ознаки і види. Засоби державного заохочення різноманітні за своїми юридичними властивостями, заохочувальним потенціалом, джерелами, до яких прикріплені, і в такий спосіб відрізняються від переконання;

3) примус в державному управлінні – способи і засоби забезпечення службової дисципліни і правопорядку. Вольові прагнення окремих індивідів, керовані незаконними інтересами, входять у суперечність з державною волею суб'єктів управління, яка акумульована в нормативно-правових приписах. В цьому випадку, для того щоб забезпечити належний громадський порядок і службову дисципліну, необхідно вдаватися до заходів примусу;

4) регулювання в державному управлінні – способи і засоби реалізації позитивних функцій державного управління, заснованих на правомірній поведінці суб'єктів адміністративного права. Регулювання в державному управлінні включає в себе прийняття загальнообов'язкових правил поведінки, встановлення конкретних процедур управління, контрольна та координаційна діяльність, реалізація прав і свобод громадян тощо [232, с. 24-26].

Продовжуючи розмову про методи взаємодії, необхідно звернути увагу на їх співвідношення з формами взаємодії. Так, Р. Р. Аліуллов й В. Ф. Саєтгараєв слушно зазначають, що суть співвідношення форм взаємодії і методів взаємодії полягає в тому, що якщо форма є способом вираження змісту, то метод відображає зміст цієї управлінської діяльності. Метод взаємодії, умовно кажучи, є ні що інше, як процес реалізації форми взаємодії. Але для того, щоб цей процес мав можливість діяти інтенсивно, необхідно наділити його в певну форму. Таким чином, форма і метод є взаємопов'язаними сторонами процесу взаємодії [242, с. 25]. Виходячи з таких міркувань, для кожної форми взаємодії характерний власний метод (Таблиця 1). Тому пропонуємо розглядати методи у відповідності до раніше визначених нами форм взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. Правильно обране співвідношення в застосуванні вказаних методів

дозволить ефективніше виконувати завдання, спрямовані на протидію відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом.

Форма взаємодії	Метод взаємодії
1. Взаємний обмін інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів.	метод інформаційного забезпечення; метод примусу;
2. Проведення спільних нарад і робочих зустрічей.	метод прогнозування;
3. Спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів.	метод планування; метод адміністративного припинення та примусу;
4. Спільна участь у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів.	метод роботи з кадрами; метод переконання;
5. Укладення адміністративних договорів.	метод погодження актів і рішень; метод регламентації;
6. Нормотворчість.	метод регламентації.

Таблиця 1. Співвідношення форм взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, з методами такої взаємодії.

У рамках взаємного обміну інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів правоохоронні органи та фінансові установи використовують метод інформаційного забезпечення, який полягає у «роботі щодо збору, обробки і оцінки інформації, яка проводиться на всіх етапах процесу прийняття і виконання спільних рішень» [245, с. 113]. Саме поняття «інформаційне забезпечення» науковці розуміють по-різному:

– процес забезпечення інформацією, сукупність форм документів, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі в процесі її функціонування [246, с. 142];

– процес збору та оброблення інформації, формування інформаційних систем, стан наповнення управлінського процесу такою інформацією, а також процес формування на основі наявної інформації свідомості громадян та суспільства загалом [247, с. 51];

– цілеспрямована діяльність зацікавлених суб'єктів, пов'язана зі збором, фіксацією, обробкою, накопиченням, зберіганням і використанням відомостей, повідомлень, будь-яких інших даних, необхідних для повноцінного й ефективного функціонування цих суб'єктів з метою реалізації політики держави в певній галузі [248];

– органічна єдність роботи щодо визначення змісту, обсягів, якості інформації, необхідної для здійснення управління, а також заходів щодо раціональної організації процесів збирання, систематизації, накопичення та обробки цієї інформації шляхом застосування різноманітних методів, методик і технічних засобів [249].

Основними напрямками інформаційного забезпечення є одержання на обґрунтовані запити правоохоронних органів від банків документів або інформації, зокрема й тієї, що становить банківську таємницю, щодо операцій за рахунками конкретних осіб, банківських рахунків, вкладів, правочинів тощо; надання правоохоронними органами інформації та/або документів (їх копій, витягів з документів) фінансовим установам на запити останніх; створення та використання інформаційних систем, баз (банків) даних; збір, узагальнення й аналіз інформації про факти легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом і стан злочинності.

Більше того, свою роль у інформаційному забезпеченні протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, відіграють і гласні джерела. Це можуть бути офіційні заяви громадян, перевірки, ревізії

фінансової діяльності підприємств, засоби масової інформації, інтернет, кримінальні справи, інформація, яка надходить до правоохоронних органів від спеціально уповноважених державних органів тощо [250, с. 148].

Отже, за допомогою методу інформаційного забезпечення суб'єкти взаємодії мають змогу вчасно реагувати на підозрілі операції, пов'язані з відмивання доходів, вживати заходи задля попередження подальшої злочинності, приймати певні рішення з метою розкриття злочинів тощо.

Також у процесі обміну інформацією застосовується метод примусу. Як слушно зазначає Д. І. Бернштейн, при визначенні поняття «адміністративний примус» варто взяти за основу обов'язок всіх осіб діяти відповідно до розпорядження правових норм, завжди бути готовими відзвітувати за виконання своїх правових обов'язків перед державними органами [251, с. 47]. У контексті цього дослідження вказаний метод виражається в наданні права фінансовим установам звертатися до правоохоронних органів з вимогою про надання запитуваних документів (їх копій, витягів з документів) та/або інформації. Така інформація повинна надаватися протягом 10 робочих днів із дня отримання запиту з урахуванням вимог Кримінального процесуального кодексу України. Водночас особи, винні у порушенні вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, повинні нести відповідальність згідно із законом.

Під час проведення спільних нарад і робочих зустрічей правоохоронні органи та фінансові установи використовують метод прогнозування, під яким варто розуміти сукупність способів і прийомів мислення, які дають змогу на основі ретроспективного аналізу тенденцій та закономірностей розвитку ендогенних (внутрішніх) та екзогенних (зовнішніх) даних об'єкта прогнозування зробити висновок про його розвиток у майбутньому за певних умов [252, с. 84].

Необхідно зазначити, що успіх прогнозування значною мірою залежить від того, наскільки обраний метод (модель) адекватний об'єкту, що вивчається. Вибір методу прогнозування повинен відбуватися під впливом таких факторів:

мети та завдань прогнозу, терміну, на який складається прогноз, особливостей об'єкта прогнозування, достовірності та повноти інформаційної бази прогнозу, досвіду прогнозиста тощо [253]. Так, при виборі відповідного методу прогнозування необхідно послідовно відповісти на такі питання:

- 1) який саме тип прогнозу буде побудований (короткостроковий, середньостроковий, довгостроковий);
- 2) яка природа та форма статистичних даних, на основі яких буде побудований прогноз;
- 3) яка необхідна точність прогнозу та матеріальні витрати для забезпечення наміченого прогнозу [254, с. 52-53].

У рамках нашої проблематики змістом зазначеного методу може бути, наприклад, передбачення рівня злочинності у сфері відмивання злочинних доходів на основі статистичних даних, можливої тактики дій учасників злочинних угруповань, подальших напрямків розвитку взаємодії тощо.

Спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів здійснюється, перш за все, на основі методу планування. Планування за своїм змістом визначається обсягами, предметом та межами розслідування, обставинами вчиненого кримінального правопорушення, по суті є передбаченням результатів наступних дій [228, с. 124]. У широкому сенсі планування означає діяльність з розробки та прийняття управлінського рішення. Рівень і якість планування визначаються такими найважливішими умовами: компетентністю керівництва на всіх рівнях управління; кваліфікацією співробітників, що працюють у функціональних підрозділах; наявністю інформаційної бази та забезпеченістю комп'ютерною та оргтехнікою [255, с. 174].

Наявність певної процедури планування забезпечує єдність дій всіх суб'єктів, зайнятих відповідною роботою, і встановлює для них певні часові рамки. Власне процедура планування включає в себе ряд послідовно змінюючих стадій, основними з яких є: збір й аналіз вихідної інформації, збір пропозицій від служб і підрозділів органу підготовки проекту плану та його

узгодження із співвиконавцями, затвердження плану та доведення його до виконавців [256, с. 90-92].

Виходячи з вищенаведеного, метод планування у діяльності правоохоронних органів і фінансових установ зводиться до визначення та розподілу дій, які мають виконати взаємодіючі суб'єкти протягом встановленого часу з метою протидії фактам відмивання злочинних доходів. Розробивши єдиний план, кожен із суб'єктів взаємодії, діючи в межах власної компетенції, зберігає функціональну самостійність. Фінансові установи покликані сприяти правоохоронцям у проведенні заходів оперативно-розшукового характеру, але не є їх безпосередніми учасниками. Зокрема, як зазначають В. В. Черней і С. С. Трач, співробітники банку уповноважені: запрошувати для бесіди працівників банку, а також інших громадян (за їх згодою); одержувати від них письмові пояснення за фактами, що стосуються розслідування; з дозволу керівника, який призначив розслідування, ознайомлюватися з документами банку, що стосуються розслідування, за необхідності долучати зазначені документи або їх копії до матеріалів перевірок; оглядати предмети, документи, вироби, ділянки місцевості тощо [257, с. 10].

Метод адміністративного припинення реалізується шляхом зупинення фінансових операцій фінансовими установами, якщо такі операції є підозрілими, а якщо вони містять ознаки вчинення кримінального правопорушення, визначеного Кримінальним кодексом України, фінансові установи зобов'язані зупинити такі фінансові операції [88], про що спеціально уповноважений орган повідомляє правоохоронним органам, які наділені повноваженнями приймати рішення відповідно до кримінально-процесуального законодавства. Як наслідок, правоохоронний орган перевіряє отриману інформацію на предмет наявності зв'язку з відповідною фінансовою операцією та вчиненим суспільно-небезпечним протиправним діянням, після чого можуть бути проведені оперативно-розшукові заходи. Так, під час допитів, виїмки та обшуків, підготовки та призначення експертиз тощо взаємодія працівників у сфері банківської діяльності та правоохоронних органів носить, як правило,

консультативний характер. Однак вона дуже важлива для подальшого ходу розслідування, збору та фіксації даних, що матимуть доказове значення для справи. Консультація працівника фінансової установи, крім роз'яснення окремих положень представлених матеріалів, має на меті також одержання додаткової орієнтуючої інформації про: 1) загальні правила ведення бухгалтерського обліку, банківських операцій, їх комп'ютерного забезпечення та вимоги відповідних відомчих нормативних актів; 2) порядок ведення бухгалтерського обліку та інших операцій в даній комерційній структурі; 3) функціональні обов'язки посадових осіб і службовців підприємств та фінансових установ; 4) недоліки в організації господарської діяльності, що сприяють вчиненню економічних злочинів; 5) документи, в яких знайшли відбиття ті чи інші операції, але які з різних причин не були вилучені та додані до матеріалів [258, с. 18].

Сутність примусу як методу протидії правопорушенням у фінансовій сфері полягає у тому, що способи та заходи впливу, які складають зміст цього методу, застосовуються до суб'єктів фінансових і тісно пов'язаних із ними відносин незалежно від їх волі та бажання і тягнуть за собою настання для цих суб'єктів певних обмежень, позбавлень та (або) покладання на них додаткових обтяжливих обов'язків. При цьому примус може мати як моральний, так і майновий чи особистісний характер. На відміну від переконання, примус застосовується, як правило, не з метою недопущення можливих, гіпотетичних, правопорушень, а задля попередження чи припинення конкретних протиправних дій, про можливість вчинення чи безпосереднє скоєння яких стало відомо, а також задля забезпечення належного та повного виконання особами, що були визнані винними у вчиненні правопорушень у фінансовій сфері, обов'язків, що виникли у таких осіб внаслідок застосування до них відповідних стягнень [220, с. 144-145]. Даний метод характерний для такої форми взаємодії як спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів.

Спільна участь у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з

легалізацією злочинних доходів, заснована на методі роботи з кадрами (підготовка, перепідготовка, стажування тощо). Вказаний метод дозволяє підготувати висококваліфіковані кадри, котрі будуть чітко розуміти роботу іншого органу, з яким відбувається взаємодія. Це дозволить ефективніше використовувати ресурси обох сторін вказаних відносин для досягнення ними загальної мети [245, с. 113-114].

Участь працівників фінансових установ і правоохоронних органів у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, передбачає також застосування методу переконання. Переконання, у межах нашого дослідження, становить систему заходів виховного, роз'яснювального, заохочувального характеру, спрямованих на формування у суб'єктів правовідносин розуміння необхідності чіткого виконання вимог законів та інших правових актів [254, с. 40]. Водночас переконання як загальний універсальний метод впливу направлений на те, щоб об'єкт управління виконав розпорядження, наказ суб'єкта управління добровільно. З метою стимулювання до добровільного і якісного виконання управлінських рішень застосовуються такі способи, як: ознайомлення, обговорення, навчання, демонстрування передового досвіду, попередження та інші [260, с. 78].

Мета переконання як особливого засобу правового впливу полягає в тому, щоб учасники правовідносин дотримувалися вимог закону через їх внутрішнє визнання, а не завдяки сліпому підкоренню велінням влади. Це означає формування свідомої звички, спрямованої на дотримання правових вимог, встановлених обов'язкових правил поведінки в суспільстві, потреби активно боротися із правопорушеннями [261, с. 32].

У державному управлінні застосовуються такі основні види переконання: організація державних і громадських заходів, спрямованих на розв'язання конкретних завдань (облік, контроль, прийняття необхідних документів, проведення семінарів, зборів тощо); виховання (економічне, правове, моральне та ін.); роз'яснення завдань державного управління; інструктаж осіб

підпорядкованого апарату з питань найбільш дієвого виконання поставлених завдань; заохочення (моральне – подяка, нагородження почесним знаком, присвоєння почесного звання й ін., матеріальне – грошові премії, путівки окремим особам або групам осіб й ін.); критика роботи й поведінки окремих осіб [262, с. 274].

Отже, метод переконання у діяльності взаємодіючих суб'єктів спрямований не лише на боротьбу з відмиванням злочинних доходів на науково-практичному рівні, але й на формування у суспільстві думки про необхідність проведення заходів, що здійснюються правоохоронцями спільно з фінансовими установами в означеній сфері. Так, способами реалізації вказаного методу можуть бути: роз'яснення положень законодавства, спрямованого на протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; інформування населення щодо результатів проведених операцій чи перевірок, стану протидії злочинності тощо; поширення досвіду протидії фактам відмивання злочинних доходів; стимулювання та заохочення населення до надання інформації, що становить оперативний інтерес тощо. Найефективнішим засобом втілення методу переконання в практичну діяльність є робота суб'єктів взаємодії із засобами масової інформації, адже саме останні зможуть донести до суспільства необхідність і важливість протидії легалізації злочинних доходів.

Укладення адміністративних договорів як форма взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів базується на методі погодження актів і рішень. Погодження юридичних актів являє собою діяльність суб'єктів права по встановленню відповідності юридичного акта певним умовам і (або) формування єдиного рішення з метою забезпечення інтересів особистості, суспільства та держави, а також результат цієї діяльності, виражений в певній формі [263, с. 15]. Тобто на основі цього методу сторони взаємодії досягають певного консенсусу з певних питань, зовнішньою формою якого виступає безпосередньо адміністративний договір.

Важливе місце під час укладення адміністративних договорів відводиться

методу регламентації. Суттю регламентаційних методів є встановлення складу елементів системи і стійких організаційних зв'язків між ними за допомогою закріплення визначених обов'язків, загальної регламентації, розмежування і закріплення завдань, функцій, прав і відповідальності, встановлення взаємозв'язків. Регламентаційні методи складаються з чотирьох основних видів: загальноорганізаційного, функціонального, структурного і посадового [243]. Наприклад, при укладенні адміністративного договору щодо обміну інформацією закріплюється обов'язок кожного суб'єкта щодо нерозголошення отриманої інформації, відповідальність за її розголошення тощо.

Вищевказаний метод також характерний і для такої форми взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами як нормотворчість. Так, у процесі прийняття нових, зміни чи скасування застарілих правових норм метод регламентації спрямований на встановлення, підтримку та поліпшення організаційних структур, розподіл і закріплення функцій (обов'язків), завдань, прав і відповідальності суб'єктів [243]. Інакше кажучи, метод регламентування проявляється у здійсненні заходів, що спрямовані на розробку, прийняття та введенню в дію документів нормативного характеру, які регулюють окремі аспекти взаємодії взаємодіючих суб'єктів.

Підводячи підсумки, зазначимо, що для кожної з форм взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ притаманні свої методи взаємодії, спрямовані на забезпечення ефективної та результативної співпраці між вказаними суб'єктами. Розглянуті нами методи не мають належного нормативного оформлення, що безпосередньо пов'язано з відсутністю нормативно-правового акта, який регулює спільну діяльність взаємодіючих суб'єктів у досліджуваній нами сфері. Звідси, вказану проблему можна вирішити шляхом розроблення нормативно-правового акта, в якому б знайшли своє зовнішнє вираження як форми, так і відповідні методи взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинним доходам.

2.3 Координація діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів

Необхідність вивчення питання координації діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів сьогодні не потребує доведення, адже налагоджений механізм координації сприяє не лише ефективній й результативній взаємодії між означеними суб'єктами, а й узгодженості їх дій. Окрім цього, координаційна діяльність є передумовою попередження фактів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, оскільки дає можливість об'єднати зусилля взаємодіючих суб'єктів і налагодити координацію між ними, що так само дозволить отримати високі результати у частині запобігання та протидії відмиванню злочинних доходів. Водночас ключову роль у координаційній діяльності відіграє безпосередньо обмін інформацією як одна з основних форм координації.

Для досягнення мети дослідження, забезпечення його повноти та всебічності розгляду вважаємо за необхідне розпочати з уточнення понятійно-категоріального апарату, зосередивши насамперед увагу на понятті «координація» та його співвідношенні з поняттям «взаємодія».

Термін «координація» в перекладі з латинської означає узгодженість, підпорядкування, приведення у відповідність (понять, дій, функцій тощо). Координувати – значить узгоджувати [264, с. 364]. Як справедливо зазначають Л. М. Давиденко й О. М. Бандурка, значення узгодженості дій правоохоронних та інших органів полягає в тому, що це дозволяє об'єднати зусилля у справі запобігання злочинів і на вказаній основі домогтися вищих результатів у більш короткі строки та з меншою затратою сил [265, с. 83].

Тобто у найбільш широкому розумінні координація відображає об'єктивну потребу в узгодженості й взаємозалежності, яка є неодмінною умовою успішної життєдіяльності будь-якого суспільства й діяльності його

владних і управлінських структур. Тож координація означає як погодженість дій у досягненні певної спільної мети, так і дотримання певних процедурних правил поведінки в загальній сфері діяльності, чітке і послідовне виконання своїх функцій кожним з учасників відносин у цій сфері, де одна структура доповнює або підкріплює іншу [266, с. 128].

У літературі юридичного спрямування існує чимало підходів до розуміння категорії координації, один із яких запропонований М. І. Мичко. Так, координація – це узгодження діяльності різних державних ланок державного апарату для найбільш ефективного вирішення завдань, що стоять перед ними. Варто також зазначити, що координувати – значить організовувати взаємодію різних органів чи структурних підрозділів одного органу [267, с. 97].

Водночас О. М. Клюєв, виходячи з аналізу існуючих у науковій літературі висловлювань та суджень вітчизняних та зарубіжних фахівців у сфері управління, доходить висновку, що координація – це насамперед організація взаємодії. Координування – це сукупність дій, спрямованих на забезпечення упорядкованого функціонування суб'єкта й об'єкта управління, зокрема узгодженої роботи всіх ланок системи та окремих працівників [268, с. 78].

В. Шамрай та І. Олійник вважають, що координація – заснований на законі і підзаконних актах управлінський вплив вищого рівня суб'єктів відносно нижчого рівня, що здійснюється з метою спрямування діяльності взаємодіючих підсистем на виконання загальних завдань при самостійному, автономному вирішенні [269, с. 64].

Відповідно зміст координації становлять наступні взаємопов'язані елементи:

- 1) визначення мети узгодженої діяльності;
- 2) планування такої діяльності;
- 3) прогнозування її результатів, що визначають спрямованість, конкретність та перспективу узгодженої діяльності і в основному відбивають сутність координації. При цьому, серед елементів процедури координації виокремлюють:

- 1) порядок підготовки пропозицій для планування;
- 2) процес розробки планів узгоджених заходів;
- 3) визначення характеру заходів;
- 4) контроль й перевірка результативності окремих заходів;
- 5) визначення ефективності узгодженої діяльності [270, с. 39].

Зважаючи на те, що нас цікавить координаційна діяльність по відношенню до взаємодіючих суб'єктів, розглянемо підходи різних авторів до визначення координаційної діяльності в різних сферах. Так, Р. Шай координацію у правоохоронній сфері визначає як засіб інтеграції спільної діяльності різних правоохоронних органів, який відображає їхню внутрішню взаємодію. В організації взаємодії й координації в системі управління правоохоронною діяльністю відображається реалізація фундаментальної ідеї кожної системи соціального управління – забезпечення узгодженості та єдності функціонування окремих елементів системи правоохоронних органів у процесі досягнення спільної мети, яка полягає в ефективній реалізації вимог Конституції та законів України [271, с. 14].

В. Т. Білоус координацію діяльності правоохоронних та інших державних і недержавних органів по боротьбі з економічною злочинністю визначає як спеціальну систему теоретико-методологічних і праксеологічних засад інтерпретації методів і методик упорядкування та взаємоузгодження організаційно-управлінської діяльності правоохоронних та інших державних і недержавних органів та організацій з метою створення ефективної організаційно-управлінської і правової системи перманентного контролю за криміногенними процесами у сфері економіки та превентивної протидії економічній злочинності [272, с. 12].

А. В. Мозгова розглядає координацію діяльності правоохоронних органів із протидії злочинності та корупції як передбачену законом, об'єктивно зумовлену, узгоджену та постійну взаємодію з метою реалізації учасниками правоохоронної діяльності спільних заходів за найбільш пріоритетними напрямками протидії злочинним та корупційним проявам, що здійснюється під

організаційним керівництвом відповідного прокурора [273, с. 290].

На думку О. С. Проневич, координація діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції узагальнено може бути визначена як об'єктивно зумовлене, соціально акцептоване і передбачене законом узгодження (упорядкування) прокурором дій державних і недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності, які не перебувають у відносинах підпорядкування (субординації), з метою спільної реалізації міжвідомчих організаційних заходів антикримінального характеру, спрямованих на забезпечення безпеки особи, суспільства та держави [274, с. 53].

Аналіз вищенаведеного дозволяє визначити координацію діяльності досліджуваних нами взаємодіючих суб'єктів у сфері протидії легалізації злочинних доходів як передбачену законом, об'єктивно зумовлену й узгоджену діяльність, яка має на меті реалізацію правоохоронними органами та фінансовими установами заходів, спрямованих на протидію відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, що здійснюється під організаційним керівництвом відповідного суб'єкта.

Говорячи про співвідношення понять «координація» та «взаємодія», В. Г. Гриценко звертає увагу на те, що розглядати ці поняття окремо, відділяючи одне від одного, не можна, адже координація відбувається на рівні з взаємодією і неможливо визначити, в який момент органи взаємодіють, в який забезпечують координацію, а в який – здійснюють і те, і інше [275, с. 117]. Водночас С. Сівков переконаний, що поняття «взаємодія» є ширшим за змістом і включає в себе координацію. Така позиція пояснюється наступним:

1) координація передбачає управлінські відносини, іншими словами, уповноважений суб'єкт диктує поведінку суб'єктів нижчого рівня, у той час як суб'єкти взаємодії характеризуються рівністю. Крім того, коло суб'єктів координації є значно меншим, оскільки обмежується відносинами підпорядкування;

2) метою координації є створення відповідного режиму відносин між суб'єктами, при якому виконання ними узгоджених завдань досягається з

найменшими витратами сил, засобів та часу;

3) координація чітко регламентується уповноваженим суб'єктом виходячи з її мети в частині послідовності та порядку здійснюваних дій, конкретних виконавців, передбачуваного результату тощо. Відносно взаємодії діють загальні правила, які поширюються на всіх її учасників рівною мірою [276, с. 29].

Позиція М. М. Бурбики зводиться до того, що «взаємодія» та «координація» являються схожими категоріями, однак відрізняються тим, що при координації одна сторона організовує взаємодію, а інша – реалізує ці відносини [277, с. 89]. Однак, на нашу думку, найбільш прийнятним є твердження О. М. Резніка, М. М. Бурбики й А. М. Клочко, що зазначені поняття не є тотожними. Різниця між ними полягає у тому, що при координації лише одна сторона є ініціатором правовідносин, тоді як інша лише дотримується їх умов. Водночас при взаємодії ініціаторами виникнення правовідносин є дві сторони. Дещо інша відмінність між зазначеними поняттями полягає в тому, що взаємодія може бути між двома або більше суб'єктами, а процес координації вимагає щонайменше трьох суб'єктів, один із яких і здійснює координацію [278, с. 11938].

Спираючись на вищевикладене, можна зробити такі висновки:

- поняття «взаємодія» та «координація» співвідносяться як ціле та часткове, адже останнє є вужчим за змістом та є складовою взаємодії;
- в її основі знаходяться узгоджені дії відповідних суб'єктів, спрямовані на досягнення єдиної мети;
- передбачає відносини управління, де суб'єкт управління має владні повноваження по відношенню до взаємодіючих суб'єктів;
- характеризується відсутністю прямого підпорядкування суб'єктів, які взаємодіють, суб'єкту управління;
- відбувається за наявності одного суб'єкту управління та мінімум двох взаємодіючих суб'єктів [279, с. 177].

При визначенні суб'єкта, який здійснює координацію діяльності

правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів, доцільно погодитися з В. А. Журавлем, який зазначає, що обов'язковою умовою успішного розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є налагоджена координація і взаємодія діяльності між різними органами і структурами, до компетенції яких входить протидія цьому різновиду злочинів. При цьому провідне місце серед них займає Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг). Саме на цей контролюючий орган, виходячи з його компетенції, покладено завдання щодо забезпечення належної координації між суб'єктами первинного та державного фінансового моніторингу, іншими державними органами, зокрема й правоохоронними, з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [280, с. 105-106].

Дійсно, Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» передбачає, що Держфінмоніторинг відповідно до покладених на нього завдань подає запити посадовим особам, до державних органів (крім Національного банку України), зокрема до правоохоронних органів, органів прокуратури та судів, підприємств, установ, організацій щодо одержання відповідно до закону інформації (у тому числі копій документів), необхідної для виконання покладених на нього завдань; співпрацює з органами виконавчої влади, Національним банком України, іншими державними органами, включеними до системи запобігання та протидії легалізації злочинних доходів; подає до правоохоронних та розвідувальних органів відповідні узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали) та одержує від них інформацію про хід їх розгляду; отримує від фінансових установ інформацію про відстеження (моніторинг) фінансових операцій клієнтів, які стали об'єктом фінансового моніторингу; забезпечує реалізацію державної політики в досліджуваній сфері та забезпечує координацію діяльності державних органів у цій сфері; повідомляє фінансові

установи після надходження інформації від судів або уповноважених правоохоронних органів про вручення особі письмового повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, про закриття кримінального провадження, яке розпочато за повідомленням такого суб'єкта тощо [88]. Відповідні норми передбачені й у Положенні про вказаний орган [281].

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України» від 29 липня 2015 р. закріплено [281], що остання є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується урядом через Міністра фінансів України. Не вдаючись до детального розгляду адміністративно-правового статусу вказаного органу, варто звернути увагу на думку Я. Корженівського, відповідно до якої Держфінмоніторинг має особливий публічно-правовий статус та наділений рядом повноважень, які умовно можна поділити на три групи: 1) координатор національної системи фінансового моніторингу; 2) суб'єкт державного фінансового моніторингу; 3) підрозділ фінансової розвідки [282, с. 36]. Також Держфінмоніторинг України повинен координувати контрольню-наглядову діяльність суб'єктів державного фінансового моніторингу, взаємодіяти з іншими державними органами, з правоохоронними органами [283, с. 25].

Для розуміння специфіки діяльності Державної служби фінансового моніторингу України та її ролі у координації діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами пропонуємо розглянути права, якими наділений вказаний орган. Зокрема, їх можна розподілити на декілька груп:

1) організаційні (наприклад, організація та координація роботи з перепідготовки й підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з питань фінансового моніторингу та відповідальних працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу);

2) аналітично-інформаційні (наприклад, аналіз методів і фінансових схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або

фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення);

3) контрольно-наглядові (наприклад, вимагання від суб'єктів первинного фінансового моніторингу виконання вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання й протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення);

4) міжнародні (наприклад, участь у міжнародному співробітництві з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й розповсюдження зброї масового знищення);

5) регулятивні (наприклад, внесення пропозицій щодо розроблення законодавчих актів) [284, с. 121].

На практиці ж діяльність Державної служби фінансового моніторингу можна розділити на певні блоки, а саме:

1) участь у розробці нормативно-правових актів та внесення власних рекомендацій й змін до діючого законодавства;

2) проведення обліку й формування статистики повідомлень від суб'єктів первинного фінансового моніторингу;

3) здійснення аналітичної діяльності, яка складається з аналізу інформації, що міститься у повідомленнях, зупиненні фінансових операцій та проведенні фінансових розслідувань у сферах протидії тероризму, легалізації корупційних коштів, діяльності «конвертаційних» центрів, використання коштів з бюджету;

4) узагальнення матеріалів, які виступають підставою для проведення оперативно-розшукових заходів та досудового розслідування правоохоронними органами, тобто фактично є повідомленням про кримінальне правопорушення;

5) ведення та забезпечення роботи Єдиної інформаційної системи;

6) здійснення міжвідомчої взаємодії з суб'єктами первинного фінансового моніторингу, органами державної влади з методичним забезпеченням останніх;

- 7) проведення національної оцінки ризиків;
- 8) кадрове забезпечення та функціонування Академії фінансового моніторингу;
- 9) міжнародне співробітництво з FATF, а також взаємодія з іноземними установами фінансової розвідки [285, с. 108-109].

Зауважимо, що важливу роль у забезпеченні координаційної діяльності відіграють правильно обрані форми координації, адже від характеру і форм координації протидії економічній злочинності суттєво залежить (правова, управлінська) ситуація, при якій вона може бути взята під системний перманентний контроль держави [272, с. 14]. Правильне розуміння форм координації сприяє розумінню їх практичної цінності.

Перш ніж перейти безпосередньо до характеристики форм координації, вважаємо за необхідне з'ясувати сутність категорії «форма координації». У цьому випадку необхідно виходити з ключового філософського розуміння форми як зв'язку способу взаємодії частин і елементів предмета та явища [286, с. 382]. Це дає можливість розглядати форми координації як спосіб організації та здійснення певними суб'єктами спільної діяльності з метою вирішення завдань, що покладені на них.

У науковій літературі існує чимало підходів до виокремлення форм координації. Так, В. С. Білоус, досліджуючи координацію управління правоохоронними органами по боротьбі з економічною злочинністю, до форм координації відносить:

- 1) засідання Координаційного комітету з питань боротьби з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України та координаційні наради працівників правоохоронних органів усіх рівнів;
- 2) спільні засідання колегій, оперативні наради;
- 3) обмін інформацією, спільні виїзди в регіони (області, райони) для надання допомоги;
- 4) створення спільних слідчо-оперативних груп;
- 5) запровадження і використання єдиних банків даних;

- б) взаємне використання можливостей підготовки кадрів;
- 7) проведення спільних семінарів, конференцій;
- 8) розробку і здійснення спеціальних операцій;
- 9) видання методичних рекомендацій та інших організаційно-розпорядчих документів, що стосуються здійснення боротьби з економічною злочинністю [272, с. 14].

Деяко схожими є форми координації, виокремлені О. І. Годуєвим. До форм координаційної діяльності правоохоронних органів вчений відносить:

- 1) проведення координаційних нарад керівників правоохоронних органів;
- 2) обмін інформацією з питань боротьби зі злочинністю;
- 3) спільні виїзди для вивчення та поширення позитивного досвіду;
- 4) створення слідчо-оперативних груп для розслідування конкретних злочинів;

5) проведення спільних цільових заходів для виявлення та припинення злочинів, а також усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню;

б) взаємне використання можливостей правоохоронних органів для підвищення кваліфікації працівників, проведення спільних семінарів, конференцій;

б) надання взаємної допомоги у забезпеченні власної безпеки у процесі діяльності по боротьбі із злочинністю;

7) видання спільних наказів, підготовка інших організаційно-розпорядчих документів;

8) випуск спільних інформаційних видань;

9) розробка та затвердження узгоджених планів координаційної діяльності;

10) спільне проведення перевірок додержання законодавства з різних питань;

11) спільна розробка пропозицій для включення в регіональні програми боротьби зі злочинністю. Перелік цих форм не є вичерпним, і на практиці можуть застосовуватися й інші форми координації [287, с. 58-59].

Український законодавець чітко не визначає форми координації у сфері протидії легалізації злочинних доходів, однак аналіз наукової літератури й окремих положень законодавства дає підстави стверджувати, що однією із основних форм координації є обмін інформацією. Означена форма передбачає, що Держфінмоніторинг, фінансові установи, правоохоронні органи повинні обмінюватися інформацією про фінансові операції, стосовно якої є підозри, що вона пов'язана з легалізацією злочинних доходів, і така інформація підлягає збиранню, обробці й аналізу. Вказаний обмін передбачає надання інформації за ініціативою сторони чи за запитом. Значення вказаної форми координації полягає в тому, що без інформації, наявної у Держфінмоніторингу, яка отримана від фінансових установ, неможливе якісне розслідування правоохоронними органами фактів легалізації злочинних доходів.

Покладення на Державну службу фінансового моніторингу України функції координації діяльності правоохоронних органів із фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів зумовлено об'єктивними причинами. Реалізуючи свої повноваження, спеціально уповноважений орган (Держфінмоніторинг) координує інформаційний обмін між вказаними суб'єктами взаємодії, адже він володіє величезним обсягом інформації щодо фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією доходів, отриманих у результаті вчинення іншого злочину. Таку інформацію Державна служба фінансового моніторингу України отримує від фінансових установ, які є суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а правоохоронним органам надає у вигляді узагальнених матеріалів (додаткових узагальнених матеріалів), які є повідомленням про вчинене кримінальне правопорушення й одночасно підставою розпочати досудове розслідування. Зворотній зв'язок під час координації у частині інформаційного обміну проявляється у вигляді одержання інформації від правоохоронних органів про хід розгляду таких матеріалів. Такі висновки впливають з положень профільного закону щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом [88].

Загалом функція Державної служби фінансового моніторингу України щодо отримання від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформації про відстеження (моніторинг) фінансових операцій клієнтів, які стали об'єктом фінансового моніторингу, кореспондується із обов'язком суб'єктів первинного фінансового моніторингу подавати на запит Держфінмоніторингу інформацію щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій клієнта, операції якого стали об'єктом фінансового моніторингу [288, с. 619].

Так, у разі надання фінансовими установами інформації Держфінмоніторингу України у паперовому вигляді вони повинні керуватися Інструкцією щодо заповнення форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, затвердженої Наказом Міністерства фінансів України від 29 січня 2016 р. [289]. Якщо ж така інформація подається в електронному вигляді, застосовується Порядок електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України від 24 листопада 2015 р. [290]. У разі подання запиту Державною службою фінансового моніторингу до фінансових установ використовується Порядок надання інформації щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій від 23 грудня 2015 р. [291].

За даними Звіту Державної служби фінансового моніторингу України, за 2018 р. останньою отримано 10006 093 повідомлень протягом вказаного року від фінансових установ, а взято на облік – 9969 792 повідомлення, що на 24,4% більше, ніж у 2017 р. Найбільш активними є саме банківські установи, адже на підставі інформації, наданої ними, взято на облік 99,02% від загальної кількості повідомлень про фінансові операції [292, с. 17-18]. Натомість у 2019 році від банківських установ взято на облік 99,04% від загальної кількості повідомлень про вказані операції [293], що вказує на позитивну динаміку інформування про фінансові операції саме банківськими установами. Водночас небанківські установи, як і в попередні роки, своєю активністю не вирізняються.

Порядок надання та розгляду узагальнених матеріалів урегульовано спільним наказом Міністерства фінансів України, Міністерства внутрішніх

справ і Служби безпеки України від 11 березня 2019 р. № 103/162/384. Ним визначено форму, структуру, зміст узагальнених матеріалів Держфінмоніторингу, а також механізми та систему надання Держфінмоніторингом узагальнених матеріалів Національній поліції України, Службі безпеки України, Державній фіскальній службі України, їх підрозділам; реєстрації, отримання та розгляду узагальнених матеріалів правоохоронними органами, їх підрозділами; отримання Держфінмоніторингом інформації/документів про перебіг опрацювання узагальнених матеріалів правоохоронними органами, їх підрозділами; запобігання розголошенню інформації, що міститься в узагальнених матеріалах [294].

Зауважимо, що у 2019 році до правоохоронних та розвідувальних органів передано 893 матеріали, зокрема 503 узагальнених матеріалів та 390 додаткових. У вказаних документах сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, становить 63,0 млрд грн. А втім найбільше таких матеріалів направлено до Державної фіскальної служби України та Служби безпеки України [293, с. 36]. З приводу ситуації, коли прийняття рішення щодо відкриття кримінального провадження відбувається на підставі узагальнених матеріалів Держфінмоніторингу України, окремі вчені наголошують на складності її вирішення, що обумовлено певними факторами.

Так, В. В. Лисенко зазначає, що не завжди дані про сумнівні фінансові операції свідчать про наявність складу злочину при легалізації (відмивання) коштів злочинного походження. Водночас процес здійснення фінансового моніторингу та підготовка узагальнених матеріалів займає значний час, адже інформація до Державної служби фінансового моніторингу України надходить від органів, які здійснюють попередній фінансовий моніторинг і виявляють сумнівні фінансові операції. Така ситуація створює умови для приховування слідів злочину, осіб, які брали участь у вчиненні злочину, а також доходів, отриманих злочинним шляхом. Нерідко правоохоронні органи знаходяться в такій ситуації, коли грошові кошти перераховані за межі України, особи, які брали участь у вчиненні легалізації, теж перебувають за кордоном. Також

процес збору первинних матеріалів також потребує наявності інформації про окремі фінансові операції (рух грошових коштів на розрахунковому рахунку, рух коштів на кореспондентських рахунках банків-нерезидентів тощо), а до відкриття кримінального провадження оперативні підрозділи мають певні обмеження щодо отримання інформації, яка становить банківську таємницю [295, с. 286-287].

У практичній діяльності використовуються також й інші форми координації, серед яких:

– методичне забезпечення. Так, Державною службою фінансового моніторингу було перекладено Керівництво FATF з ризик-орієнтованого підходу до віртуальних активів та постачальників послуг з переказу віртуальних активів, підготовлено огляд на тему «Використання неприбуткових організацій в незаконних цілях» [293, с. 53];

– навчання суб'єктів фінансового моніторингу, перепідготовка та підвищення кваліфікації. Протягом 2019 року представники Держфінмоніторингу взяли участь у 27 освітніх заходах, що були організовані ПрАТ «Харківський центр науково-технічної та економічної інформації», Університетом державної фіскальної служби України, Інститутом права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України, Національним банком України й іншими закладами й установами тощо [293, с. 54]. У зазначених заходах брали участь й представники правоохоронних та фінансових структур. Також Академією фінансового моніторингу регулярно здійснюється перепідготовка та підвищення кваліфікації спеціалістів, зокрема представників правоохоронних органів і фінансових установ як суб'єкти первинного фінансового моніторингу (у 2019 році – 2044 слухачі) [293, с. 59];

– проведення координаційних нарад. Такі наради, як правило, присвячені обговоренню підсумків роботи з протидії злочинності за певний період. На засіданнях, окрім представників фінансових установ, можуть бути запрошені як представники всіх правоохоронних органів, так і лише зацікавлених у вирішенні певного питання. Саме на таких нарадах можуть бути організовані

спільні заходи й узгоджуватися питання з приводу протидії легалізації злочинних доходів на певній території;

– проведення робочих зустрічей. Одна з них зустрічей стосувалася питань збору адміністративної звітності, яка характеризує ефективність роботи правоохоронних і судових органів в системі протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, необхідної для проведення національної оцінки ризиків [293, с. 56].

Таким чином, Державна служба фінансового моніторингу України виступає координатором і забезпечує узгодженість діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів, зокрема у частині обміну інформацією. Іншими словами, вказана служба виступає посередником у обміні інформацією між взаємодіючими суб'єктами, у такий спосіб впливаючи на підвищення ефективності попередження, розслідування та розкриття злочинів, пов'язаних із відмиванням доходів. Координаційна роль Держфінмоніторингу також проявляється в тому, що він опрацьовує великий обсяг інформації, отриманої від фінансових установ, і це, як наслідок, зменшує навантаження на правоохоронні органи в частині перевірки всієї інформації про підозрілі фінансові операції, адже вона передається вже в узагальненому вигляді. Вищезазначене є головними особливостями координаційної діяльності в досліджуваній сфері.

Координація правоохоронних органів і фінансових установ як суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів вирішує такі завдання:

1) визначення основних напрямків протидії легалізації коштів злочинного походження на основі аналізу інформації, яка міститься у повідомленнях про підозрілі фінансові операції;

2) розробка, узгодження та виконання спільних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, розкриття та припинення злочинів, що стосуються відмивання злочинних доходів;

3) підвищення обізнаності взаємодіючих суб'єктів щодо специфіки

виявлення, розкриття та розслідування фактів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Висновки до розділу 2

1. Запропоновано під формами управління у сфері легалізації злочинних доходів розуміти зовнішньо виражені конкретні дії взаємодіючих суб'єктів, які здійснюються в межах їх компетенції з метою забезпечення такого стану фінансово-економічної безпеки держави, при якому легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, не є ризиком, який завдає істотної шкоди безпеці держави, а також з метою оптимізації самої взаємодії.

2. Класифіковано форми взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів на: 1) правові (спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів; укладення адміністративних договорів; нормотворчість); 2) неправові (організаційні) (взаємний обмін інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів; проведення спільних нарад і робочих зустрічей; спільна участь у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів).

3. Виокремлено основні форми взаємодії правоохоронних органів України та зарубіжних країн, до яких віднесено: 1) спільне розслідування злочинів шляхом створення спільних слідчих груп; 2) укладання міжнародних договорів з іншими державами; 3) надання міжнародної правової допомоги органам України у розслідуванні злочину правоохоронними органами зарубіжних держав в рамках міжнародного співробітництва; 4) спільна участь правоохоронних органів України та інших держав у семінарах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів.

4. Наголошено, що вибір форм взаємодії повинен здійснюватися з урахуванням мети, якої прагнуть досягти взаємодіючі суб'єкти. Необхідність взаємодії правоохоронних органів зумовлена тим, що без міжнародної взаємодії

неможливо забезпечити збирання доказів, які знаходяться за межами держави, кримінальне переслідування винних осіб, які знаходяться поза межами країни, а також компенсацію збитків чи повернення втрачених доходів. Відповідно удосконалення та розширення форм міжнародної співпраці сприятиме скороченню економічної злочинності загалом і кількості злочинів у сфері легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом зокрема, а також зменшенню рівня тіньової економіки й міжнародної організованої злочинності.

5. Визначено, що методами взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів є закріплена в законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах сукупність засобів і способів, які застосовують відповідні суб'єкти в межах своєї компетенції під час реалізації форм взаємодії задля досягнення бажаного результату діяльності у сфері протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.

6. Зроблено висновок, що для кожної з форм взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ характерні свої методи взаємодії, які спрямовані на забезпечення ефективної та результативної співпраці між вказаними суб'єктами. Зокрема під час взаємного обміну інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів використовуються методи інформаційного забезпечення та примусу; під час проведення спільних нарад і робочих зустрічей – метод прогнозування; спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів передбачає застосування методів планування, адміністративного припинення та примусу; під час спільної участі у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів, – метод роботи з кадрами та метод переконання; укладаючи адміністративні договори, застосовуються методи погодження актів і рішень, та регламентації; під час нормотворчості – метод регламентації.

7. Координацію діяльності досліджуваних нами взаємодіючих суб'єктів у сфері протидії легалізації злочинних доходів запропоновано розуміти як передбачену законом, об'єктивно зумовлену й узгоджену діяльність, що має на

меті реалізацію правоохоронними органами та фінансовими установами заходів, спрямованих на протидію відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, що здійснюється під організаційним керівництвом відповідного суб'єкта.

8. Доведено, що Державна служба фінансового моніторингу України виступає координатором і забезпечує узгодженість діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів, зокрема у частині обміну інформацією. Іншими словами, вказана служба виступає посередником у обміні інформацією між взаємодіючими суб'єктами, у такий спосіб впливаючи на підвищення ефективності попередження, розслідування та розкриття злочинів, пов'язаних із відмиванням доходів.

9. Встановлено, що координація правоохоронних органів і фінансових установ як суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів вирішує наступні завдання:

1) визначення основних напрямків протидії легалізації коштів злочинного походження на основі аналізу інформації, яка міститься у повідомленнях про підозрілі фінансові операції;

2) розробка, узгодження та виконання спільних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, розкриття та припинення злочинів, що стосуються відмивання злочинних доходів;

3) підвищення обізнаності взаємодіючих суб'єктів щодо специфіки виявлення, розкриття та розслідування фактів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

3.1 Зарубіжний досвід взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів

Легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, є злочином глобального характеру, який призводить до значних збитків для економіки кожної країни, а також загрожує фінансовій стабільності, у зв'язку з чим актуалізується питання протидії вказаному злочину. Важлива роль у протидії легалізації злочинних доходів відводиться фінансовим установам як суб'єктам первинного фінансового моніторингу, які виявляють підозрілі операції з фінансовими ресурсами та передають інформацію про них до компетентних органів, зокрема правоохоронних, які вже безпосередньо розслідують факти відмивання «брудних» доходів [296, с. 143]. Втім, в Україні однією з основних проблем протидії легалізації злочинних доходів є відсутність стійких міжвідомчих зв'язків між правоохоронними та фінансовими структурами. Тому зважаючи на недосконалість механізму взаємодії між фінансовими установами та правоохоронними органами в Україні, виникає об'єктивна необхідність у вивченні досвіду подібної взаємодії в інших країнах.

Виклад основного матеріалу пропонуємо розпочати із загальних тенденцій світової політики протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Так, аналіз досвіду інших країн дає змогу виділити низку пріоритетних напрямів діяльності з протидії легалізації кримінальних доходів:

- посилення контролю за валютними операціями;
- удосконалення механізмів взаємодії банків, правоохоронних органів і спеціалізованих міжнародних організацій;
- розвиток системи спеціалізації і координації діяльності органів влади з

вироблення і реалізації стратегії боротьби з транснаціональною організованою злочинністю;

– розробка нових механізмів моніторингу й ідентифікації осіб, помічених у зв'язках з організованими злочинними співтовариствами;

– розвиток нормативно-правової бази як основи для взаємодії правоохоронних органів із зарубіжними і спеціалізованими міжнародними організаціями [297, с. 35]. Як бачимо, саме удосконалення механізмів взаємодії відповідних суб'єктів виступає одним із пріоритетних напрямків кожної країни у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Така необхідність обумовлена декількома факторами, серед яких варто виділити наступні:

1) відсутність належної правової бази та прогалини в законодавстві. Незважаючи на те, що питання, що стосуються системи протидії легалізації злочинних доходів, урегульовані численними міжнародними правовими актами, рівень відмивання доходів залишається достатньо високим [298]. Причиною цього, на думку В. Шулековського, є серйозні проблеми між правоохоронними органами різних країн і відсутність правової бази, тому національні кордони є елементом, які швидше сприяють, ніж перешкоджають безкарному відмиванню грошей. Використовуючи прогалини в міжнародному законодавстві, окремі злочинці і кримінальні групи здійснюють незаконну діяльність на глобальних ринках і залучаються в міжнародне відмивання грошей, зокрема обираючи країну, де дотримання банківської таємниці найбільш суворе, а нагляд правоохоронних органів за банківською діяльністю найменш ефективний або взагалі відсутній [299];

2) наявність специфіки відмивання доходів у кожній країні. Так, економіці азіатських країн притаманні інтенсивні операції з готівковими коштами, але відсутні механізми, які дозволяють відстежувати операції з великими сумами готівки. У країнах Співдружності Незалежних Держав і Східній Європі процес легалізації має свою специфіку переважно на першому етапі відмивання коштів, яка пов'язана зі значним нелегальним готівковим оборотом. Неабияка частина доходів від злочинної діяльності легалізується

шляхом обміну на іноземну валюту і переказу її за кордон. В Африці процеси легалізації злочинних доходів здійснюють, використовуючи групи африканських емігрантів у розвинутих країнах [300];

3) постійне удосконалення методів і способів відмивання коштів. Легалізація злочинних доходів здійснюється в декілька етапів (розміщення, розосередження й інтеграція), на кожному з яких використовуються різні методи і способи, які постійно удосконалюються та змінюються відповідно до розвитку контрзаходів, зокрема і в міжнародному масштабі. Появу нових способів відмивання доходів останнім часом пов'язують з популяризацією віртуальних грошей, особливо криптовалюти. Поряд з цим, значно спрощується проведення операцій із відмивання коштів організованими групами завдяки функціонуванню онлайн-банків, що так само дає можливість приховувати рух злочинних доходів, нівелюючи при цьому традиційні державні кордони. Інакше кажучи, поява Інтернет-технологій обумовила виникнення нових й удосконалення існуючих методів і способів відмивання коштів [298];

4) уразливість кредитно-банківських систем. Більшість схем, пов'язаних з відмиванням злочинних доходів, здійснюється з використанням банківських чи небанківських фінансових установ. При цьому жодна з фінансових установ не застрахована від можливості стати співучасником такого негативного явища як легалізація. До того ж, саме специфіка кредитної діяльності дозволяє легко замаскувати злочинні доходи, надавши їм видимість законного походження, адже для легалізації злочинних доходів використовуються практично всі види банківських операцій [301]. Ситуація ускладнюється ще й тим, що іноді банки чи інші фінансові установи ідуть свідомо на приховування інформації про рахунки клієнтів, боячись втратити ділову репутацію чи посилаючись на існування банківської таємниці, що, у свою чергу, ускладнює виявлення та розслідування фактів відмивання коштів [298];

5) існування офшорних зон. Так, 7 трлн. доларів США – це сума, еквівалентна 8% валового внутрішнього продукту світу, і являє собою обсяг приватного капіталу, приховуваного, за оцінками, в офшорних фінансових

центрах. Звичайно, значна частина цих коштів отримана від незаконної діяльності [302]. Водночас, за оцінкою Г. Зугман, фізичні особи укрили в податкових притулках 8,7 трильйона доларів США [310]. Такі розходження в оцінках пов'язані з секретністю фінансових операцій в офшорних зонах, де гарантується високий рівень банківської таємниці, анонімність, відсутні істотні валютні обмеження та митні збори для іноземців, є можливість вільного вивозу доходів. Зазначене пояснює привабливість офшорних зон для відмивання доходів злочинцями [298].

З огляду на вищевикладене, можна зробити висновок про те, що без належної взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ неможлива ефективна протидія легалізації злочинних доходів загалом і мінімізація зазначених факторів зокрема, адже вплив останніх на економічну складову кожної держави неможливо недооцінювати, зважаючи на можливі ризики від злочинів у досліджуваній нами сфері та визнання світовою спільнотою відмивання «брудних» грошей глобальною загрозою економічній безпеці.

Однак навіть за умови належної взаємодії правоохоронців і працівників фінансових установ, якісна й ефективна протидія відмиванню злочинних коштів неможлива без взаємодії та координації з боку підрозділів фінансової розвідки. Дійсно, досвід більшості країн свідчить, що поряд з правоохоронними органами, які, протидіючи економічній злочинності, здійснюють безпосередньо розслідування злочинів щодо відмивання злочинних доходів. Питання такої протидії належить і до компетенції підрозділів фінансової розвідки, які переважно виступають аналітичним центром по збору й обробці інформації про підозрілі фінансові операції. При цьому вибір виду підрозділу фінансової розвідки залежить від критерію системи протидії відмивання злочинних доходів у певній державі.

Так, серед існуючих класифікацій держав залежно від критерію системи протидії легалізації злочинних доходів виділяють наступний поділ:

- 1) розвинені країни з відносно невеликою питомою вагою тіньової економіки;

- 2) розвинені країни з великою питомою вагою тіньової економіки;
- 3) країни, що розвиваються з відносно невеликою корупцією і тіньовою економікою;
- 4) дуже корумповані країни, що розвиваються з тіньовою економікою, яка перевищує 25-30% ВВП;
- 5) країни з перехідною економікою, які найчастіше можна віднести до попередньої групи, але мають значну специфіку, пов'язану зі злочинами періоду приватизації;
- 6) офшорні юрисдикції, для яких сумнівні операції по «оптимізації оподаткування» були важливою складовою бюджетних надходжень [304, с. 216].

Натомість відмінності між підрозділами фінансової розвідки визначаються певними факторами, зумовленими специфікою їх діяльності, функціональними можливостями, проте всі вони спрямовані на забезпечення координації діяльності між правоохоронними органами [305, с. 9]. Залежно від механізму організації та специфічних умов країни підрозділи фінансової розвідки розподіляють на 4 основні категорії:

1. Підрозділи фінансової розвідки правоохоронного типу. Як правило, вони фінансуються з бюджету міністерства внутрішніх справ і бюджету поліції і мають такі ж повноваження, що й правоохоронні відомства. До переваг даного типу можна віднести: швидкий відгук на ознаки незаконного відмивання грошей, доступність до інформації кримінальної розвідки країн в цілому. Для отримання доступу до даних фінансової установи обов'язково повинно бути відкрито офіційне розслідування, що є істотним недоліком [306, с. 40].

2. Підрозділи фінансової розвідки судового або прокурорського типу діють під юрисдикцією прокуратури. Інформація про незаконні операції надходить в прокуратуру, яка може негайно здійснити ряд судових процедур. Головною перевагою такого типу є те, що інформація надходить безпосередньо до органу правової системи. Недоліком є складність передачі інформації між підрозділами фінансової розвідки, які не належать до судового типу [306, с. 40].

3. Підрозділи фінансової розвідки адміністративного типу входять до складу адміністративного органу або відомства. Перевагою даного типу є те, що підрозділи фінансової розвідки – сполучна ланка між фінансовим сектором і правоохоронними органами, а також є можливість вільного обміну інформацією між усіма типами підрозділів фінансової розвідки. Недолік – це затримка застосування правоохоронних заходів з огляду на те, що даний тип не є частиною правоохоронних органів [306, с. 40]. Водночас фінансові установи часто стикаються із сумнівними операціями, однак не мають твердих доказів того факту, що така операція пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або що залучений до такої операції клієнт є членом злочинної організації. Така ситуація не сприятиме тому, щоб ця фінансова установа передавала інформацію щодо своєї підозри до правоохоронного органу, оскільки вона не є очевидною та доказовою. До того ж фінансові установи побоюються, що у зв'язку з наданням такої інформації може бути відкрите кримінальне провадження, яке буде ґрунтуватися на неправильно розтлумачених обставинах або призведе до закриття провадження, що потягне за собою відшкодування значних збитків [228, с. 185].

4. Підрозділи фінансової розвідки «гібридного» типу. Дана категорія охоплює різні типи підрозділів фінансової розвідки, перераховані вище. Організація «гібридного» типу – це спроба використовувати переваги всіх типів підрозділів одночасно [306, с. 40].

Створення таких органів стало прямим виконанням Рекомендації 26 ФАТФ, в якій вказується на необхідність держав створювати підрозділи фінансової розвідки, які б служили національними центрами для збору (а якщо законодавчо дозволено – запиту) аналізу та передачі повідомлень про підозрілі операції та іншої інформації, яка стосується потенційної можливості відмивання доходів і фінансування тероризму. Разом з тим, рекомендовано, щоб підрозділи фінансової розвідки були наділені постійним, прямим і опосередкованим доступом до фінансової, адміністративної і правоохоронної інформації, яка необхідна для належного виконання ними своїх функцій

[307, с. 111].

Досвід країн з розвиненими фінансовими розвідками доводить, що ефективність їх роботи визначається лише наявністю визначеної правової бази та ефективністю системи збору, обробки, передачі і надання фінансової інформації, ідентифікації ініціаторів фінансових операцій. Шляхи передачі інформації в різних країнах суттєво впливають на ефективність фінансового моніторингу в цілому. Лише прямі канали передачі інформації від підрозділів фінансової розвідки до фінансових інститутів та регуляторів сприяють ефективності фінансового моніторингу. У випадку ж передачі інформації від фінансових посередників до державних регуляторів у сфері фінансів, а потім до підрозділів фінансової розвідки ефективність національної системи фінансового моніторингу значно зменшується [305, с. 9].

Переходячи безпосередньо до аналізу зарубіжного досвіду взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ у сфері протидії легалізації злочинних доходів, зауважимо, що найбільший досвід такої протидії мають Сполучені Штати Америки, адже в цій країні раніше, ніж в інших, влада зіткнулася з проблемою відмивання коштів й усвідомила необхідність розробки заходів з протидії цьому явищу. Тому вказана країна має найбільш напрацьований досвід протидії легалізації злочинних доходів.

Так, у 1970 році був ухвалений Закон про банківську таємницю з метою протидії проведенню незаконних фінансових операцій, пов'язаних з відмиванням злочинних доходів, з використанням прихованих рахунків в іноземних банках. Він передбачав контроль за кожним грошовим переказом, що перевищує певну суму, а також встановлював стандарти, що вимагають цивільної або кримінальної відповідальності за їх порушення. Другим важливим кроком щодо боротьби з легалізацією злочинних доходів стало ухвалення у 1986 році закону «Money Laundering Control Act», який додав до списку кримінальних злочинів діяння, що прямо або опосередковано стосуються відмивання доходів. У тому самому році набув чинності Закон «Comprehensive Money Laundering Act», який встановив обов'язок для

кредитних організацій проводити роботу з обліку всієї первинної документації за безготівковими операціями у сфері торгівлі та послуг, поштових і телеграфних грошових переказів, а також банківських, касових і туристичних дорожніх чеків на суму понад три тисячі доларів США. Натомість виданий у 1990 році Закон «Crime Central Act. Par» надав право Департаменту Казначейства Сполучених Штатів Америки з контролю та нагляду за держбанками – Office of the Comptroller of the Currency (ОСС) – залучати до здійснення фінансових перевірок та розслідувань іноземні банки, а також допомагати іноземним кредитним організаціям у розслідуванні злочинів у сфері відмивання незаконних доходів. У свою чергу, Законом Сполучених Штатів Америки 1991 року «Про розвиток Федеральної корпорації зі страхування депозитів» («Federal Deposit Insurance Corporation Improvement Act») ОСС був також наділений правом надавати інформацію, отриману внаслідок проведення розслідувань за операціями, пов'язаними з легалізацією злочинних доходів, керівникам кредитних установ за умови, що передача відомостей не завдасть шкоди економічній безпеці країни [308].

У Сполучених Штатах Америки основним слідчим органом, який виявляє та припиняє факти відмивання доходів, що отримані злочинним шляхом, є Федеральне бюро розслідувань (Federal Bureau of Investigation). Поряд з цим, слідчими повноваженнями у вказаній сфері наділені Служба кримінальних розслідувань у податковій сфері (IRS Criminal Investigation Division), що входить до складу Служби внутрішніх доходів (Internal Revenue Service), Секретна служба Сполучених Штатів Америки (United States Secret Service), підпорядкована Міністерству внутрішньої безпеки, а також інші органи.

Натомість органом, який здійснює адміністрування бази даних, яка сформована згідно з Законом «Про банківську таємницю» (Bank Secrecy Act), вживає заходів з метою забезпечення конфіденційності цієї інформації та належного її використання, є FinCEN [309, с. 43], який виступає підрозділом фінансової розвідки на кшталт Державної служби фінансового моніторингу України. Водночас FinCEN надає органам банківського та фінансового нагляду,

а також правоохоронним органам (за їх запитом чи за власною ініціативою) інформацію про фінансові операції, повідомлення про які ним отримані. Заразом банк може погодитися надати до правоохоронного органу, за його запитом, додаткову інформацію стосовно фінансової операції, що стала об'єктом фінансового моніторингу [309, с. 44].

Федеральне бюро розслідувань Сполучених Штатів Америки регулярно зустрічається з банками для обговорення повідомлень про підозрілі фінансові операції (SARs), які були корисними та який тип даних придатний у подальшому. Такий зворотній зв'язок сприяє тому, що якість вказаних повідомлень постійно удосконалюється, а правоохоронні органи отримують кращі дані для проведення розслідувань. Також інформація про підозрілі фінансові операції допомагає правоохоронним органам побачити більш широку картину злочинної мережі шляхом відстеження коштів по відношенню до тих, хто генерує незаконні доходи, та тих, хто їх перерозподіляє. Окрім цього, Федеральне бюро розслідувань проводить просвітницьку роботу з банками, де ділиться розсекреченою інформацією [310].

Ефективність американської системи протидії легалізації злочинних доходів пояснюється й тим, що саме широкі повноваження, фінансовий, технічний і кадровий потенціал тих чи інших служб, особливо Федерального бюро розслідувань, дозволяють забезпечити швидкий комплексний збір й аналіз інформації та проведення розслідування. Крім того, вказане бюро в ході розслідувань широко використовує техніку проведення секретних операцій, що не доступне для інших служб й організацій [311, с. 25].

До складу країн, які досягли чималих успіхів в організації фінансового моніторингу та протидії легалізації злочинних доходів, належить і Канада. Це обумовлено тим, що її банки мають довгу історію боротьби з відмивання доходів, і саме банківська галузь була першою, яка добровільно повідомляла про підозрілі фінансові операції в Королівську канадську кінну поліцію (RCMP) задовго до того, як вони були зобов'язані це робити.

Поряд з правоохоронними органами та фінансовими установами

питанням протидії легалізації злочинних доходів займається підрозділ фінансової розвідки. Діяльність фінансової розвідки Канади (Financial Transactions and Reports Analysis Centre of Canada – FinTRAC), створеної у 2000 році, є підзвітною Міністерству фінансів країни. За наявності обґрунтованої підозри щодо легалізації незаконних доходів дані про операцію передаються до правоохоронних органів, де в процесі розслідування за необхідності створюються робочі групи у складі бухгалтерів та прокурорів. Водночас суб'єкти господарювання надають інформацію про обсяги капіталу та поточні операційні витрати, тоді як з боку фінансової розвідки Канади застосовується система оцінки ризиків легалізації незаконних доходів або фінансування тероризму корпораціями і трастами, проводиться належна перевірка клієнтів та консультації з питань корпоративної прозорості. Також для всіх без винятку фінансових організацій Канади існує система обов'язкової звітності та збереження фінансової документації, що надається за вимогою правоохоронним органам [312, с. 45-46]. Окрім системи обов'язкової звітності, варто зазначити про існування інших джерел інформації, що використовуються FinTRAC, та, у свою чергу, допомагають у протидії відмивання злочинних доходів: добровільно надана інформація, повідомлення про підозрілі операції, профільні доповіді, інформація з відкритих джерел та запити підрозділів фінансової розвідки [305, с. 10].

Великобританія – перша європейська країна, що ратифікувала Конвенцію Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення та конфіскацію злочинних доходів у 1990 році. Потім, у 1992 році, у вказаній країні був створений підрозділ фінансової розвідки – Національна служба кримінальної розвідки (National Criminal Intelligence Service – NCIS), завданнями якої був збір, зберігання, аналіз й оцінка інформації про злочини, пов'язані з легалізацією злочинних доходів.

Управління фінансових розслідувань поліцейських сил графств Великобританії за матеріалами NCIS здійснюють оперативну перевірку осіб, підозрюваних у володінні або розпорядженні злочинними доходами. При

необхідності отримати інформацію про рахунки клієнта фінансово-кредитної установи співробітники місцевої поліції зобов'язані звернутися до суду за ордером (production order), на підставі якого фінансово-кредитна установа має право надати поліції відомості про рух коштів клієнта. Також варто сказати про наявність в органі підрозділу фінансової розвідки банку даних про підозрілі операції з можливістю доступу до нього установ поліції, що безсумнівно підвищує ефективність взаємодії наглядових і правоохоронних органів [313, с. 89-90]. Отже, система протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у Великобританії має трирівневу структуру, де центральне місце займає підрозділ фінансової розвідки, до якого надходить інформація про підозрілі фінансові операції від фінансових установ, і вже потім така інформація передається правоохоронним органам, які здійснюють безпосереднє розслідування злочинів.

Розглядаючи досвід Великобританії, необхідно згадати і про успішно створену у 2015 спільну робочу групу Joint Money Laundering Intelligence Taskforce (JMLIT), яка об'єднала банки, правоохоронні та регулюючі органи з метою обміну й аналізу інформації та розвідувальних даних, що сприяють протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. У результаті такої взаємодії:

- уряд, правоохоронні органи, регулюючий орган і фінансовий сектор поліпшили обмін знаннями та усвідомили поточні та виникаючі проблеми відмивання грошей у державному та приватному секторі;
- сповіщення та повідомлення про підозрілу активність стали більш націлені на основні загрози;
- правоохоронні органи можуть краще попереджувати злочинність, тому що вони можуть заповнити прогалини в розвідувальних даних;
- банки та інші фінансові установи можуть краще захистити себе та своїх клієнтів в результаті кращого розуміння загроз, що призводить до удосконалення систем і засобів контролю, включаючи вдосконалений моніторинг транзакцій і багато іншого, спеціальні брифінги для передового

персоналу [314]. Таке приватно-правове партнерство у перспективі може стати ефективним інструментом протидії відмиванню брудних доходів у кожній країні, тим паче, що діяльність JMLIT отримала схвалення з боку міжнародних організацій, зокрема і FATF, адже обмін інформацією став більш ефективним, про що свідчить досвід Великобританії в останні роки.

Заслуговує на увагу також досвід Бельгії та Франції. Так, основні питання у сфері протидії легалізації злочинних доходів у Бельгії врегульовано новим Законом про запобігання відмиванню грошей і фінансуванню тероризму від 18 вересня 2017 року. Органом фінансової розвідки виступає Підрозділ обробки фінансової інформації (СТІФ), до якого банки передають інформацію про підозрілі фінансові операції. Вказаний підрозділ є незалежним адміністративним органом, наділений статусом юридичної особи і контролюється Міністерством юстиції та фінансів. У його складі працюють юридичні та фінансові експерти під керівництвом старшого офіцера федеральної поліції. Основним видом діяльності підрозділу фінансової розвідки є аналіз підозрілих операцій та повідомлень поліцейських, митних та інших державних органів, а також за необхідності призупинення таких операцій. Також СТІФ проводить типологічний аналіз робочих документів для опису методів легалізації злочинних доходів. Визначаючи типологічні характеристики таких злочинів у кримінальних справах, що направляються в правоохоронні органи, Підрозділ з обробки фінансової інформації має на меті підвищити ступінь виявлення підозрілих трансакцій шляхом розкриття інформації про установи та фізичних осіб. Крім того, під час інформаційних засідань отримані дані доводять до відома організацій приватного сектору економіки [312, с. 46].

Зважаючи на відсутність зворотного зв'язку між СТІФ та фінансовими установами, надання інформації йде в основному в одному напрямку: від банків до правоохоронців. Попри це, взаємний обмін інформацією на практиці є досить обмеженим. Переважно, такий обмін здійснюється на неофіційній основі та ґрунтується на особистих контактах чи роках співпраці. Водночас працівники поліції відмічають, що їм бракує інформації про системи

моніторингу та критерії, що використовуються в банках [315, с. 483], що, як наслідок, ускладнює взаємодію у частині обміну інформацією.

У Франції первинною ланкою збору інформації про підозрілі операції є системи внутрішнього контролю за фінансовими установами, що направляють відомості до другої ланки системи – зовнішні (державні) органи фінансового моніторингу, які проводять аналіз і в разі підтвердження підозр передають інформацію на останній рівень – правоохоронним органам і судам, що здійснюють розслідування і застосовують каральні заходи стосовно злочинців відповідно [313, с. 88]. Тобто у Франції посередником у обміні інформацією між фінансовими установами та правоохоронними органами виступає Tracfin – підрозділ фінансової розвідки у складі Міністерства економіки, фінансів та індустрії Франції, основними підрозділами у складі якого є центр збирання інформації; відділ фінансової експертизи; оперативний відділ. Tracfin є органом, до якого надається інформація про відкриття в банках рахунків фізичних та юридичних осіб. У законодавстві Франції не міститься вимог щодо надання інформації про фінансові операції у випадку, якщо сума фінансової операції перевищує певну межу. Ознаками для надання суб'єктами фінансового моніторингу інформації на адресу Tracfin про фінансові операції є мотивована підозра стосовно того, що вона здійснюється з метою легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом [297, с. 37].

Водночас відсутність особистісних контактів і зворотного зв'язку від підрозділу фінансової розвідки змушує працівників фінансових установ шукати шляхи взаємодії з правоохоронцями. Як правило, така взаємодія будується на неофіційних стосунках на регулярній основі через зустрічі та/або телефонні контакти. Також багато банків найняли фахівців з рангів правоохоронних професій, щоб скористатися їх знаннями та професійними зв'язками [316, с. 190-191]. Звідси, встановлення особистісних контактів між правоохоронним і фінансовим секторами є дуже важливим, адже сприяє успішному фінансовому розслідуванню фактів відмивання злочинних доходів. При цьому така взаємодія є важливою на будь-якому етапі: при обміні інформації, при підготовці та

виконанні запитів тощо. Інакше кажучи, прямий контакт на неофіційній основі прискорює отримання важливої інформації без будь-яких формальностей.

Існуюча в Італії система протидії легалізації злочинних доходів є традиційною та побудована на принципах взаємодії між фінансовими, розвідувальними інститутами та правоохоронними органами. Так, Financial Intelligence Unit (UIF) – орган Банку Італії, що здійснює функції фінансової розвідки тісно взаємодіє з підрозділами Фінансової гвардії Італії (Guardia di Finanza), який є правоохоронним органом і спеціалізується на всіх економічних злочинах. Фінансова гвардія здійснює оперативно-розшукову діяльність у сфері відмивання коштів, у той час як функції підрозділу фінансової розвідки обмежуються інформаційно-аналітичною роботою у цій сфері [317].

Водночас в Італії фінансовий оператор фінансової установи, який має підозру щодо будь-яких грошових трансакцій, повинен без затримки повідомити головного менеджера установи або його уповноваженого представника. Менеджер установи, у свою чергу, має без затримки повідомити начальника правоохоронного органу тієї юрисдикції, де знаходиться фінансова організація. Останній зобов'язаний поінформувати про підозру спеціальний підрозділ Фінансової гвардії Італії [318].

Варто зазначити, що не всі західні країни проводять активну цілеспрямовану політику у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Так, законодавство Швейцарії, яке є досить ліберальним, не зобов'язує банківських службовців інформувати правоохоронні органи про угоди, щодо яких є підстави вважати, що вони відбуваються з метою легалізації злочинних доходів. Це пов'язано з тим, що у вказаній країні є офшорні зони, і, відповідно, дотримання банківської таємниці є суворим. Єдиною підставою для контрольних-наглядових структур отримати доступ до відомостей про фізичну особу, що становить банківську таємницю, є наявність порушеної кримінальної справи у зв'язку зі злочином, вчиненим клієнтом організації з метою приховування свого доходу [319]. Однак це не означає, що в Швейцарії не вживаються заходи щодо протидії відмиванню злочинних доходів. Звичайно, як

і в інших країнах, у Швейцарії діють правила щодо такої протидії та існує аналітичний центр по збору інформації – Money Laundering Reporting Office Switzerland (MROS).

Ситуація, що склалася в Узбекистані в частині обміну інформацією між правоохоронними органами та фінансовими установами, в цілому є задовільною, адже як запевняють представники слідчих органів, проблем з отриманням інформації, що стосується наявності банківських рахунків, на практиці немає, але отримання інформації більш оперативно сприяло б ефективному проведенню фінансових розслідувань [320, с. 258]. При цьому порядок обміну інформацією передбачений у Постанові Кабінету Міністрів Республіки Узбекистан «Про вдосконалення порядку надання інформації, пов'язаної з протидією легалізації доходів, отриманих від злочинної діяльності, і фінансування тероризму».

Відповідно до Закону Республіки Узбекистан «Про протидію легалізації доходів, отриманих від злочинної діяльності, і фінансування тероризму», інформація, пов'язана з протидією легалізації доходів, отриманих від злочинної діяльності, і фінансуванню тероризму, надається Департаменту по боротьбі з економічними злочинами при Генеральній прокуратурі Республіки Узбекистан, в організаційній структурі якого розмежовані функції в сфері протидії легалізації злочинних доходів й інші функції, у томі числі щодо здійснення розслідування. Означений Департамент є самостійним спеціалізованим правоохоронним органом, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досліджу перевірку і дізнання за фактами легалізації злочинних доходів, а також відшкодування економічного збитку, нанесеного в результаті вчинення зазначеного злочину. Водночас відомості (фінансова інформація), що становлять банківську таємницю, у частині інформації, що стосується легалізації доходів, отриманих від злочинної діяльності та фінансування тероризму, надається правоохоронним органам тільки по особам, щодо яких було порушено дану кримінальну справу, і не надається щодо інших осіб, навіть якщо ця інформація необхідна для проведення дізнання або слідства

[320, с. 257, 268].

Також, як і в інших країнах. в Узбекистані створений підрозділ фінансової розвідки – Департамент по боротьбі з податковими, валютними злочинами та легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом. Його особливістю є те, що він також наділений повноваженнями самостійного спеціалізованого правоохоронного органу по боротьбі з економічними злочинами. Тобто названий департамент формально створений в структурі органів прокуратури, але при цьому володіє повноваженнями правоохоронних органів. Подібна модель підрозділу фінансової розвідки виключає проблему відсутності зворотного зв'язку, традиційно актуальної з причин відсутності у підрозділів фінансової розвідки даних про результати розгляду їх матеріалів з боку правоохоронних органів [321, с. 68].

У Росії система протидії легалізації злочинних доходів складається з двох основних підсистем, що відрізняються своїм суб'єктним складом, особливостями правового регулювання та важливістю справ: правоохоронний блок і фінансовий моніторинг. При цьому фінансовий моніторинг можна в свою чергу розділити за тими ж ознаками на дві основні частини (рівня): первинний фінансовий моніторинг і державний фінансовий моніторинг. Суб'єктами правоохоронного блоку національної системи протидії легалізації злочинних доходів є правоохоронні органи, до компетенції яких входять розслідування даних злочинів: Прокуратура Російської Федерації; Федеральна служба безпеки Росії; Міністерство внутрішніх справ Росії. Основне завдання правоохоронних органів в рамках цієї підсистеми – виявлення, припинення та розслідування злочинів, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів. Основними суб'єктами первинного фінансового моніторингу є організації, що здійснюють операції з грошовими коштами або іншим майном, й інші визначені законодавством особи, в чій обов'язки входить, зокрема, належна перевірка клієнтів, виявлення підозрілих операцій та подання відповідної інформації уповноваженому органу – Федеральній службі з фінансового моніторингу (Росфінмоніторингу) [322, с. 59-60].

Загалом же Федеральна служба з фінансового моніторингу, будучи підрозділом фінансової розвідки в Росії, погоджує взаємодію суб'єктів правоохоронного блоку та первинного фінансового моніторингу. Окрім цього, Росфінмоніторинг наділений такими повноваженнями:

- 1) контроль за виконанням юридичними та фізичними особами законодавства про протидію легалізації;
- 2) збір, обробка й аналіз інформації про операції (угоди) з грошовими коштами або іншим майном;
- 3) перевірка інформації (у тому числі отримання додаткової інформації) про операції (угоди) з грошовими коштами або іншим майном;
- 4) виявлення ознак легалізації;
- 5) взаємодія та здійснення інформаційного обміну з компетентними органами іноземних держав;
- 6) направлення в правоохоронні органи інформації про операції (угоди), пов'язані з легалізацією;
- 7) надання інформації за запитами правоохоронних органів про операції (угоди), пов'язані з легалізацією;
- 8) створення єдиної інформаційної системи у встановленій сфері діяльності;
- 9) забезпечення відповідного режиму зберігання та захисту, отриманої в процесі своєї діяльності інформації, що становить державну, службову, банківську, податкову, комерційну таємницю, таємницю зв'язку, й іншої конфіденційної інформації тощо [323, с. 241].

Отже, російська система протидії легалізації злочинних доходів має достатньо організовану структуру, де Росфінмоніторинг відіграє координаційну роль по відношенню до правоохоронних органів і фінансових установ. Позитивною практикою у сфері протидії відмивання кримінальних доходів у цій країні можна вважати створення робочих груп з нормативно-правових питань, з питань міжнародного співробітництва та з питань забезпечення взаємодії, у тому числі інформаційної. До складу таких груп входять

представники правоохоронного та фінансового секторів. У діяльності таких робочих груп основний упор робиться на організацію оперативної взаємодії між ними як в частині попередження, так і розслідування конкретних кримінальних справ про легалізацію злочинних доходів [324, с. 751].

Разом з цим, в Росії спостерігається зниження рівня затребуваності результатів фінансових розслідувань, причиною чого є те, що в ініціаторів запитів, тобто співробітників органів досудового розслідування або оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, немає зворотного зв'язку з Росфінмоніторингом. Пункт 17.2.1 діючої міжвідомчої Інструкції з організації інформаційної взаємодії в сфері протидії легалізації (відмиванню) грошових коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом, передбачає обов'язок інформування Росфінмоніторингу з боку правоохоронних органів про результати розгляду матеріалів та розслідування кримінальних справ у випадках використання результатів фінансових розслідувань. Однак на практиці таке інформування або не проводиться зовсім, або відгуки правоохоронних органів містять стандартні формулювання, що носять формальний характер (наприклад, «отримана інформація врахована при проведенні оперативно-розшукових заходів»). У результаті виконавці запитів не мають можливості в подальшому координувати проведення фінансових розслідувань й отримати певне уявлення про встановлення розміру доходу, отриманого злочинним шляхом, і обставин його отримання, які можна було б використовувати для продовження фінансових розслідувань. Відсутність зворотного зв'язку також виключає широке використання можливостей Росфінмоніторингу, у тому числі у сфері міжнародної співпраці з підрозділами фінансових розвідок інших держав [325, с. 112].

До того ж, до причин, що знижують ефективність російської системи протидії відмиванню злочинних доходів, належать:

- 1) недосконалість системи інформаційного забезпечення державних органів і організацій, що беруть участь у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і роз'єднаність відомчих

інформаційних ресурсів, що містять дані, необхідні для організації протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;

2) недостатня кількість спеціально підготовлених кадрів у сфері правозастосовчої та наглядової діяльності;

3) низьке розкриття злочинів, пов'язаних з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, що обумовлено недостатнім рівнем професійної підготовки оперативних співробітників, слідчих і прокурорів по виявленню і розкриттю злочинів даної категорії, збиранню, перевірці та оцінці доказів, а також слабкою взаємодією між слідчими підрозділами та органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, у процесі розслідування кримінальних справ даної категорії;

4) відсутність достатнього досвіду судового розгляду кримінальних справ даної категорії, що зумовлено, зокрема відсутністю необхідної спеціалізації суддів;

5) прогалини в нормативно-правовому регулюванні питань, пов'язаних з визначенням повноважень наглядових органів з нормативного регулювання і контролю діяльності в даній сфері організацій, що здійснюють операції з грошовими коштами або іншим майном, ідентифікацією та вивченням клієнтів зазначених організацій, віднесених до груп підвищеного ризику [322, с. 64].

Таким чином, виходячи з вищенаведеного, саме у Сполучених Штатах Америки налагоджена найефективніша взаємодія правоохоронних і фінансових структур, що пов'язано з наявністю зворотного зв'язку між правоохоронцями та працівниками фінансових установ, організацією регулярних зустрічей та проведенням просвітницької роботи між взаємодіючими суб'єктами, а також існуванням висококваліфікованого кадрового потенціалу. Натомість законодавство Швейцарії є найбільш ліберальним у сфері протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, що пов'язано з існуванням офшорних зон у вказаній країні.

Узагальнення досвіду інших країн дозволило виокремити наступні успішні практики та відмінні особливості взаємодії правоохоронних органів з

фінансовими установами:

- наявність зворотного зв'язку, що проявляється в організації регулярних зустрічей з метою обговорення повідомлень про підозрілі фінансові операції;
- проведення просвітницької роботи співробітниками правоохоронних органів для працівників банків;
- широкі повноваження правоохоронців, що сприяє швидкому збору й аналізу інформації та проведенню розслідувань;
- існування приватно-правового партнерства, що проявляється у створенні робочих груп, до складу яких входять представники фінансового та правоохоронного секторів;
- налагоджена система обов'язкової звітності та збереження фінансових документів для фінансових установ, що надаються останніми на вимогу правоохоронців;
- обмін інформацією на неофіційній основі, що ґрунтується на особистих контактах чи роках співпраці, а також існування неофіційних стосунків на регулярній основі через зустрічі та/або телефонні контакти;
- прийняття на роботу в банк колишніх співробітників правоохоронних органів з метою використання їх знань та професійних зв'язків;
- існування нормативно-правових актів чи міжвідомчих інструкцій з організації взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами.

Очевидно, що про повне запозичення досвіду інших країн мова йтися не може, але запровадження регулярних зустрічей правоохоронців з представниками фінансових установ, проведення просвітницької роботи між ними чи навчання щодо системи фінансового моніторингу та процесу розслідування фінансово-економічних злочинів, налагодження приватно-правового партнерства, прийняття міжвідомчих інструкцій з питань взаємодії дозволить більш ефективно протидіяти легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та виведе взаємодію на якісно новий рівень.

3.2 Удосконалення адміністративного законодавства, що регулює відносини у сфері взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів

Сучасний стан адміністративного законодавства, що регулює відносини у сфері взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів характеризується своєю фрагментарністю, а не комплексним характером, у зв'язку з відсутністю чіткого адміністративно-правового механізму взаємодії між вказаними суб'єктами. Відповідно, питання його удосконалення є досить актуальним для нашої країни та потребує поглибленого дослідження.

Так, на доктринальному рівні неодноразово підкреслювалась необхідність удосконалення взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Зокрема, Д. М. Сат, Г. О. Крилов, К. Є. Безвербний та інші звертають увагу на способи відмивання коштів та роблять висновок, що протидія та боротьба з цим явищем ускладнена браком належної комунікації між правоохоронними органами та банками, а також спеціалістів зі вказаного питання [326]. У свою чергу Т. Б. Стечишин наголошує на відсутності повноцінного зворотного зв'язку з правоохоронними та іншими державними органами, уповноваженим запобігати та протидіяти легалізації злочинних доходів, насамперед із суб'єктами державного фінансового моніторингу [327, с. 185].

На думку ж Л. Чуніхіної, причинами недостатньої і несвоєчасної взаємодії банківських служб з правоохоронними органами та її низької результативності є: взаємодія банків з правоохоронними органами у виявленні та запобіганні здійсненню сумнівних фінансових операцій, можливо, причетних до злочинної діяльності, надмірно ускладнена та обмежена зайвою формальністю, обставинами й умовами, виконання яких призводить до втрати часу, можливості використання правоохоронними органами оперативних можливостей; термінове (негайне) повідомлення правоохоронних органів про

сумнівність і підозрілість операцій передбачено лише у разі виникнення підозри на фінансування тероризму; надмірні обмеження банківської таємниці [328].

Водночас Р. О. Баранов зазначає, що пріоритетними напрямками діяльності із протидії легалізації кримінальних доходів є удосконалення механізмів взаємодії банків, правоохоронних органів і спеціалізованих міжнародних організацій та розвиток нормативної бази як основи для такої взаємодії та інші [50]. Натомість А. С. Чуйков дану проблему пропонує вирішити шляхом чіткого визначення законом, спрямованим на боротьбу із відмиванням грошей, порядку взаємодії суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу, Державної служби фінансового моніторингу України та спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, органів внутрішніх справ та Служби безпеки України [329, с. 437].

Отже, вказаний стан справ обумовлений недосконалим адміністративним законодавством, що безпосередньо стосується взаємодії правоохоронців із фінансовим сектором. Тому налагодження належного зв'язку між банками та правоохоронними органами, а також існування належної правової бази для такої взаємодії є одним із способів оптимізації діяльності цих суб'єктів у сфері протидії відмиванню грошей [330, с. 324].

Якщо узагальнити результати аналізу розглянутих нами у попередніх розділах нормативно-правових актів, то можна визначити такі їх загальні недоліки:

- положення щодо взаємодії є здебільшого фрагментарними та не містять деталізації певних процесуальних аспектів, зокрема здійснення окремих процесуальних дій, порядку залучення однієї зі сторін взаємодії до їх здійснення;
- форми взаємодії є досить обмеженими та переважно стосуються обміну інформацією;
- низька активність нормотворчості взаємодіючих суб'єктів один з одним;

– відсутність механізмів оцінки ефективності спільної діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами.

Разом з цим, суттєвим недоліком законодавства у досліджуваній сфері є те, що у законах, що регулюють адміністративно-правовий статус кожного із суб'єктів взаємодії, досить опосередкованою є вказівка на взаємодію або зазначається, що певний суб'єкт, здійснюючі свої повноваження, взаємодіє з іншими органами влади, однак конкретного переліку таких органів не містить.

Також одним із недоліків є те, що відповідно до ч. 3 ст. 8 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму і фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» встановлено 10-денний строк для надання відповіді на запит, надісланий фінансовими установами до правоохоронних органів [88]. На нашу думку, встановлений строк не сприяє оперативному обміну інформацією між правоохоронними органами та банками у разі, коли мова йде про підозрілі операції фізичних та юридичних осіб з криптовалютою. Більше того, ситуація ускладнюється й тим, що на сьогодні у криптовалюти немає офіційно визнаного на законодавчому рівні правового статусу. Так, останній законопроект, зареєстрований у Верховній Раді України «Про віртуальні активи», пропонує поняття «віртуальний актив», під яким необхідно розуміти особливий вид майна, який є цінністю в електронній формі, існує в системі обігу віртуальних активів, та може знаходитись у цивільному обігу [331].

Загалом особливістю криптовалюти є те, що докази проведення операцій з нею досить швидко приховуються. Відповідно, встановлений на сьогодні у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» строк не відповідає швидким темпам розвитку ринку криптовалюти в Україні та світі, а також можливості її використання для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, що свідчить про вагому роль банків й інших фінансових установ у протидії таким діям через своєчасне виявлення підозрілих трансакцій на рахунках і надання

такої інформації правоохоронним органам. Тим не менше, у законопроекті «Про віртуальні активи» 2020 року, який, до речі, вже було прийнято у першому читанні, у розділі, присвяченому державному регулюванню обігу віртуальних активів в Україні, про банки, зокрема й Національний банк України та інші фінансові установи, навіть не згадано. Водночас серед принципів такого регулювання виділено забезпечення прозорості, чесності та добросовісності ведення діяльності усіма учасниками ринку віртуальних активів з метою уникнення і протидії шахрайству та іншим видам протиправної діяльності. Вважаємо, для того, щоб вказаний принцип був дійсно реалізований, необхідно окрему увагу звернути на повноваження банків та інших фінансових установ у сфері обігу віртуальних активів, а також передбачити випадки, у яких останні можуть розкривати інформацію про власників банківських рахунків і надавати іншу необхідну інформацію правоохоронним органам для запобігання та припинення протиправних діянь. Вказане, на наше переконання, матиме позитивний вплив на суспільні відносини у сфері обігу віртуальних активів, оскільки профільний закон про такі активи чітко визначатиме права й обов'язки всіх учасників таких відносин – від постачальників послуг на ринку віртуальних активів та її власників до державних органів, які забезпечують їх прозорість, законність, протидію та боротьбу будь-яким спробам у незаконних цілях використовувати віртуальні активи (легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та інші незаконні діяння).

Повертаючись до строку, достатнього для здійснення оперативного обміну інформацією між банками, іншими фінансовими установами, правоохоронними органами щодо операцій з криптовалютою, вважаємо за доцільне зауважити на тому, що його взагалі не має бути, оскільки вся інформація має надаватися банками, іншими фінансовими установами правоохоронним органам негайно, навіть без відповідного запиту з боку останніх, що має загалом забезпечити своєчасне реагування на будь-які підозрілі трансакції.

Втім, не можна забувати й про законодавчі положення щодо банківської таємниці. Так, 4 лютого 2020 року набула чинності Постанова Національного банку України «Про затвердження змін до Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці» [332], якою було внесено низку принципово нових змін до діючого на той час законодавства про банківську таємницю. По-перше, розкриття банківської таємниці здійснюється лише за запитом відповідного правоохоронного органу, а по-друге, визначено перелік інформації, яку кожен правоохоронний орган має право отримувати. Зокрема, органи прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань і Національного антикорупційного бюро України можуть за запитом отримати інформацію про операції за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної-особи підприємця за конкретний проміжок часу, і лише органи прокуратури, Державного бюро розслідувань і Національного антикорупційного бюро України за запитом можуть отримувати інформацію про рахунки, вклади, правочини, операції за рахунками або без них конкретної юридичної особи, фізичної особи-підприємця або ж просто фізичної особи, але за умови що вона необхідна у справах про виявлення необґрунтованих активів. Якщо звернути увагу на підслідність фактів скоєння легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, то очевидно, що інформація, яка запитується у банків та інших фінансових установ, і яка становить банківську таємницю, може бути необхідна і органам Служби безпеки України, і органам Національної поліції України, тоді як суб'єкти, які отримали вищевказану інформацію досить часто не можуть її розголошувати, тим більше, що на сьогодні визначено вже відповідальність за таке діяння у разі завдання ним істотної шкоди. Тобто не всі правоохоронні органи, які здійснюють розслідування фактів легалізації злочинних доходів, мають законодавчо передбачену можливість отримати інформацію від банків та інших фінансових установ. Це загалом свідчить про неготовність існуючого механізму взаємодії між банками, іншими фінансовими установами та правоохоронними органами України до здійснення оперативного обміну інформацією, у тому

числі тією, що містить банківську таємницю, до розвитку ринку віртуальних активів в Україні та світі.

Однак якщо ми говоримо про взаємодію банків, інших фінансових установ і правоохоронних органів в Україні загалом, то на сьогодні питання, пов'язані зі взаємодією вказаних суб'єктів, знаходять своє відображення у положеннях різноманітних нормативно-правових актів. Але деяка розпорошеність цих норм ускладнює їх пошук практичними працівниками, і вони витрачають багато часу на їх аналіз. До того ж, відсутність дієвого й зрозумілого механізму взаємодії правоохоронців з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів обумовлює низьку ефективність їх діяльності щодо виявлення, припинення та розслідування фактів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Разом з цим, до затягування процесу отримання інформації призводить відсутність чітко визначеної процедури обміну нею, що має наслідком приховування злочину й уникнення відповідальності винними особами.

Відповідно, доцільно вести мову про складність розслідування зазначеного злочину, а відсутність належних методичних розробок ще більш ускладнює його [333]. Схожа думка висловлюється й іншими вченими, які зазначають про необхідність розробки методичних рекомендацій з розслідування кримінальних справ у сфері протидії легалізації злочинних доходів, адже практика свідчить, що методика попередження злочинів в сфері банківської діяльності вимагає нових наукових підходів і сучасних знань про способи вчинення зазначених діянь [334].

Виходячи з вищевикладеного, доцільним є розроблення методики взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів, у якій відобразатимуться основні аспекти взаємодії, та будуть ґрунтуватися на наукових розробках вчених, позитивному та перевіреному досвіді інших країн. Розробка та впровадження вказаної методики сприятиме більш високому рівню правозастосування з боку правоохоронних органів і фінансових установ, а також впливатиме на

ефективну й результативну співпрацю у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Перш за все, методика повинна передбачити перелік суб'єктів, на яких поширюється її дія, а також положення про правову основу взаємодії між ними. Також у методиці потрібно передбачити мету, завдання, принципи взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Мета взаємодії має бути похідною від мети діяльності кожного з суб'єктів й не повинна суперечити чинному законодавству у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Виходячи з таких міркувань, мету взаємодії названих суб'єктів необхідно закріпити наступним чином: «Мета взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ полягає у забезпеченні такого стану фінансово-економічної безпеки держави, при якому легалізація злочинних доходів не є ризиком, який завдає істотної шкоди безпеці держави; забезпеченні захисту прав і законних інтересів індивідуальних і колективних суб'єктів». Саме на основі мети мають бути розроблені завдання, що сприяють її досягненню. Вважаємо, що основними завданнями сторін, що взаємодіють, мають бути: з боку правоохоронних органів – запобігання злочинам, що пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, їх виявлення, припинення, розслідування та розкриття, притягнення винних осіб до відповідальності, відшкодування завданої державі шкоди; відновлення порушених прав і законних інтересів індивідуальних і колективних суб'єктів; інформування фінансових установ про стан розслідування фактів відмивання злочинних доходів; з боку фінансових установ – виявлення підозрілих операцій і повідомлення про них правоохоронним органам; надання допомоги, у тому числі консультаційного характеру, правоохоронним органам у частині специфіки проведення певних транзакцій і операцій. Водночас спільним завданням для обох сторін, на нашу думку, є сприяння підвищенню ефективності взаємодії між ними, що можливе через спільні обговорення нових способів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом,

вироблення стратегії протидії та боротьби з вказаними діяннями тощо.

Важливим елементом запропонованої нами методики повинні бути також принципи, на яких ґрунтується взаємодія між вищезазначеними суб'єктами. Це пояснюється тим, що будь-які форми діяльності базуються на підставі відповідних принципів. Вони відображають суттєві властивості взаємодії та її правового регулювання, а у літературі юридичного спрямування принципи взаємодії розуміються як науково обґрунтовані та сформульовані у вигляді загальних, засадничих, імперативних положень закономірності суспільного життя, відповідно та з урахуванням яких має організовуватися і реалізовуватися спільна діяльність суб'єктів приватного і публічного характеру [245, с. 52].

Вважаємо, що в методиці необхідно закріпити загальні та спеціальні принципи взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ. Водночас серед загальних принципів обов'язково мають бути наступні: законність, гуманізм, гласність. Вказані принципи загалом універсальні для всіх правовідносин у державі та не потребують додаткових пояснень. Натомість особливу увагу необхідно приділити спеціальним принципам взаємодії. Зокрема запропонована методика має передбачити такі спеціальні принципи взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ:

1) предметність, сутність якого полягає в поєднанні зусиль суб'єктів взаємодії на основі конкретних фактів й отриманої інформації, що становить взаємний інтерес;

2) плановість, реалізація якого дозволить встановити послідовність реалізації висунутих цілей, визначити організаційно-тактичні основи використання сил та засобів на кожному етапі взаємодії, шляхи й терміни вирішення поставлених завдань, реалізувати намічені цілі найбільш раціональним шляхом [335, с. 516];

3) скоординованість дій та розмежування компетенцій. Важливість цього принципу пояснюється тим, що координації належить центральне місце в механізмі взаємодії. Скоординованість надає такій співпраці стійкого та цілісного характеру, забезпечує оптимальний розподіл функцій у сфері

боротьби з правопорушеннями. Водночас, маючи одну мету, взаємодіючі суб'єкти наділені специфічними, чітко визначеними повноваженнями, мають власні функціональні обов'язки, і тому згідно з даним принципом їм дозволено лише те, що прямо передбачено в законі, і вони повинні діяти виключно у межах своєї компетенції [185, с. 116-117];

4) пропорційна відповідальність за наслідки взаємодії, який передбачає відповідальність лише за той обсяг роботи, котрий був покладений на суб'єктів взаємодії в межах їх компетенції [335, с. 517].

Далі вважаємо за необхідне визначити в методиці рівні взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Необхідність визначення на підзаконному рівні таких рівнів пов'язана з тим, що вони суттєво спростять взаємодію між вказаними суб'єктами.

Варто зауважити, що специфіка рівнів взаємодії обумовлюється системою кожного правоохоронного органу, закріпленої законом, Державної служби фінансового моніторингу, Національного банку України, а також банків та інших фінансових установ, які взаємодіють між собою.

Зокрема в Законі України «Про Національну поліцію України» визначено, що систему органів поліції складають центральний орган та територіальні органи, при чому останні створюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні [97]. Це свідчить про доцільність виділяти центральний, міжрегіональний, регіональний і місцевий рівні взаємодії органів поліції з Державною службою фінансового моніторингу, Національним банком України, а також банками та іншими фінансовими установами.

Структура Національного антикорупційного бюро України відповідно до однойменного закону України складається з центрального й територіальних управлінь, водночас останніх створюється не більше семи, а їх юрисдикція охоплює визначені в рішенні Директора Національного антикорупційного бюро

України області України, Автономну Республіку Крим, міста Київ і Севастополь [96]. Зважаючи на вищевикладене, очевидно, що рівні взаємодії Національного антикорупційного бюро України з Державною службою фінансового моніторингу, Національним банком України, банками та іншими фінансовими установами помітно відрізняються від рівнів взаємодії органів поліції із зазначеними суб'єктами. Для Національного антикорупційного бюро України наявність місцевого рівня взаємодії є швидше винятком, ніж правилом, оскільки органи бюро на місцях створені лише в містах Києві та Севастополі, тоді як міжрегіональний рівень є переважаючим, що підтверджується його організаційною структурою. Так, на сайті вказаного органу міститься інформація про створення лише Львівського, Харківського, Одеського територіальних управлінь. Зокрема повноваження Харківського територіального управління поширюються на Харківську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Запорізьку, Луганську та Донецьку області.

Схожою є ситуація також у діяльності Державного бюро розслідувань. У Законі України «Про Державне бюро розслідувань» закріплено, що систему цього органу складають центральний апарат, територіальні управління, спеціальні підрозділи, навчальні заклади, науково-дослідні установи. Водночас територіальні управління Державного бюро розслідувань створюються з юрисдикцією на декілька областей. Зокрема територіальне управління розташоване в місті Полтава поширює свою діяльність на Дніпропетровську, Полтавську, Сумську та Харківську області [98]. Тобто ми фактично говоримо про центральний і міжрегіональний рівні взаємодії Державного бюро розслідувань з Державною службою фінансового моніторингу України, Національним банком України, банками та іншими фінансовими установами.

Пропонуємо ще розглянути структуру Служби безпеки України для виокремлення рівнів взаємодії її органів з Державною службою фінансового моніторингу України, Національним банком України, банками та іншими фінансовими установами. У ст. 9 Закону України «Про Службу безпеки України» передбачено, що систему СБУ складають центральне управління,

підпорядковані йому регіональні органи, органи військової контррозвідки, військові формування, а також навчальні, науково-дослідні та інші заклади СБУ [95]. Відповідно доцільно виділяти загальнодержавний і регіональний рівні взаємодії вищевказаних суб'єктів.

Останній правоохоронний орган, на який також необхідно звернути увагу, – це підрозділи податкової міліції Державної податкової служби України. Положення Податкового кодексу України, зокрема стаття 349, якою закріплено структуру вказаних підрозділів, дозволяють стверджувати про наявність таких рівнів: загальнодержавний рівень – головні управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову й митну політику; регіональний рівень – управління податкової міліції відповідних контролюючих органів в Автономній Республіці Крим, областях, округах (на два і більше регіони), містах Києві та Севастополі; місцевий рівень – управління, головні відділи податкової міліції в районах, містах, районах у містах, міжрайонних, об'єднаних та контролюючих органах, що здійснюють супроводження великих платників податків [100].

З метою встановлення основоположних орієнтирів здійснення взаємодії й окреслення русла її конструктивного розвитку доцільним є також визначення напрямів взаємодії – стратегічного та тактичного. Стратегічний напрям діяльності в зазначеній сфері включає в себе інформаційно-аналітичну роботу, а саме: збирання та аналіз інформації про стан фінансово-економічної злочинності в державі, прогнозування зниження чи зростання рівня фінансово-економічної злочинності, виявлення та усунення причини і умов, що її обумовлюють, удосконалення нормативних актів, які загалом спрямовані на протидію та боротьбу з фінансово-економічною злочинністю в державі, формування стратегії діяльності в цій сфері. Сутність тактичного напрямку зводиться до проведення сукупності оперативно-розшукових заходів з метою виявлення злочинів, які посягають на фінансово-економічні інтереси держави, їх припинення, належне документування та розслідування [129, с. 267–268].

Розглядаючи форми та методи взаємодії досліджуваних суб'єктів, нами

зазначалося про відсутність їх належного нормативного оформлення на законодавчому рівні. У законах, що регулюють адміністративно-правовий статус взаємодіючих суб'єктів, а також у нормативно-правових актах, які містять загальні положення щодо взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами та (або) визначають систему суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів, зазвичай міститься лише вказівка на можливість обміну інформацією між правоохоронними органами та фінансовими установами. Водночас інші форми взаємодії детально не регламентовані.

Тому з метою підвищення ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами варто в методиці окреслити найважливіші форми, у яких вона має відбуватися, а саме: 1) взаємний обмін інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів; 2) проведення спільних нарад і робочих зустрічей; 3) спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів; 4) спільна участь у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів; 5) укладення адміністративних договорів; 6) нормотворчість. Кожна з зазначених форм потребує деталізації та роз'яснення обсягу повноважень у межах кожної з них.

Також необхідно визначити загальні права й обов'язки взаємодіючих сторін, де при цьому окрема увага має бути зосереджена на відповідальності за невиконання чи неналежне виконання передбачених обов'язків.

Щодо відповідальності, пропонуємо у запропонованій нами методиці передбачити, що сторони взаємодії несуть відповідальність за: 1) недодержання правил щодо передачі та збереження інформації, зокрема тієї, що містить банківську таємницю; 2) своєчасність, повноту та достовірність переданої інформації; 3) необґрунтовану відмову в негайному наданні інформації, необхідної для своєчасного розслідування фактів відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. Для співробітників правоохоронних органів, працівників фінансових установ підставою для настання такої відповідальності мають бути положення Дисциплінарних статутів правоохоронних органів і внутрішні документи фінансових установ. Недоцільність передбачення окремо

адміністративної відповідальності за такі діяння, зокрема для співробітників правоохоронних органів, які є суб'єктами такої взаємодії, обумовлено тим, що за адміністративні правопорушення, які були скоєні ними при виконанні службових обов'язків, накладаються дисциплінарні стягнення.

Крім того, запропонована методика має враховувати також те, що за розголошення інформації, що містить банківську таємницю, передбачено кримінальну відповідальність. Відповідно до статей 231 та 232 Кримінального кодексу України, вказане діяння карається штрафом від трьох до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [48]. Водночас суб'єктами відповідальності за вказаними нормами є особи, яким банківська таємниця стала відома у зв'язку з виконанням ними своїх обов'язків, зокрема службових. Виходячи з вищевикладеного, вважаємо за необхідне зазначити, що в методиці обов'язково має бути вказівка на можливість настання кримінальної відповідальності.

На нашу думку, методика взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ має також передбачати критерії оцінювання ефективності взаємодії зазначених суб'єктів, оскільки оцінювання ефективності взаємодії є важливим інструментом контролю за ефективністю протидії легалізації злочинних доходів. Розгляд критеріїв пропонуємо розпочати зі з'ясування сутності таких основних для нашого дослідження понять як «критерій», «оцінювання» та «ефективність».

Так, у відповідності до Кембриджського словника та тлумачного словника української мови відповідно, критерій – це стандарт, за яким можливо судити, приймати рішення чи вирішувати щось [336]; підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило, мірка [337, с. 568]. У свою чергу, оцінювання варто розглядати як аналітичний інструмент, або процедуру, призначенням якої є вимірювання прямих ефектів, результативності та довгострокових наслідків реалізації державних програм, галузевих політик,

оцінювання впливу, а також програм розвитку, проектів неприбуткового сектору, корпоративних програм [338, с. 19].

У контексті даного питання заслуговує на увагу твердження Є. Г. Бунова, згідно з яким якісну сторону отриманого результату прийнято позначати терміном «критерій», а кількісну – терміном «показник ефективності». Відповідно, система науково обґрунтованих критеріїв і показників виступає інструментом оцінки ефективності [339, с. 60], де сама ефективність визначається як показник прагнення до кінцевого результату, але не сам результат, як варіант правильності. Це співвідношення будь-якого вимірювання підсумків економічної діяльності суб'єкта (процесу) з витратами на досягнення цих показників [340, с. 939].

Оскільки в даному питанні йдеться про оцінювання ефективності взаємодії, ми не можемо оминати увагою співвідношення ефективності та результативності, адже дані категорії тісно взаємопов'язані. Так, В. О. Літвінова зазначає, що «результативність» є перетвореною формою «ефективності». У тому випадку, коли необхідно оцінити ступінь досягнення результату, ефективність приймає форму «результативності», а коли мова йде про мінімізацію використання ресурсів, можемо говорити саме про «економічність» [341, с. 44].

При цьому про ефективність взаємодії можливо судити, виходячи з мети самої взаємодії, що полягає у протидії здійсненню діянь з доходами, відомості про які приховуються чи маскуються, а також у недопущенні введення таких доходів в економіку країни [33, с. 91], що забезпечить такий стан фінансово-економічної безпеки, при якому «відмивання» доходів не є ризиком, який завдає істотної шкоди безпеці держави.

Переходячи безпосередньо до виокремлення критеріїв оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ щодо протидії легалізації злочинних доходів, зауважимо, що на сьогодні перелік таких критеріїв відсутній як на законодавчому, так і на доктринальному рівнях. Однак існують поодинокі дослідження, у яких визначаються критерії

оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з іншими суб'єктами. Одне із таких досліджень сфокусовано на оцінюванні взаємодії правоохоронних органів з органами місцевого самоврядування, де серед критеріїв оцінювання названо: а) громадську думку про результати такої взаємодії; б) думку про результати взаємодії органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів керівників таких органів, а також посадових осіб, які є безпосередніми виконавцями (реалізаторами) даної взаємодії; в) функціональну та економічну ефективність взаємодії органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів [245, с. 187].

Відразу зазначимо: нами підтримується думка, згідно з якою застосування лише кількісних показників як критеріїв оцінювання є недоречним, адже в такому випадку ефективність розглядається крізь призму цифр, коли відповідний суб'єкт працює на статистичні дані, у результаті чого намагання досягнути планованих результатів породжує службові зловживання, порушення прав людини [129, с. 412]. Тому кількісні показники у вигляді статистичних даних мають сприйматися переважно як джерело інформації про стан злочинності, про обсяг проведеної роботи, а не про її результати.

Так, А. Кривінш, досліджуючи ефективність поліцейської діяльності, пропонує з метою уникнення маніпуляцій зі статистикою, яку використовують щоб відобразити стан злочинності, передбачити такий критерій як зменшення частки латентної злочинності замість критерію зниження рівня злочинності. За такого підходу нейтралізується бажання маніпулювати статистикою, а співробітники зацікавлені у зборі інформації про злочини в державі [342, с. 35]. Повністю погоджуючись із зазначеним, вважаємо за доцільне в якості критерію оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, вважати зменшення частки латентних злочинів, які кваліфікуються за ст. 209 Кримінального кодексу України, які за В. Ф. Оболенцевим, є сукупністю фактично вчинених, однак невиявлених або таких, що внаслідок інших певних обставин не стали відомими правоохоронним і судовим органам, злочинів,

відомості про які у зв'язку з цим не знаходять відбиття в офіційній кримінально-правовій статистичній звітності. При цьому для встановлення відомостей про латентну злочинність, застосовуються статистичні, соціологічні, логіко-математичні, економічні методи [343, с. 12, 20].

Наступним критерієм, на нашу думку, має бути стан інформаційного забезпечення, зважаючи на те, що основною формою взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами є взаємний обмін інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Загалом інформаційне забезпечення протидії економічній злочинності являє собою структурно складну діяльність відповідних органів, спрямовану на одержання, використання, зберігання, обробку та передавання кримінологічно значущої інформації з метою вирішення основних завдань протидії злочинним проявам, що становлять загрозу економічній безпеці країни [344, с. 122]. Важливість даного критерію обумовлюється тим, що від якості, повноти та достовірності інформації про факти відмивання «брудних» доходів залежить правильність прийняття рішень зокрема й ефективність та результативність протидії цьому злочину в цілому. Вважаємо, що за цим критерієм необхідно оцінювати стан функціонування інформаційних систем, створених з метою покращення інформаційного обміну між правоохоронними органами та фінансовими установами, оперативність надання інформації банками та фінансовими установами на запит правоохоронних органів, порушення строків, встановлених для надання такої інформації, та інших норм законодавства в частині надання правоохоронним органам банками та фінансовими установами інформації за наявності достатніх для цього підстав.

З даного критерію логічно випливає наступний: швидкість реагування фінансових установ на запит правоохоронних органів надати певну інформацію, що дозволить не затягувати процес досудового розслідування та провести відповідні слідчі дії своєчасно, що унеможливить винним особам приховати свій злочин й уникнути кримінальної відповідальності за скоєне. До того ж, вчасне реагування на кримінальні правопорушення сприяє підвищенню

рівня фінансово-економічної безпеки держави. При цьому важливо дотримуватися принципу зворотного зв'язку, адже його наявність дозволяє й фінансовим установам вчасно попередити незаконні дії клієнта банку чи іншої небанківської установи, а також не стати співучасником такого негативного явища як легалізація, зважаючи на уразливість кредитно-банківської системи та на ту обставину, що більшість схем, пов'язаних з відмиванням злочинних доходів, здійснюються з використанням банківських чи небанківських фінансових установ [345, с. 78].

Окрім вищевказаних критеріїв, вважаємо за доцільне виділити такий: стан залучення суб'єктів взаємодії до співпраці з питань протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, на міжнародному рівні. Існування вказаного критерію, на нашу думку, обумовлено декількома факторами. По-перше, тим, що легалізація злочинних доходів є злочином глобального характеру, а особи, причетні до нього, діють на міжнародному рівні. По-друге, з метою протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, держави об'єднують свої ресурси, урегульовують питання, які стосуються такої взаємодії на міжнародному рівні. Отже, можна зробити висновок про існування наддержавної системи протидії вказаному діянню, суб'єктами якої є, без сумніву, правоохоронні органи та фінансові установи України. По-третє, Україна активно намагається гармонізувати законодавство, що регулює діяльність правоохоронних органів, банківської системи, питань, які стосуються протидії та боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, до міжнародних угод, ратифікованих нею, актів Європейського Союзу. Важливо зазначити, що без міжнародної взаємодії іноді практично неможливо забезпечити правоохоронними органами України збирання доказів, які знаходяться за межами держави, здійснення кримінального переслідування винних осіб, які перебувають за кордоном, компенсувати збитки чи повернути втрачені доходи тощо.

Означений критерій можливо оцінити, виходячи зі щорічних звітів суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів, у яких зазначаються відомості

про суми арештованих активів, кількість отриманих і виконаних запитів, виконання вироків тощо [345, с. 78-79], та зважаючи на кількість операцій, проведених спільно правоохоронними органами, фінансовими установами України та закордонних держав.

Ще одним критерієм оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ пропонуємо вважати кількість складених обвинувальних актів на основі інформації, що була надана фінансовими установами правоохоронним органам та дійсно містила докази скоєння легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Цей критерій дає можливість оцінити ефективність досудового розслідування злочинів за ст. 209 Кримінального кодексу України. Якщо ж кількість випадків закриття кримінальних правопорушень за вказаною статтею буде високою, очевидно, що досудове розслідування було неякісним, а його причиною міг стати неефективний механізм інформаційного обміну між фінансовими установами та правоохоронцями. Зважаючи на те, що протягом 2016-2018 років спостерігається тенденція до зменшення випадків закриття кримінальних правопорушень за ст. 209 Кримінального кодексу України з 13% у 2016 році до 8% у 2018 році, а також те, що протягом цього періоду спостерігається позитивна тенденція щодо збільшення кількості кримінальних правопорушень, інформація про які направлена правоохоронними органами до суду з обвинувальним актом за ст. 209 Кримінального кодексу України із 13% у 2016 році до 24% у 2018 році [346, с. 191], можливо говорити про поступове підвищення ефективності роботи правоохоронних органів у взаємодії з фінансовими установами.

Не менш важливим критерієм оцінювання ефективності взаємодії означених суб'єктів є критерій професіоналізму, який має два значення: по-перше, це традиційне додержання норм законодавства, кодексу етики та існуючих стандартів, а по-друге, це орієнтація на потреби громади та повага до прав людини [347, с. 64]. Рівень професіоналізму залежить не лише від якісного виконання повноважень співробітниками правоохоронних органів і фінансових

установ з додержанням відповідних норм чи стандартів, але й від їх компетентностей, досвіду, підготовки тощо. Оцінювання ефективності взаємодії за цим критерієм є важливим з огляду на те, що досить часто правоохоронці не мають достатніх знань у сфері банківської діяльності, не володіють знаннями щодо систем моніторингу, що, у свою чергу, знижує якість розслідування відмивання злочинних доходів, а працівники фінансових установ не ознайомлені з процесом виявлення та розслідування фінансово-економічних злочинів. Якщо ж правоохоронні органи та фінансові установи регулярно обмінюються досвідом, проводять просвітницьку роботу чи навчання один для одного, однозначно можна стверджувати про належний рівень професіоналізму взаємодіючих суб'єктів [345, с. 79]. Тобто вказаний критерій дозволяє оцінити таку форму взаємодії правоохоронних органів та фінансових установ як спільна участь у семінарах, круглих столах, присвячених питанню боротьби з легалізацією злочинних доходів.

Зважаючи на щорічні суми відмитих доходів і збитки, завдані економіці держави у результаті цього злочину, доречно вести мову про такий критерій як економічний ефект. У науковій доктрині пропозиція використання критерію економічного ефекту, як правило, ґрунтується на співвідношенні між сумою відшкодованих державі коштів за результатами розкриття злочину та сумою коштів, виділених на фінансування діяльності зазначених органів [129, с. 413]. Водночас для оцінювання взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами вказаний критерій потребує доопрацювання. На нашу думку, економічний ефект від взаємодії зазначених суб'єктів має місце, але він полягає в тому, що фінансування за рахунок бюджетних коштів спільних заходів правоохоронних органів і фінансових установ, зокрема проведення спільного навчання їх співробітників, є нижчим: по-перше, за суму збитків, яка могла бути завдана внаслідок легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, але була вчасно попереджена в результаті взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами, по-друге, за суму коштів, відшкодованих державі в результаті притягнення особи, винної за скоєння вказаного діяння, до

юридичної відповідальності, що стало можливим лише завдяки оперативній взаємодії правоохоронних органів та фінансових установ.

Останній критерій, який дозволяє оцінити ефективність взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, – це громадська думка. Громадська думка має за мету з'ясувати рівень довіри населення до фінансових установ як суб'єктів, що уповноважені виявляти сумнівні операції з доходами, здійснювати моніторинг фінансових операцій клієнта та правоохоронних органів, що вже безпосередньо розслідують факти легалізації злочинних доходів. Тобто в основі громадської думки лежить рівень довіри населення [345, с. 79].

Так, на думку А. В. Тищенка, існує два типи довіри до співробітників: довіра, заснована на визнанні працівника добросовісним, і довіра, заснована на визнанні достатнього рівня професіоналізму співробітників. У першому випадку довіра відображає відповідність або невідповідність між цілями працівника та його посадовими обов'язками. У другому – визначальним критерієм оцінки виступає загальний рівень ефективності ведення оперативних заходів [348, с. 171]. Однак без врахування статистичних даних рівень довіри населення не містить ніякої цінної інформації, окрім констатації факту низького чи навпаки високого відсотка громадян, які задоволені виконанням покладених на відповідні органи законодавством обов'язки [347, с. 136].

У підсумку, громадська думка дасть змогу зрозуміти рівень задоволеності громадян щодо стану фінансово-економічної злочинності та рівень довіри до банківської системи загалом, готовність населення співпрацювати з представниками правоохоронних і фінансових структур, а також їх загальний рівень поінформованості щодо основних аспектів співпраці взаємодіючих суб'єктів [345, с. 79-80].

Отже, пропонуємо у методиці закріпити наступний перелік критеріїв оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів:

- 1) зменшення частки латентних злочинів, які кваліфікуються за ст. 209

Кримінального кодексу України; 2) стан інформаційного забезпечення; 3) швидкість реагування фінансових установ на запит правоохоронних органів надати певну інформацію; 4) стан співробітництва з іншими суб'єктами системи протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом; 5) кількість складених обвинувальних актів на основі інформації, що була надана фінансовими установами правоохоронним органам та дійсно містила докази скоєння легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; 6) економічний ефект; 7) громадська думка. Оцінювання ефективності взаємодії вказаних суб'єктів на підставі визначених нами критеріїв буде мати значення лише в тому випадку, коли воно буде об'єктивним, що означає незалежність показників від суб'єктивних факторів, матиме суспільну важливість, а також відповідатиме меті діяльності взаємодіючих суб'єктів [345, с. 80].

Водночас вважаємо за доцільне наголосити на тому, що вказані критерії оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів кореспондують з виокремленими нами формами такої взаємодії (Таблиця 2), що ще раз підтверджує необхідність їх закріплення.

Форма взаємодії	Критерії оцінювання ефективності взаємодії
1. Взаємний обмін інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів.	<ul style="list-style-type: none"> – стан інформаційного забезпечення; – швидкість реагування фінансових установ на запит правоохоронних органів надати певну інформацію; – кількість складених обвинувальних актів на основі інформації, наданої фінансовими установами правоохоронним органам, яка дійсно містила докази скоєння легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;

2. Проведення спільних нарад і робочих зустрічей.	– стан інформаційного забезпечення; – зменшення частки латентних злочинів, які кваліфікуються за ст. 209 Кримінального кодексу України;
3. Спільна участь у проведенні спеціальних операцій та оперативно-розшукових заходів.	– громадська думка; – економічний ефект; – зменшення частки латентних злочинів, які кваліфікуються за ст. 209 Кримінального кодексу України; – стан залучення суб'єктів взаємодії до співпраці з питань протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом на міжнародному рівні.
4. Спільна участь у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів.	– критерій професіоналізму співробітника правоохоронних органів та фінансових установ;
5. Укладення адміністративних договорів.	– стан інформаційного забезпечення; – зменшення частки латентних злочинів, які кваліфікуються за ст. 209 Кримінального кодексу України;
6. Нормотворчість.	– громадська думка; – зменшення частки латентних злочинів, які кваліфікуються за ст. 209 Кримінального кодексу України.

Таблиця 2. Співвідношення форм взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, з критеріями оцінювання такої взаємодії.

Таким чином, пріоритетним напрямком удосконалення адміністративного законодавства, що регулює відносини у сфері взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, має бути розроблення методики взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Вона стане передумовою для підвищення ефективності діяльності взаємодіючих суб'єктів у досліджуваній нами сфері, що, у свою чергу, призведе до покращення умов розвитку фінансової системи та матиме позитивний вплив на зростання рівня життя населення України.

Водночас структурними елементами запропонованої методики пропонуємо вважати: 1) суб'єкти взаємодії; 2) правова основа взаємодії; 3) мета та завдання сторін взаємодії; 4) принципи взаємодії; 5) рівні взаємодії; 6) напрями взаємодії; 7) форми взаємодії; 8) права й обов'язки взаємодіючих сторін; 9) відповідальність суб'єктів взаємодії; 10) критерії оцінювання ефективності взаємодії.

Висновки до розділу 3

1. Виокремлено такі успішні практики та відмінні особливості взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами в зарубіжних країнах:

- наявність зворотного зв'язку, що проявляється в організації регулярних зустрічей з метою обговорення повідомлень про підозрілі фінансові операції;
- проведення просвітницької роботи співробітниками правоохоронних органів для працівників банків;
- широкі повноваження правоохоронців, що сприяє швидкому збору й аналізу інформації та проведенню розслідувань;
- існування приватно-правового партнерства, що проявляється у створенні робочих груп, до складу яких входять представники фінансового та правоохоронного секторів;
- налагоджена система обов'язкової звітності та збереження фінансових

документів для фінансових установ, які надаються останніми на вимогу правоохоронців;

– обмін інформацією на неофіційній основі, що ґрунтується на особистих контактах чи роках співпраці, а також існування неофіційних стосунків на регулярній основі через зустрічі та/або телефонні контакти;

– прийняття на роботу в банк колишніх співробітників правоохоронних органів з метою використання їх знань та професійних зв'язків;

– існування нормативно-правових актів чи міжвідомчих інструкцій з організації взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами.

2. Зроблено висновок, що про повне запозичення досвіду інших країн мова йтися не може, але запровадження регулярних зустрічей правоохоронців з представниками фінансових установ, проведення просвітницької роботи між ними чи навчання з питань функціонування системи фінансового моніторингу та процесу розслідування фінансово-економічних злочинів, налагодження приватно-правового партнерства, прийняття міжвідомчих інструкцій з питань взаємодії дозволить більш ефективно протидіяти легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та виведе взаємодію на якісно новий рівень.

3. Визначено загальні недоліки нормативно-правових актів, що регулюють взаємодію правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів: 1) положення щодо взаємодії є здебільшого фрагментарними та не містять деталізації певних процесуальних аспектів, зокрема здійснення окремих процесуальних дій, порядку залучення однієї зі сторін взаємодії до їх здійснення; 2) форми взаємодії є досить обмеженими та переважно стосуються обміну інформацією; 3) низька активність нормотворчості взаємодіючих суб'єктів один з одним; 4) відсутність механізмів оцінки ефективності спільної діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами.

4. Запропоновано скасувати десятиденний строк для обміну інформацією між банками, іншими фінансовими установами, правоохоронними органами щодо операцій з криптовалютою, адже вважаємо, що його взагалі не має бути,

оскільки вся інформація повинна надаватися банками, іншими фінансовими установами правоохоронним органам негайно, навіть без відповідного запиту з боку останніх, що має загалом забезпечити своєчасне реагування на будь-які підозрілі трансакції.

5. Обґрунтована доцільність розроблення методики взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів, у якій відобразатимуться основні аспекти взаємодії, що ґрунтуватимуться на наукових розробках вчених і позитивному та перевіреному досвіді інших країн, що загалом сприятиме більш високому рівню правозастосування з боку правоохоронних органів і фінансових установ, а також впливатиме на ефективну й результативну співпрацю у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

6. Конкретизовано структурні елементи запропонованої методики: 1) суб'єкти взаємодії; 2) правова основа взаємодії; 3) мета та завдання сторін взаємодії; 4) принципи взаємодії; 5) рівні взаємодії; 6) напрями взаємодії; 7) форми взаємодії; 8) права й обов'язки взаємодіючих сторін; 9) відповідальність суб'єктів взаємодії; 10) критерії оцінювання ефективності взаємодії.

7. Зауважено, що мета взаємодії в запропонованій методиці має бути закріплена таким чином: «Мета взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ полягає в забезпеченні такого стану фінансово-економічної безпеки держави, при якому легалізація злочинних доходів не є ризиком, який завдає істотної шкоди безпеці держави; забезпеченні захисту прав і законних інтересів індивідуальних і колективних суб'єктів».

8. Наголошено, що на основі мети взаємодії мають бути розроблені завдання, що сприяють її досягненню. При цьому запропоновано закріпити завдання як для кожної зі сторін взаємодії, так і спільні завдання для обох сторін, до яких належить сприяння підвищенню ефективності взаємодії між ними, що можливе через спільні обговорення нових способів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, вироблення стратегії

протидії та боротьби з вказаними діяннями тощо.

9. Серед принципів взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ у пропонованій методиці названо: 1) загальні принципи взаємодії (законність, гуманізм, гласність); 2) спеціальні принципи взаємодії (предметність, плановість, скоординованість дій та розмежування компетенцій, пропорційна відповідальність за наслідки взаємодії).

10. Охарактеризовано рівні взаємодії, які мають відобразитися в методиці взаємодії, де специфіка рівнів взаємодії обумовлюється системою кожного правоохоронного органу, закріпленої законом, Державної служби фінансового моніторингу, Національного банку України, а також банків та інших фінансових установ, які взаємодіють між собою.

11. Визначено напрями, форми взаємодії та особливості відповідальності взаємодіючих сторін за недодержання правил щодо передачі та збереження інформації, зокрема тієї, що містить банківську таємницю; своєчасність, повноту та достовірність переданої інформації; необґрунтовану відмову в негайному наданні інформації, необхідної для своєчасного розслідування фактів відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом.

12. Запропоновано в методиці закріпити наступний перелік критеріїв оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів: 1) зменшення частки латентних злочинів, які кваліфікуються за ст. 209 Кримінального кодексу України; 2) стан інформаційного забезпечення; 3) швидкість реагування фінансових установ на запит правоохоронних органів надати певну інформацію; 4) стан співробітництва з іншими суб'єктами системи протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом; 5) кількість складених обвинувальних актів на основі інформації, що була надана фінансовими установами правоохоронним органам та яка дійсно містила докази скоєння легалізації (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом; 6) економічний ефект; 7) громадська думка.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання – визначення сутності та особливостей адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд нових наукових положень і висновків, спрямованих на досягнення поставленої мети, основними з яких є нижченаведені.

Запропоновано під взаємодією правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів розуміти узгоджену разову або тривалу у часово-просторовому процесі діяльність зазначених суб'єктів, які є рівноправними, що здійснюється з поєднанням методів і засобів, властивих взаємодіючим суб'єктам, на основі законів чи підзаконних нормативно-правових актів, спрямовану на досягнення спільної мети, що полягає в протидії здійсненню діянь з доходами, відомості про які приховуються чи маскуються, а також у недопущенні введення таких доходів в економіку країни.

Узагальнено особливості взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів:

- 1) суб'єкти взаємодії – правоохоронні органи та фінансові установи або їх уповноважені особи, де кожен із них здійснює покладені на нього функції разом з іншими суб'єктами;
- 2) статус взаємодіючих суб'єктів – рівноправність і незалежність один від одного;
- 3) підстава взаємодії – закони або підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють як спільну діяльність взаємодіючих суб'єктів, так і діяльність кожного взаємодіючого суб'єкта окремо;
- 4) мета взаємодії – протидія легалізації злочинних доходів;
- 5) характер дій – узгоджений у часово-просторовому процесі, разовий або тривалий, тобто поки не будуть досягнуті мета та завдання, що стоять перед

суб'єктами взаємодії;

б) методи та засоби взаємодії – власні, тобто такі, що притаманні кожному суб'єкту окремо, однак вони використовуються комплексно;

7) характер взаємодії – добровільний.

Правові засади взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами в протидії легалізації злочинних доходів запропоновано розуміти як систему міжнародних і нормативно-правових актів, які визначають окремі аспекти щодо протидії легалізації злочинних доходів, адміністративно-правовий статус взаємодіючих суб'єктів, порядок взаємодії між ними тощо, і їх ознаками є: 1) фрагментарний, а не комплексний характер, адже чітко не наводиться адміністративно-правовий механізм взаємодії між вказаними суб'єктами; 2) регулювання нормативно-правовими актами різної юридичної сили – від Конституції України до підзаконних актів; 3) існування широкого кола суб'єктів, наділених правом видавати нормативно-правові акти у сфері протидії легалізації злочинних доходів; 4) відсутність єдиного нормативно-правового акту, у якому передбачений порядок взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ в означеній сфері.

Визначено, що за юридичною силою міжнародні та нормативно-правові акти, що становлять правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, поділяються на такі рівні:

1) конституційний (Конституція України);

2) міжнародний, до якого належать конвенції та директиви (Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової

системи для відмивання грошей та фінансування тероризму);

3) законодавчий, до складу якого входять такі групи нормативних правових актів:

– акти, які містять загальні положення щодо взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами та (або) визначають систему суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів (Закони України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про банки і банківську діяльність», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»);

– акти, які стосуються виявлення, розслідування та відповідальності за злочини у сфері легалізації злочинних доходів (Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закони України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про оперативно-розшукову діяльність»);

– акти, які регулюють адміністративно-правовий статус правоохоронних органів, фінансових установ і містять положення щодо їх взаємодії (Податковий кодекс України, Закони України «Про Національний банк України», «Про страхування», «Про кредитні спілки», «Про Службу безпеки України», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Національну поліцію України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про прокуратуру»);

4) підзаконний, які залежно від суб'єкта прийняття поділяються на:

– постанови Кабінету Міністрів України («Деякі питання Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»);

– розпорядження Кабінету Міністрів України («Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року», «Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»);

– постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку України (Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF));

– постанови Правління Національного банку України («Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу», «Про затвердження Положення про здійснення небанківськими фінансовими установами фінансового моніторингу в частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів», «Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці»);

– накази Державного комітету фінансового моніторингу України («Про затвердження Примірних правил проведення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Держфінмоніторинг»).

Сформульовано визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів, які взаємодіють у сфері легалізації злочинних доходів, як сукупність закріплених у нормативно-правових актах мети, завдань, функцій, компетенції, повноважень, юридичної відповідальності й організаційно-структурної будови, які визначають роль і місце суб'єкта у системі протидії легалізації злочинних доходів, а також вказують на порядок взаємодії з іншими суб'єктами.

Встановлено, що елементами, які мають входити до структури адміністративно-правового статусу правоохоронних органів і відображати їх роль і місце в протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є: 1) мета, завдання та функції; 2) компетенція і повноваження; 3) юридична відповідальність; 4) організаційно-структурна будова. Водночас елементами адміністративно-правового статусу фінансових установ є суб'єктивні права та обов'язки юридичної особи, закріплені нормами адміністративного права (компетенція, повноваження), адже саме вони відобразять роль і місце фінансових установ у системі протидії легалізації злочинних доходів під час взаємодії з правоохоронними органами.

З'ясовано, що правоохоронні органи як суб'єкти взаємодії з фінансовими установами здійснюють безпосередні заходи із забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень (за винятком органів прокуратури), а фінансові установи забезпечують доступ до інформації правоохоронними органами з метою високої ефективності та результативності їх взаємодії. Водночас фінансові установи є суб'єктами первинного фінансового моніторингу та вживають заходи внутрішнього контролю, тому, відповідно, мають широкі можливості для виявлення підозрілих операцій зі злочинними доходами, забезпечують доступ до інформації правоохоронними органами, що сприяє ефективності та результативності їх взаємодії. А роль Національного банку України зводиться переважно до здійснення державного регулювання та нагляду в означеній сфері.

Запропоновано під формами управління у сфері легалізації злочинних доходів розуміти зовнішньо виражені конкретні дії взаємодіючих суб'єктів, які здійснюються в межах їх компетенції з метою забезпечення такого стану фінансово-економічної безпеки держави, при якому легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, не є ризиком, який завдає істотної шкоди безпеці держави, а також з метою оптимізації самої взаємодії.

Класифіковано форми взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів на: 1) правові

(спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів; укладення адміністративних договорів; нормотворчість); 2) неправові (організаційні) (взаємний обмін інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів; проведення спільних нарад і робочих зустрічей; спільна участь у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів).

Виокремлено основні форми взаємодії правоохоронних органів України та зарубіжних країн, до яких віднесено: 1) спільне розслідування злочинів шляхом створення спільних слідчих груп; 2) укладання міжнародних договорів з іншими державами; 3) надання міжнародної правової допомоги органам України в розслідуванні злочину правоохоронними органами зарубіжних держав в рамках міжнародного співробітництва; 4) спільна участь правоохоронних органів України та інших держав у семінарах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів.

Наголошено, що вибір форм взаємодії повинен здійснюватися з урахуванням мети, якої прагнуть досягти взаємодіючі суб'єкти. Необхідність взаємодії правоохоронних органів зумовлено тим, що без міжнародної взаємодії неможливо забезпечити збирання доказів, які знаходяться за межами держави, кримінальне переслідування винних осіб, що перебувають поза межами країни, а також компенсацію збитків чи повернення втрачених доходів. Відповідно, удосконалення та розширення форм міжнародної співпраці сприятиме скороченню економічної злочинності загалом і кількості злочинів у сфері легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, зокрема, а також зменшенню рівня тіньової економіки й міжнародної організованої злочинності.

Визначено, що методами взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів є закріплена в законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах сукупність засобів і способів, які застосовують відповідні суб'єкти в межах своєї компетенції під час реалізації форм взаємодії задля досягнення бажаного результату діяльності у сфері протидії відмиванню доходів, одержаних

злочинним шляхом.

Зроблено висновок, що для кожної з форм взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ притаманні свої методи взаємодії, спрямовані на забезпечення ефективної та результативної співпраці між вказаними суб'єктами, зокрема під час взаємного обміну інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів використовуються методи інформаційного забезпечення та примусу; під час проведення спільних нарад і робочих зустрічей – метод прогнозування; спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів передбачає застосування методів планування, адміністративного припинення та примусу; під час спільної участі у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів, – метод роботи з кадрами та метод переконання; укладаючи адміністративні договори, застосовуються методи погодження актів і рішень та регламентації; під час нормотворчості – метод регламентації.

Координацію діяльності досліджуваних нами взаємодіючих суб'єктів у сфері протидії легалізації злочинних доходів запропоновано розуміти як передбачену законом, об'єктивно зумовлену й узгоджену діяльність, що має на меті реалізацію правоохоронними органами та фінансовими установами заходів, спрямованих на протидію відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, що здійснюється під організаційним керівництвом відповідного суб'єкта.

Доведено, що Державна служба фінансового моніторингу України виступає координатором і забезпечує узгодженість діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів, зокрема в частині обміну інформацією. Іншими словами, вказана служба виступає посередником в обміні інформацією між взаємодіючими суб'єктами, у такий спосіб впливаючи на підвищення ефективності попередження, розслідування та розкриття злочинів, пов'язаних із відмиванням доходів.

Встановлено, що координація правоохоронних органів і фінансових

установ як суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів вирішує наступні завдання:

1) визначення основних напрямків протидії легалізації коштів злочинного походження на основі аналізу інформації, яка міститься у повідомленнях про підозрілі фінансові операції;

2) розробка, узгодження та виконання спільних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, розкриття та припинення злочинів, що стосуються відмивання злочинних доходів;

3) підвищення обізнаності взаємодіючих суб'єктів щодо специфіки виявлення, розкриття та розслідування фактів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Виокремлено такі успішні практики та відмінні особливості взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами в зарубіжних країнах:

– наявність зворотного зв'язку, що проявляється в організації регулярних зустрічей з метою обговорення повідомлень про підозрілі фінансові операції;

– проведення просвітницької роботи співробітниками правоохоронних органів для працівників банків;

– широкі повноваження правоохоронців, що сприяє швидкому збору й аналізу інформації та проведенню розслідувань;

– існування приватно-правового партнерства, що проявляється у створенні робочих груп, до складу яких входять представники фінансового та правоохоронного секторів;

– налагоджена система обов'язкової звітності та збереження фінансових документів для фінансових установ, що надаються останніми на вимогу правоохоронців;

– обмін інформацією на неофіційній основі, що ґрунтується на особистих контактах чи тривалій співпраці, а також існування неофіційних стосунків на регулярній основі через зустрічі та/або телефонні контакти;

– прийняття на роботу в банк колишніх співробітників правоохоронних органів з метою використання їх знань та професійних зв'язків;

– існування нормативно-правових актів чи міжвідомчих інструкцій з організації взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами.

Зроблено висновок, що про повне запозичення досвіду інших країн мова йтися не може, але запровадження регулярних зустрічей правоохоронців з представниками фінансових установ, проведення просвітницької роботи між ними чи навчання з питань системи фінансового моніторингу та процесу розслідування фінансово-економічних злочинів, налагодження приватно-правового партнерства, прийняття міжвідомчих інструкцій з питань взаємодії дозволить більш ефективно протидіяти легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та виведе взаємодію на якісно новий рівень.

Визначено загальні недоліки нормативно-правових актів, що регулюють взаємодію правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів: 1) положення щодо взаємодії є здебільшого фрагментарними та не містять деталізації певних процесуальних аспектів, зокрема здійснення окремих процесуальних дій, порядку залучення однієї зі сторін взаємодії до їх здійснення; 2) форми взаємодії є досить обмеженими та переважно стосуються обміну інформацією; 3) низька активність нормотворчості взаємодіючих суб'єктів один з одним; 4) відсутність механізмів оцінки ефективності спільної діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами.

Запропоновано скасувати десятиденний строк для обміну інформацією між банками, іншими фінансовими установами, правоохоронними органами щодо операцій з криптовалютою, адже вважаємо, що його взагалі не має бути, оскільки вся інформація має надаватися банками, іншими фінансовими установами правоохоронним органам негайно, навіть без відповідного запиту з боку останніх, що має загалом забезпечити своєчасне реагування на будь-які підозрілі трансакції.

Обґрунтована доцільність розроблення методики взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів, в якій відобразатимуться основні аспекти взаємодії, що

ґрунтуватимуться на наукових розробках вчених і позитивному та перевіреному досвіді інших країн, що загалом сприятиме більш високому рівню правозастосування з боку правоохоронних органів і фінансових установ, а також впливатиме на ефективну й результативну співпрацю у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Конкретизовано структурні елементи запропонованої методики: 1) суб'єкти взаємодії; 2) правова основа взаємодії; 3) мета та завдання сторін взаємодії; 4) принципи взаємодії; 5) рівні взаємодії; 6) напрями взаємодії; 7) форми взаємодії; 8) права й обов'язки взаємодіючих сторін; 9) відповідальність суб'єктів взаємодії; 10) критерії оцінювання ефективності взаємодії.

Зауважено, що мета взаємодії в запропонованій методиці має бути закріплена таким чином: «Мета взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ полягає в забезпеченні такого стану фінансово-економічної безпеки держави, при якому легалізація злочинних доходів не є ризиком, який завдає істотної шкоди безпеці держави; забезпеченні захисту прав і законних інтересів індивідуальних і колективних суб'єктів».

Наголошено, що на основі мети взаємодії мають бути розроблені завдання, що сприяють її досягненню. При цьому запропоновано закріпити завдання як для кожної зі сторін взаємодії, так і спільні завдання для обох сторін, до яких належить сприяння підвищенню ефективності взаємодії між ними, що можливе через спільні обговорення нових способів легалізації (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом, вироблення стратегії протидії та боротьби з вказаними діяннями тощо.

Серед принципів взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ у запропонованій методиці названо: 1) загальні принципи взаємодії (законність, гуманізм, гласність); 2) спеціальні принципи взаємодії (предметність, плановість, скоординованість дій та розмежування компетенцій, пропорційна відповідальність за наслідки взаємодії).

Охарактеризовано рівні взаємодії, які мають відобразитися в методиці

взаємодії, де специфіка рівнів взаємодії обумовлюється системою кожного правоохоронного органу, закріпленої законом, Державної служби фінансового моніторингу, Національного банку України, а також банків та інших фінансових установ, які взаємодіють між собою.

Визначено напрями, форми взаємодії та особливості відповідальності взаємодіючих сторін за недодержання правил щодо передачі та збереження інформації, зокрема тієї, що містить банківську таємницю; своєчасність, повноту та достовірність переданої інформації; необґрунтовану відмову в негайному наданні інформації, необхідної для своєчасного розслідування фактів відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом.

Запропоновано в методиці закріпити наступний перелік критеріїв оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів: 1) зменшення частки латентних злочинів, які кваліфікуються за ст. 209 Кримінального кодексу України; 2) стан інформаційного забезпечення; 3) швидкість реагування фінансових установ на запит правоохоронних органів надати певну інформацію; 4) стан співробітництва з іншими суб'єктами системи протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом; 5) кількість складених обвинувальних актів на основі інформації, що була надана фінансовими установами правоохоронним органам та яка дійсно містила докази скоєння легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; 6) економічний ефект; 7) громадська думка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гречанюк С. К. Розвиток поняття взаємодії в управлінні правоохоронними органами. *Збірник наукових праць Міжрегіональної фінансово-юридичної академії (економіка, право)*. 2011. № 1 (1). С. 77–82.
2. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров. 4-е изд. Москва : Советская энциклопедия, 1988. 1600 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
5. Філософський енциклопедичний словник / голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
6. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Москва : Изд-во полит. лит-ры, 1962. Т. 20. 671 с.
7. Кожушко С. П. Взаємодія як філософське й психологічне поняття. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2013. № 4. URL: <http://social-science.com.ua/article/1221>.
8. Філософія права : навч. посіб. / за ред. О. Г. Данільяна. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 136 с.
9. Олійник В. М. Поняття та принципи взаємодії при виявленні та розкритті злочинів у сфері господарської діяльності. *Форум права*. 2012. № 2. С. 511–518.
10. Назар Ю. С. Взаємодія органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 160 с.
11. Взаимодействие органов управления производством / под ред. О. Козловой, Г. Коциолека. Москва : Мысль, 1983. 462 с.
12. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический

анализ. Харьков : Консум, 1999. 215 с.

13. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом (Опыт системного исследования). Изд. 2-е, доп. Москва : Политиздат, 1973. 390 с.

14. Малюткин В. А. Организация взаимодействия подразделений органов внутренних дел в осуществлении профилактики преступлений: лекция №13 / под ред. Г. А. Аванесова. Москва: РИО МВД СССР, 1976. 40 с.

15. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за заг. ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ: НАВСУ, 1999. 702 с.

16. Подоляка А. М. Взаємодія державних органів в охороні громадського порядку. *Форум права*. 2009. № 2. С. 338–344.

17. Круглий В. М. Теоретико-правові засади взаємодії працівників оперативних підрозділів органів внутрішніх справ з населенням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2002. № 3. Ч. 2. С.131–139.

18. Белозеров Ю. Н., Гуткин И. М., Чувилев А. А., Чугунов В. Е. Органы дознания и предварительного следствия системы МВД и их взаимодействие : учеб. пособ. Москва : Юрид. л-ра, 1973. 120 с.

19. Лекарь А. Г., Безруких Р. К. Организационно-тактические основы раскрытия преступлений. Москва : Юрид. лит., 1977. 118 с.

20. Ільченко О. В. Актуальні питання визначення форм взаємодії органів внутрішніх справ і Державної прикордонної служби України щодо забезпечення правопорядку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 5. Т. 2. С. 128–132.

21. Шевчук О. М. Взаємодія та координація органів державної влади щодо забезпечення державного контролю у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 8. С. 126–129.

22. Криминалистическое обеспечение деятельности милиции и органов предварительного расследования / под ред. Т. А. Аверьяновой, Р. С. Белкина. Москва : Новый юрист, 1997. 400 с.

23. Криминалистика : учебник / под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эскархопуло.

Санкт-Петербург : Лань, 2001. 926 с.

24. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел. Термины и определения: учеб. пособие. К.: НИиРИО КВШ МВД СССР им. Ф. Э. Дзержинского, 1988. 245 с.

25. Топчій В. В. Взаємодія та координація в діяльності органів внутрішніх справ з виявлення та розкриття злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Вип. 30. Т. 2. С. 165–169.

26. Патик А. А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 234 с.

27. Усатий Г. О. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів податкової міліції під час проведення слідчих дій. *Науковий вісник НАВСУ*. 2002. № 3. С. 220–228.

28. Кашкет Г. Е., Мильштейн Н. Я. О некоторых процессуальных вопросах взаимодействия следственного аппарата и органов дознания. *Ежегодник КВШ МВД СССР*. Киев, 1970. 399 с.

29. Корж В. Взаємодія прокурора з органами державної влади, управління та контролю. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2005. № 6. С. 29–33.

30. Ортинський В. Взаємодія підрозділів правоохоронних органів України у протидії контрабанді наркотичних засобів: теоретичні та практичні аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2017. № 884. С. 4–10.

31. Чичиркін А. О. Поняття і суть взаємодії слідчого з працівниками експертних підрозділів. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 1 (23). С. 57–62.

32. Сівков С. «Взаємодія» і «координація»: масштабність понять. *Закон и жизнь*. 2013. № 6. С. 27–29.

33. Стеблянко А. В. Поняття та зміст взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Правові горизонти*. 2019. № 14 (27). С. 87–92.

34. Хамула П. І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади : дис.

... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2016. 238 с.

35. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

36. Скакун О. Ф. Теория государства и права: учебник. Харьков : Консум: Университет внутренних дел, 2000. 704 с.

37. Тевлін Р. Про поняття «правоохоронні органи» у широкому та вузькому розумінні. *Радянське право*. 1985. № 7. С. 51–54.

38. Лихова С. Про визначення поняття «правоохоронні органи». *Радянське право*. 1984. № 11. С. 74–76.

39. Захарова О. С., Ковальський В. С. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 352 с.

40. Бородін Д. І. Правоохоронні органи України: поняття та функції. *Юридичний вісник*. 2015. № 2 (35). С. 47–51.

41. Куліш А. М. Щодо визначення поняття «правоохоронні органи». *Право і безпека*. 2005. № 4. С. 90–93.

42. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні : монографія. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2010. 654 с.

43. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-ІІІ / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.

44. Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28 серпня 2003 р. № 41 / Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0797-03>.

45. Директива 2006/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ (виправлене видання) від 14 червня 2006 р. № 2006/48/ЄС / Європейський парламент, Рада Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_862.

46. Семенов А. Ю. Вплив діяльності фінансових установ на економічне зростання України : дис. ... канд. економ. наук: 08. 00. 08. Суми : Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи», 2011. 270 с.
47. Peter S. Rose, James W. Kolari. Financial institutions: understanding and managing financial services: book. 5th ed. Chicago; Bogota: Irwin, cop. 1995. 766 p.
48. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2011 р. № 2341-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
49. Користін О. Є., Чернявський С. С. Протидія відмиванню коштів в Україні. Правові та організаційні засади правоохоронної діяльності : навч. посіб. / за ред. О. М. Джужі. Київ : КНТ, 2009. 272 с.
50. Баранов Р. О. Формування та реалізація державної політики запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом : дис. ... канд. з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2018. 310 с.
51. Коротков Е. О. Уголовно-правовые и криминологические аспекты борьбы с легализацией (отмыванием) незаконных доходов : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 1998. 22 с.
52. Дмитров С. О., Меренкова О. В., Левченко Л. Г., Медвідь Т. А. Моделювання оцінки ризиків використання банків з метою легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму : монографія / під заг. ред. О. М. Бережного. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 75 с.
53. Білоус І. І. Сутнісна характеристика легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 82–88.
54. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 4-те вид., перероб. та доп. Київ : Юридична думка, 2007. 1184 с.
55. Steblianko A. V. Legal framework for the interaction of law enforcement agencies with financial institutions on combating money laundering at the international level. *Травневі правові читання* : матеріали Міжвуз. наук.-практ.

- конф. здобувачів та викладачів закладів вищої освіти (Черкаси, 7 травня 2019 р.). Черкаси : ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. С. 211–213.
56. Словник української мови : в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 3. 941 с.
57. Ожегов С. И. Словарь русского языка. Москва : Русский язык, 1977.
58. Асланян Н. П. Основные начала российского частного права : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Москва, 2002. 50 с.
59. Батраченко О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 218 с.
60. Муравйов К. В. До проблеми визначення поняття «правові засади реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 4/2. С. 154–157.
61. Пиголкин А. С. Формы реализации норм общественного права. *Советское государство и право*. 1963. № 6. С. 26–36.
62. Куліш А. М. Організаційно-правове забезпечення статусу працівників податкової міліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 177 с.
63. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: енциклопедичний курс : підручник. 2-е вид., перероб. і доповн. Харків : Еспада, 2009. 752 с.
64. Теорія держави та права : підручник: за вимогами кредитно-модульної системи навчання / Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін. ; за заг. ред. Є.О. Гіди. Київ.: ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.
65. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини і громадянина / за ред. І. О. Ієрусалімова, І. О. Ієрусалімової, П. М. Павлика, Ж. В. Удовенко. Київ : Знання, 2007. 223 с.
66. Шопіна І. М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України : монографія. Київ : МП Леся, 2011. 426 с.
67. Подоляка С. Сутність та особливості механізму адміністративно-правового

регулювання протидії корупції в органах прокуратури в Україні. *Публічне право*. 2017. № 3 (27). С. 95–101.

68. Развадовський В. Й. Особливості адміністративно-правового регулювання державно-управлінських відносин у транспортній сфері. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 23. С. 167–174.

69. Авер'янов В. Б., Бояринцева М. А., Кресіна І. А. Права громадян у сфері виконавчої влади / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2007. 588 с.

70. Адміністративне право України : навч. посіб.: у 2-х томах / В. В. Галуцько, В. І. Олефір, М. П. Пихтін та ін.. ; за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня» 2011. Т. 1: Загальне адміністративне право. 320 с.

71. Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів : Наказ Міністерства юстиції України від 12.04.2005 р. № 34/5 // *Офіційний вісник України*. 2005. № 15. Ст. 799.

72. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. Р. Ромашова, Н. Пархоменко. Київ : КНТ, 2007. 216 с.

73. Легін Л. М. Нормативно-правовий акт: поняття та система ознак. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 21–26.

74. Теория государства и права: учебник / под ред. В. Бабаева. Москва : Юристъ, 2003. 592 с.

75. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Львів : Край, 2007. 192 с.

76. Романов Я. В. Підзаконні акти: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2015. 20 с.

77. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

78. Стеблянок А. В. Правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів: окремі аспекти. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 ч. (Суми, 23–24 травня 2019 р.). Суми : Сумський державний університет, 2019. Ч. 2. С. 60–65.
79. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 р. // База даних «Законодавство України». URL: <https://bit.ly/3tkg5Dg>.
80. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029.
81. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
82. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948.
83. Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради і Директиви Комісії 2006/70/ЄС від 20 травня 2015 р. // *Офіційний вісник Європейського Союзу*. URL: <https://bit.ly/3dilJQM>.
84. Бисага К. В. Нормативно-правове регулювання в Європейському Союзі протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення (наднаціональний рівень). *Вісник НАДУ при Президентіві України. Серія «Державне управління»*. 2016. № 3. С. 35–42.

85. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122.
86. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
87. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
88. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.
89. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст. 30.
90. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV/ Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.
91. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78.
92. Про кредитні спілки : Закон України від 20 грудня 2001 р. № 2908-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 15. Ст. 101.
93. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.
94. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992.

№ 22. Ст. 303.

95. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

96. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.

97. Про Національну поліцію України : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

98. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.

99. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

100. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

101. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) : Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 28 серпня 2001 р. № 1124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1124-2001-%D0%BF>.

102. Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці : Постанова Правління Національного банку України від 14 липня 2006 р. № 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0935-06>.

103. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : Постанова Правління Національного банку України від 26 червня 2015 р. № 417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15>.

104. Про затвердження Положення про здійснення небанківськими фінансовими установами фінансового моніторингу в частині надання ними

фінансової послуги щодо переказу коштів : Постанова Правління Національного банку України від 15 вересня 2016 р. № 388. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0388500-16>.

105. Про затвердження Примірних правил проведення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Держфінмоніторинг : Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 1 лютого 2011 року № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0017827-11>.

106. Деякі питання Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2015 р. № 299. URL: <https://bit.ly/3ga2J8N>.

107. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1407-р. URL: <https://bit.ly/3uTrbHc>.

108. Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 601-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-2017-%D1%80>.

109. Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 608-р. URL: <https://bit.ly/2PVvThq>.

110. Морозов С. М., Шкарапута Л. М. Словник іншомовних слів. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.

111. Курило С. Л. Адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ як суб'єкта взаємодії з органами місцевої влади з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку. *Форум права*. 2012. № 1. С. 523–526.
112. Безпалова О. І., Горбач Д. О. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Національної гвардії України. *Форум права*. 2017. № 5. С. 31–38.
113. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.
114. Нікуліна А. Г. Адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 241 с.
115. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–97.
116. Адміністративне право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Золота миля, 2012. 584 с.
117. Коломoeць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком-Інтер, 2011. 576 с.
118. Гусар О. А. Адміністративно-правовий статус персоналу державного управління. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2 (4). С. 116–123.
119. Стеблякo А. В. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів як суб'єктів взаємодії з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів. *Право і безпека*. 2019. № 4 (75). С. 59–64.
120. Івчук М. Ю. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 21 с.
121. Лютіков П. С. Юридичні особи як суб'єкти адміністративного права : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2013. 32 с.
122. Юсупов В. А. Структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 4/2.

С. 136–140.

123. Плугатар Т. А. Зміст та структура адміністративно-правового статусу правоохоронного органу. *Наука і правоохорона*. 2015. № 3 (29). С. 12–19.

124. Клековкіна А. В. Адміністративно-правовий статус органів, уповноважених здійснювати федеральний державний пожежний надзор. *Вестник Пермського університету*. 2015. Вип. 1 (27). С. 23–30.

125. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: підручник. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : КНЕУ, 2004. 699 с.

126. Крамник А. Н. Курс адміністративного права Республіки Беларусь. Минск : ООО «Тесей», 2002. 606 с.

127. Закон України про Національну поліцію : наук.-практ. комент. / С. В. Петков, В. В. Гризаченко, О. Г. Комісаров та ін. ; за заг. ред. С. В. Петкова. 2-ге вид. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 292 с.

128. Гречанюк Р. Функції і повноваження спеціальних антикорупційних органів України, Польщі та Молдови: порівняльний аналіз. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 41–48.

129. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.

130. Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 23.10.2019 р. № 1077.

131. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України : Наказ Генеральної прокуратури України від 12 квітня 2016 р. № 149. URL: <https://bit.ly/3gc0p0T>.

132. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Київ : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.

133. Гусаров С. М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ України: навч. посіб. Харків : НікаНова, 2011. 360 с.

134. Солонар А. В. Окремі аспекти розкриття змісту поняття «повноваження».

Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 2. URL: <https://bit.ly/3slw3eS>.

135. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.

136. Літвінцева А. С. Правова природа юридичної відповідальності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 37. Т. 2. С. 130–134.

137. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 березня 2018 р. № 2337-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233.

138. Гриценко В. Г. Види юридичної відповідальності правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 4/1. С. 16–20.

139. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

140. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду : Закон України від 1 грудня 1994 р. № 266/94-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 1. Ст. 1.

141. Комарова Ю. М. Адміністративно-правовий статус Національного антикорупційного бюро України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 229 с.

142. Питання Служби безпеки України : Указ Президента України від 27 грудня 2005 р. № 1860/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1860/2005>.

143. Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ. URL: <https://bit.ly/3dZXxSh>.

144. Сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura/>.

145. Стеблянко А. В. Адміністративно-правовий статус фінансових установ як

суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів. *Травневі правові читання* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів та викладачів закладів вищої освіти (Черкаси, 7 травня 2020 р.). Черкаси : ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. С. 315–316.

146. Київець О. Чи бувають «брудні» гроші в банках? *Юридичний журнал*. 2004. № 5 (23). С. 82–87.

147. Буткевич С. А. Національний банк України як суб'єкт державного фінансового моніторингу. *Юридична Україна*. 2010. № 3 (87). С. 52–57.

148. Запотоцька О. В. Адміністративно-правовий статус Національного банку України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 238 с.

149. Запотоцька О. В. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу Національного банку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2017. Вип. 42. С. 166–170.

150. Клименко А. О. Організаційно-правові засади діяльності банків в системі заходів протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2004. 215 с.

151. Малярова В. О., Дмитрієва Л. В. Види і форми взаємодії під впливом нового кримінального процесуального законодавства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2017. Вип. 43. Т 2. С. 179–182.

152. Стеблянко А. В. Обмін інформацією як основна форма взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів. *Актуальні проблеми державотворення і захисту прав людини* : матеріали круглого столу, присвяченого Дню прав людини та Міжнародному дню боротьби з корупцією (Черкаси, 10 грудня 2020 р.). Черкаси : ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. С. 143–145.

153. Карпунцов В. Організована злочинність і правоохоронна система України. *Резонанс*. 2019. URL: <http://resonance.ua/organizovana-zlochinnist-i-pravookho/>.

154. Колпаков В. К. Взаимодействие милиции и общественности в сфере правопорядка : учебн. пособие. Киев : Украинская академия внутренних дел,

1993. 80 с.

155. Нагребельний В. П. Форма. Юридична енциклопедія: в 6 т. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 6: Т–Я. 2004.

156. Словарь иностранных слов : 16-е изд., испр. Москва : Рус. яз., 1998. 624 с.

157. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2009. 442 с.

158. Золотарьова Н. І. Форми адміністративної діяльності правоохоронних органів у сфері екологічної безпеки. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2012. Вип. 2 (14). С. 156–161.

159. Туркіна І. Форми здійснення державного управління в сфері забезпечення діяльності судової системи. *Держава і суспільство.* 2011. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-4/doc/4/02.pdf>.

160. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С. Національна і міжнародна безпека. Вид. 2-е, допов. і переробл. Київ : «ТЕКСТ», 2008. 400 с.

161. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. Харків : Основа, 1996. 398 с.

162. Назар Ю. С. Взаємодія органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 160 с.

163. Административное право Украины : учебник для студентов высш. учеб. заведений юрид. спец. / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гаращук и др. ; под ред. Ю. П. Битяка. 2-е изд., перераб. и доп. Харьков : Право, 2003. 576 с.

164. Малиновський В. Я. Державне управління. Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

165. Панова О. О. Забезпечення публічної безпеки в Україні: адміністративно-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 516 с.

166. Адміністративне право України. Загальна частина : навч. посіб. / В. В. Новиков, Л. Г. Чистоклетов, М. П. Федоров, О. І. Остапенко / за ред. О. І. Остапенка. Львів : Львівський інститут внутрішніх справ, 2001. 320 с.

167. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
168. Книш С. В. Види форм забезпечення адміністративно-правових відносин у сфері охорони здоров'я в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 60. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/02/knysh_60.pdf.
169. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). Т. 1: Загальна частина. Київ : Юрид. думка, 2004. 584 с.
170. Долинний А. В. Адміністративно-правове забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 198 с.
171. Ємець Л. Адміністративно-правові форми управління у сфері забезпечення екологічної безпеки держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 62–67.
172. Стариков Ю. Н. Курс общего административного права : в 3-х т. Москва : НОРМА (Издательская группа НОРМА ИНФРА М), 2002. Т. 1: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. 728 с.
173. Озерський І. В. Взаємодія органів слідства та дізнання у боротьбі з організованою злочинністю (психолого-правовий аспект): між від. наук. зб.; за ред. А. І. Комарової, М. О. Потебенька, В. П. Пустовойтенка та ін. Київ, 2001. Т. 25. С. 538–544.
174. Гуткин И. М. Органы дознания и предварительного следствия и их взаимодействие. Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1975. 280 с.
175. Лисенко І. А. Форми взаємодії слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розслідуванні контрабанди. *Проблеми законності: зб. наук. праць*. 2005. Вип. 71. С. 161–167.
176. Гаєнко В. І., Литвинов О. М. Деякі міркування щодо організації взаємодії на досудовому слідстві. *Право і безпека*. 2003. № 2 (3). С. 58–60.
177. Кругликов А. П. Начало предварительного следствия органом дознания

как форма его взаимодействия со следователем. *Уголовное право*. 2005. № 2. С. 86–88.

178. Пивовар Ю. І. Організаційно-правові засади взаємодії міліції і органів фінансового контролю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 21 с.

179. Грень Р. Р. Взаємодія оперативних підрозділів правоохоронних органів України у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 38. Т. 2. С. 99–102.

180. Абламський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навчальний посібник / за заг. ред. О. О. Юхна. Харків, 2017. 152 с.

181. Усынин В. Процессуальные формы взаимодействия органов предварительного следствия и органов, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность, по уголовным делам на досудебных стадиях уголовного процесса : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ижевск, 2005. 196 с.

182. Феценко Л. О. Взаємодія органів внутрішніх справ з державною податковою службою у здійсненні правоохоронної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2007. 217 с.

183. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ, 1999. 702 с.

184. Свінціцька О. П. Організаційні засади взаємодії правоохоронних органів під час розслідування торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Ч. 3. С. 273–280.

185. Тарасенко О. В. Взаємодія між правоохоронними та контролюючими органами України у протидії фіктивному підприємництву : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2018. 227 с.

186. Теорія управління в органах внутрішніх справ : навч. посібн. / за ред. В. А. Ліпкана. Київ : КНТ, 2007. 884 с.
187. Сухонос В. В. Взаємодія прокуратури з іншими правоохоронними органами в умовах розбудови Україною правової, незалежної, демократичної держави. *Науково-практичний журнал: правовий вісник Укр. акад. банківської справи*. 2008. № 1 (1). С. 23–28.
188. Степанюк Р. Л., Заяць Д. Д. Взаємодія під час досудового розслідування економічних злочинів. *Форум права*. 2014. № 1. С. 460–465.
189. Даниляк А. В. Особливості взаємодії під час розслідування економічних злочинів, вчинених організованими групами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 26 с.
190. Головіна В. П. Основи методики розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, з використанням кредитно-банківської системи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2004. 22 с.
191. Комісаров О. Г., Скрипка О. Ю., Собакарь А. О. Первинний фінансовий моніторинг у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму : монографія. Дніпропетровськ, 2015. 201 с.
192. Аналітичний огляд деяких аспектів «відмивання» коштів та діяльності конвертаційних центрів в Україні, їх вплив на загальну економічну ситуацію в державі. МВС України, НЦБ Інтерполу в Україні. Київ, 2001. 52 с.
193. Лазарєв Д. В. Організована злочинність та протидія їй як об'єкт міжнародної взаємодії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. Вип. 90. С. 32–35.
194. Тимофеев С. В. Криминологические аспекты обеспечения экономической безопасности Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва : РГБ, 2002. 176 с.
195. Криминология: учебник / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. Москва : Юрист, 1995. 512 с.

196. Конограй Н. Форми взаємодії спільних слідчих груп у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 56–65.
197. Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії: матеріали між від. наук.-практ. конф. (Київ, 23 червня 2017 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, В. І. Шакун та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 448 с.
198. Татаров О. Ю. Окремі проблеми при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 69–77.
199. Гладкова С. Б. Банковская тайна: «камень преткновения» взаимодействия правоохранительных органов с кредитными организациями? *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2015. № 3 (67). С. 95–99.
200. Фінансовий моніторинг : за даними сайту Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/supervision/monitoring>.
201. Дяченко В. І. Проблеми підвищення ефективності прокурорського нагляду за додержанням законодавства про банки і банківську діяльність. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. Вип. 87. Ч. 1. С. 100–108.
202. Рябошук А. В. Проблеми забезпечення достовірності фінансової звітності. *Економічні науки*. 2012. № 9 (3). С. 116–124.
203. Русецький А. А. Адміністративно-правові форми взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні. *Європейські перспективи*. 2018. № 5. С. 42–47.
204. Руководство ФАТФ по финансовым расследованиям: оперативные вопросы : отчет ФАТФ. ОЭСР, 2012. 77 с.
205. Пясецький А. І., Трасковський В. Л. Поняття спеціальної операції та його значення для практичної діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2001. № 4. С. 219–221.
206. Ситник В. А. Визначення спеціальної операції в теорії правничих наук. *Форум права*. 2014. № 2. С. 403–408.
207. Оперативно-розшукова діяльність : навч. посіб. / Є. М. Моїсеєв, О. М. Джужа ; ред. Д. Й. Никифорчук та ін. Київ : Прав. єдність, 2009. 309 с.

208. Steblianko A. Forms of interaction between law enforcement agencies and financial institutions on combating money laundering. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 2. С. 148–152.
209. Настольная книга прокурора: практ. пособие / под общ. ред. О. С. Капинус, С. Г. Кехлерова. В 2 ч. Ч. 2. 5-е изд., перераб. и доп. Москва : Издательство Юрайт, 2018. 432 с.
210. Про проведення просвітницьких заходів Форум-тренінгів «Виявлення корупційних доходів» : веб-сайт Нацкомфінпослуг. URL: <https://bit.ly/32iVWlc>.
211. Експерти НАБУ поділилися досвідом з фінансовими установами щодо виявлення корупційних доходів : веб-сайт Національного антикорупційного бюро України. URL: <https://bit.ly/3e6hh6E>.
212. НАБУ продовжує ділитися кращим досвідом з фінансовими установами щодо виявлення корупційних доходів : веб-сайт Національного антикорупційного бюро України. URL: <https://bit.ly/3acPHn7>.
213. В Житомирі навчають боротись з відмиванням «брудних» коштів : веб-сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: http://sdfm.gov.ua/news.php?news_id=603&lang=uk.
214. Круглий стіл «Легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом: економічні та юридичні аспекти» : веб-сайт Національного центру підготовки банківських працівників України. 2019. URL: <https://bit.ly/3dfSH3Z>.
215. Скворцов С. С. Адміністративний договір як засіб управлінської діяльності : автореф. дис. ... канд.юрид.наук : 12.00.07. Харків, 2005. 27 с.
216. Безпалова О. І. Роль адміністративних договорів в діяльності правоохоронних органів України. *Форум права*. 2010. № 4. С. 48–53.
217. Риндюк В. І. Нормотворча діяльність : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2009. 162 с.
218. Вороніна І. М. Аксиологічні засади нормотворчості МВС України щодо координації діяльності Національної поліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2018. 258 с.
219. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) :

учебник. Харьков, 2005. 576 с.

220. Заяць О. С. Протидія адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 240 с.

221. Старинський М. В. Банки як учасники адміністративно-деліктних відносин у сфері банківської діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 19 с.

222. Getman E. A. Rulemaking activity of central bodies of executive power: highlights and ways of improving. *International Scientific Journal – Euro-American scientific cooperation: research articles*. 2014. Vol. 2. P. 66–72.

223. Даниляк А. В. Особливості взаємодії органів досудового розслідування України під час спільного розслідування економічних злочинів із правоохоронними органами зарубіжних держав. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 3-2. Т. 4. Ч. 2. С. 160–164.

224. Сазонов В. В. Міжнародне співробітництво у сфері кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Т. 1. С. 125–135.

225. Угода про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки від 12 квітня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_258.

226. Даниляк А. В. Форми взаємодії органів досудового розслідування України з правоохоронними органами зарубіжних держав. *Сучасні проблеми адміністративного права та процесу* : тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 30 червня 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмін. права і процесу ф-ту № 3. Харків, 2017. С. 202–206.

227. Про затвердження Інструкції про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження: Наказ Міністерства юстиції України від 19 серпня 2019 р. № 2599-5. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-19#Text>.

228. Халін О. В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 244 с.

229. Стеблянко А. В. Форми взаємодії правоохоронних органів України й інших держав щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 ч. (Суми, 21–22 травня 2020 р.). Суми : Сумський державний університет, 2020. Ч. 2. С. 120–124.

230. Осика І. М. Протидія економічній злочинності: огляд міжнародного науково-практичного семінару. *Право і безпека*. 2003. № 2 (2). С. 213–219.

231. Ключові ризики системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в контексті 5-го раунду оцінки MONEYVAL: веб-сайт Академії фінансового моніторингу. URL: <https://bit.ly/3mOzY2Y>.

232. Фиалковская И. Д. Методы государственного управления: вопросы теории : монография. Казань : Бук, 2019. 174 с.

233. Большой толковый словарь русского языка. 1-е изд-е: Санкт-Петербург : Норинт С. А. Кузнецов. 1998. 1534 с.

234. Новейший философский словарь / за ред. А. А. Грицанова. Минск : Изд. В. М. Скакун, 1999. URL: <https://bit.ly/3dhRdWW>.

235. Черняк А. А. Проблема метода: научный и философский подходы. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 7, Философия*. 2014. № 6 (26). С. 63–69.

236. Стариков Ю. Н. Административное право. Формы и методы управленческих действий. Правовые акты управления. Административный договор. Административная юстиция. Т. 2, кн. 2. Воронеж : изд-во Воронежского ун-та. 2001. 432 с.

237. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекцій. Изд. 3-е, доп. Москва : Изд-во ОМЕГА-Л, 2005. 584 с.

238. Адміністративне право. Загальна частина : навч. посіб. / С. М. Алфьоров,

- С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін, Київ : ЦУЛ, 2011. 216 с.
239. Поярков В. О. Адміністративно-правові методи діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. 2014. Вип. 42 (3). С. 136–140.
240. Маркина Э. В., Сосновская Ю. Н. Особенности административно-правовых методов, реализуемых государственными органами исполнительной власти. *Вестник Московского университета МВД России*. 2018. № 3. С. 232–234.
241. Стебляк А. В. Методи взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 4. С. 554–560.
242. Алиуллов Р. Р., Саетгараев В. Ф. Формы и методы взаимодействия подразделений полиции в сфере реализации оперативно-служебных задач. *Вестник Казанского юридического института МВД России*. 2015. № 3 (21). С. 20–25.
243. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. Київ : Атіка, 2003. 576 с.
244. Попович Є. М. Методи управління органами прокуратури. *Форум права*. 2010. № 2. С. 395–402.
245. Бурбика В. О. Адміністративно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 251 с.
246. Економічний аналіз : навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін. ; за ред. М. Г. Чумаченка. Київ : КНЕУ, 2001. 540 с.
247. Шоптенко С. С. Зміст та основні напрями інформаційного забезпечення адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2017. Вип. 46. Т. 2. С. 50–54.
248. Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі : монографія. Рівне : Видавець О. М. Зень, 2009. 479 с.
249. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник;

за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ : НАВСУ, 1999. 702 с.

250. Бірюков Г. М., Бірюкова І. Г. Інформаційне забезпечення протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2013. № 2 (61). С. 145–151.

251. Бернштейн Д. И. Правовая ответственность как вид социальной ответственности и пути ее обеспечения : монография. Ташкент, 1989. 150 с.

252. Хауштейн Г. Методы прогнозирования в социалистической экономике / под ред. А. Н. Ефимова, А. И. Анчишкина, В. М. Савинкова; пер. с нем. Москва : Прогресс, 1971. 400 с.

253. Бестужев-Лада И. В. Рабочая книга по прогнозированию. Москва : Мысль, 1982. С. 10–21.

254. Прогнозирование развития криминальной ситуации в Республике Казахстан : монография / А. Б. Сасенов, А. Т. Карипова, М. О. Касимова и др. Астана : Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан, 2017. 172 с.

255. Маркина Э. В., Сосновская Ю. Н. Актуальные вопросы планирования в системе органов внутренних дел. Некоторые аспекты стратегического планирования в правоохранительных органах. *Вестник Московского университета МВД России*. 2016. № 2. С. 174–178.

256. Основы управления и делопроизводство в органах внутренних дел : учебн. пособ. / В. В. Кардашевский, А. А. Морукова, Ю. Н. Сосновская и др. Москва : МосУ МВД России имени В.Я. Кикотя, 2013. 180 с.

257. Черней В. В., Трач С. С. Взаємодія оперативних підрозділів МВС України з іншими суб'єктами запобігання злочинам у сфері кредитних операцій банків. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 5–13.

258. Особливості розслідування злочинів, вчинених шляхом кредитно-фінансових операцій : метод. рекомендації. / О.В. Пчеліна, В.В. Корнієнко. Харків : Харківській нац. ун-т внутр. справ, 2011. 36 с.

259. Калюжний Р. А. Форми і методи адміністративно-правового забезпечення

- безпеки авіаційних перевезень. *Наше право*. 2012. № 1. Ч.1. С. 36–42.
260. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник. Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
261. Дембіцька С. Л. Особливості застосування основних адміністративно-правових методів переконання та примусу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. № 32. С. 31–34.
262. Галуцько В. М. Адміністративно-правове забезпечення слідчої діяльності в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 484 с.
263. Раченкова О. Н. Согласование юридических актов как общеправовое понятие. *Юристъ-Правоведъ*. 2017. № 1 (80). С. 11–15.
264. Словарь иностранных слов / под ред. И. В. Лехина, Ф. Н. Певцова. Москва : Мысль, 1955. 840 с.
265. Давыденко Л. М., Бандурка А. М. Противодействие преступности: теория, практика, проблемы : монография. Харьков : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2005. 387 с.
266. Єфіменко Д. К. Поняття та ознаки координації правоохоронної діяльності. *Наше право*. 2013. № 10. С. 125–130.
267. Мичко М. І. Теоретичні і практичні проблеми організації роботи в апараті прокуратури області : монографія. Донецьк, 2000. 160 с.
268. Ключев О. М. Проблеми розмежування понять «координація» і «взаємодія» в управлінській науці та практичній діяльності органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2011. № 3 (40). С. 76–80.
269. Шамрай В., Олійник І. Поняття і суть взаємодії, її значення. *Прокуратура, людина, держава*. 2004. № 1 (31). С.60–67.
270. Маркелов Т. Л. Проблемы координации в борьбе с правонарушениями. *Вопросы борьбы с преступностью*. Москва : Юрид. лит., 1977. Вып. 26. С. 35–49.
271. Шай Р. Я. Правоохоронна функція правової держави: теоретико-практичні аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2012. 20 с.
272. Білоус В. Т. Координація управління правоохоронними органами України

- по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект) : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків : Національний університет внутрішніх справ України, 2004. 45 с.
273. Мозгова В. А. Поняття та рівні координації діяльності правоохоронних органів із протидії злочинності та корупції. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 290–294.
274. Проневич О. С. Координаційна діяльність прокурора: управлінсько-правова природа, легітимізація і проблеми реалізації. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 51–57.
275. Гриценко В. Г. Напрями вдосконалення взаємодії та координації правоохоронних органів як головних суб'єктів правоохоронної системи. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 4. С. 116–120.
276. Сівков С. «Взаємодія» і «координація»: масштабність понять. *Закон и жизнь*. 2013. № 6. С. 27–29.
277. Бурбика М. М. Особливості взаємодії органів прокуратури з іншими правоохоронними та контролюючими органами під час координаційної діяльності. *Форум права*. 2011. № 3. С. 88–92.
278. Reznik O. N., Burbyka M. M., Klochko A. M. Coordinating Activity of the Prosecutor's Office in the Sphere of Criminality Prevention of Ukraine. *International Journal of Environmental & Science Education*. 2016. Vol. 11. № 18. P. 11931–11941.
279. Стеблянко А. В. Обмін інформацією як основна форма координації діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 1 (26). С. 177–180.
280. Журавель В.А. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : наук.-практ. посіб. Харків : ТОВ «Одісей», 2005. 312 с.
281. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#n2>.

282. Корженівський Я. Особливості адміністративно-правового статусу Державної служби фінансового моніторингу України. *Закон и жизнь*. 2013. № 5. С. 35–39.
283. Борець М. В. Повноваження Державної служби фінансового моніторингу України. *Форум права*. 2014. № 3. С. 22–28.
284. Берізко В. Щодо адміністративно-правового статусу Державної служби фінансового моніторингу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 118–122.
285. Коломоєць О. Механізм реалізації повноважень Державної служби фінансового моніторингу України: питання теорії та практики. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2020. С. 105–111.
286. Философский словарь. Москва : Наука, 1978. 438 с.
287. Годуєв О. І. Координація правоохоронної діяльності – дієвий механізм у зниженні рівня злочинності. *Вісник прокуратури*. 2011. № 11 (125). С. 57–62.
288. Чубенко А. Г., Лошицький М. В., Бичкова С. С., Котляревський Я. В. : наук.-практичний коментар до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Київ : Ваіте, 2015. 816 с.
289. Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення : Наказ Міністерства фінансів України від 29 січня 2016 р. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0241-16>.
290. Про затвердження Порядку електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України : Наказ Міністерства фінансів України від 24 листопада 2015 р. № 1085. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1593-15>.
291. Про затвердження Порядку надання інформації щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій : Наказ Міністерства фінансів України від 23 грудня 2015 р. № 1168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0080->

16#n7.

292. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік. Київ, 2018. 82 с.
293. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. Київ, 2020. 82 с.
294. Про затвердження Порядку надання та розгляду узагальнених матеріалів : Наказ Міністерства фінансів України, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України від 11 березня 2019 р. № 103/162/384. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0368-19/print>.
295. Лисенко В. В. Ситуації, що складаються на момент відкриття кримінального провадження щодо легалізації доходів злочинного походження. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 3 (87). С. 280–290.
296. Стеблянко А. В. Зарубіжний досвід взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Шляхи реформування юридичних наук у європейський простір: теоретико-практичний аспект* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 19 травня 2020 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 143–146.
297. Баранов Р. О. Світова емпірика впровадження політики протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Вісник НАДУ*. 2015. № 3. С. 33–39.
298. Steblianko A., Chernadchuk T., Kravchenko I., Andriichenko N., Rudanetska O. International Law Enforcement Cooperation Against Money Laundering. *Cuestiones Politicas*. 2020. Vol. 37. No. 65. Pp. 217–229. DOI: 10.46398/cuestpol.3865.17.
299. Шулековський В. Легалізація доходів: способи осуществления и меры борьбы. *Банкаўскі веснік*. Жнівень, 2006. С. 43–50.
300. Никитина И. А. Проблемы легализации преступных доходов. *Вестник Томского государственного университета*. 2006. № 292. С. 49–53.
301. Кондратьева Е.А. Процессы противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путём, и финансированию терроризма (ПОД/ФТ): категориальные подходы. *Теневая экономика*. 2017. Т. 1. № 1. С. 31–46.

302. Липтон Д. Пролить свет. *Финансы и развитие*. Сентябрь, 2019. С. 4–5.
303. Zucman G. How Corporations and the Wealthy Evade Taxes. *New York Times*, 2017. November 10.
304. Мельник В. Н, Мовсесян А. Г. Противодействие легализации незаконных доходов : монография. Москва : МЦФЭР, 2007. 524 с.
305. Куришко О. О. Аналіз світового досвіду у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у контексті можливості його використання в Україні. *Фінансовий простір*. 2013. № 2 (10). С. 8–15.
306. Матраева Л. В., Алябьева В. В. Деятельность подразделений финансовой разведки и их роль в регулировании движения международного капитала. *International scientific review*. 2017. № 4 (35). С. 39–42.
307. Бисага К. В. Державне управління у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: європейський досвід для України : дис. ... канд.. наук з держ. управл. : 25.00.01. Івано-Франківськ, 2018. 219 с.
308. Москаленко Н. В. Досвід США щодо побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Финансы, учет, банки*. 2014. № 1 (20). С. 209–214.
309. Коваленко В. В., Дмитров С. О., Єжов А. В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму : монографія. Суми : УАБС НБУ, 2007. 140 с.
310. D'Antuono St. M. Combating Money Laundering and Other Forms of Illicit Finance: Regulator and Law Enforcement Perspectives on Reform. 2018. URL: <https://bit.ly/3tj77pz>.
311. Тагирова В. А. Уголовная ответственность за отмывание доходов от преступной деятельности и его предупреждение в США и России: вопросы теории и законодательства : автореф. дисс. ... канд.. юрид. наук : 12.00.08. Казань, 2005. 27 с.
312. Кобилянська Л. М. Міжнародний досвід протидії злочинним доходам. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 3. С. 45–49.

313. Шаманина Е. И. Противодействие легализации незаконных доходов в банковской системе Российской Федерации: опыт и пути развития : дисс. ... канд. эконом. наук : 08.00.10. Москва, 2014. 221 с.
314. Public-private information sharing partnerships to tackle money laundering in the finance sector: The UK Experience. URL: <https://bit.ly/3siXfv1>.
315. Verhage A. Great expectations but little evidence: policing money laundering. *International Journal of Sociology and Social Policy*. 2017. Vol. 37 (7/8). Pp. 477–490.
316. Favarel-Garrigues G., Godefroy T., Lascoumes P. Reluctant partners? Banks in the fight against money laundering and terrorism financing in France. *Security Dialogue*. 2011. № 42 (2). Pp. 179–196.
317. Горюкова О. В. Основы финансового мониторинга в кредитных организациях : учебн. пособ. для магистрантов по направлению подготовки 080300 «Финансы и кредит». Москва : Директ-Медиа, 2014. 212 с.
318. Шостко О. Ю. Зарубіжний досвід протидії організованим злочинності у сфері економіки : зб. наук. праць Харківського Центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні. Вип. 3. Харків : Харківський Центр по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні, 2002. С. 177–195.
319. Золотарев Е. В. Совершенствование системы противодействия легализации преступных доходов и механизмов контроля в кредитных организациях : дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.10. Москва : Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации, 2014. 193 с.
320. Антикоррупционные реформы в Узбекистане. 4-й раунд мониторинга в рамках Стамбульского плана действий по борьбе с коррупцией. OECD, 2019. 324 с.
321. Подразделение финансовой разведки Республики Узбекистан. *Финансовая безопасность*. 2015. № 8. С. 67–71.
322. Магомедов Ш. М., Каратаев М. В. Противодействие легализации

- (отмыванию) доходов, полученных преступным путем : метод. матер. Москва, 2017. 70 с.
323. Крылов А. А. Взаимодействие ОВД с Федеральной службой по финансовому мониторингу в сфере противодействия легализации (отмыванию) денежных средств в рамках евразийского экономического союза. *Вестник Московского университета МВД России*. 2017. № 6. С. 240–243.
324. Зубков В. А., Осипов С. К. Российская Федерация в международной системе противодействия легализации (отмыванию) преступных доходов и финансированию терроризма. 2-е изд., перераб. и дополн. Москва : Издательский Дом «Городец», 2007. 752 с.
325. Сахарова Е. Г. Использование правоохранительными органами возможностей Росфинмониторинга при расследовании легализации доходов, полученных преступным путем. *Юридическая наука и правоохранительная практика*. 2018. № 4 (46). С. 106–113.
326. Sat D. M., Krylov G. O., Bezverbnyi K. E., Kasatkin A. V., Korney I. A. Investigation of money laundering methods through cryptocurrency. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 2016. Vol. 83. No. 2. P. 244–254.
327. Стечишин Т. Б. Проблеми формування системи фінансового моніторингу в банківській сфері України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 8. Ч. 6. С. 183–187.
328. Чуніхіна Л. М. Первинний фінансовий моніторинг в банках України як засіб запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2007.
329. Чуйков А. С. Деякі питання спеціально-кримінологічної профілактики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 433–441.
330. Reznik O., Danylevska Y., Steblianko A., Chekmarova I., Karelin V. Current Status And Prospects Of Anti-Money Laundering in Digital Economy. *REICE: Revista Electrónica de Investigación en Ciencias Económicas*. 2020. Vol. 8. No. 15.

Рр. 314–327. DOI 10.5377/reice.v8i15.9962.

331. Про віртуальні активи: Проект Закону від 2 лютого 2021 р. № 1164-IX. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.

332. Про затвердження Змін до Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці : Постанова Правління Національного банку України від 31 січня 2020 р. № 13. URL: <https://bit.ly/3dhgOPW>.

333. Сухонос В. В. Легалізація злочинних доходів у банківській сфері і боротьба з нею. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2012. № 1 (6). С. 149–153.

334. Клочко А. Н., Логвиненко Н. И., Кобзева Т. А., Киселева Е. И. Легализация средств, полученных преступным путем, в сфере банковской деятельности. *Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права*. 2016. Т. 10. № 1. С. 194–204.

335. Олійник В. М. Поняття та принципи взаємодії при виявленні та розкритті злочинів у сфері господарської діяльності. *Форум права*. 2012. № 2. С. 511–518.

336. Cambridge Dictionary. URL: <https://bit.ly/3e4lckq>.

337. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Аконіт, 1998. Т 3. 928 с.

338. Моніторинг і оцінювання. Заради чого? Яким чином? З яким результатом? Навч. посібн. / Ю. Дукач, З. Кияниця, Й. Конечна-Саламатін та ін. Київ : МБФ «Альянс громадського здоров'я», 2018. 176 с.

339. Бунов Е. Г. Социальная эффективность деятельности органов внутренних дел в условиях реформирования системы управления МВД России : дисс. ... канд. социол. наук : 22.00.08. Москва, 2014. 250 с.

340. Штеле Е. А., Вечерковская О. Б. К вопросу о понятии «эффективность». *Экономический анализ: теория и практика*. 2017. Вып. 5. Т. 16. С. 935–947.

341. Літвінова В. О. Економічна ефективність: сутність та форми. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 2 (26). С. 43–45.

342. Kriviņš A. Towards acuity and safety: police efficiency across European countries. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2015. Vol. 5, No. 1.

Р. 35–44.

343. Оболенцев В. Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження. Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. 128 с.

344. Сазонов В. В. Напрямки кримінологічного забезпечення економічної безпеки України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2019. № 2 (21). С. 118–125.

345. Стебляк А. В. Критерії оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Правові горизонти*. 2020. № 21 (34). С. 76–81.

346. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму. Київ, 2019. 250 с.

347. Андрійченко Н. С. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. .. на здобуття докт. філос. : 081. Суми, 2020. 234 с.

348. Тищенко А. В. Проблема доверия населения работникам полиции: значение, факторы, перспективы. *Контекст и рефлексия: философия о мире и человеке*. 2019. Т. 8. № 5А. С. 167–173.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Стеблянко А. В. Поняття та зміст взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Правові горизонти*. 2019. № 14 (27). С. 87–92.

2. Стеблянко А. В. Обмін інформацією як основна форма координації діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами під час їх взаємодії у сфері протидії легалізації злочинних доходів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 1 (26). С. 177–180.

3. Стеблянко А. В. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів як суб'єктів взаємодії з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів. *Право і безпека*. 2019. № 4 (75). С. 59–64.

4. Стеблянко А. В. Критерії оцінювання ефективності взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Правові горизонти*. 2020. № 21 (34). С. 76–81.

5. Стеблянко А. В. Методи взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 4. С. 554–560.

Статті в періодичних виданнях, що індексуються в Web of Science Core

Collection:

6. Steblianko A., Chernadchuk T., Kravchenko I., Andriichenko N., Rudanetska O. International Law Enforcement Cooperation Against Money Laundering. *Cuestiones Politicas*. 2020. Vol. 37. No. 65. Pp. 217–229.

7. Reznik O., Danylevska Y., Steblianko A., Chekmarova I., Karelin V. Current Status And Prospects Of Anti-Money Laundering in Digital Economy. *Revista Electrónica de Investigación en Ciencias Económicas*. 2020. Vol. 8. No. 15. Pp. 314–327.

Статті в зарубіжних періодичних наукових виданнях:

8. Steblianko A. Forms of interaction between law enforcement agencies and financial institutions on combating money laundering. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 2. С. 148–152.

Тези наукових доповідей:

9. Steblianko A. V. Legal framework for the interaction of law enforcement agencies with financial institutions on combating money laundering at the international level. *Травневі правові читання* : матеріали Міжвуз. наук.-практ. конф. здобувачів та викладачів закладів вищої освіти (Черкаси, 7 травня 2019 р.). Черкаси : ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. С. 211–213.

10. Стеблянюк А. В. Правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів: окремі аспекти. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 ч. (Суми, 23–24 травня 2019 р.). Суми : Сумський державний університет, 2019. Ч. 2. С. 60–65.

11. Стеблянюк А. В. Адміністративно-правовий статус фінансових установ як суб'єктів протидії легалізації злочинних доходів. *Травневі правові читання* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів та викладачів закладів вищої освіти (Черкаси, 7 травня 2020 р.). Черкаси : ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. С. 315–316.

12. Стеблянюк А. В. Зарубіжний досвід взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Шляхи реформування юридичних наук у європейський простір: теоретико-практичний аспект* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 19 травня 2020 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 143–146.

13. Стеблянюк А. В. Форми взаємодії правоохоронних органів України й інших держав щодо протидії легалізації злочинних доходів. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 ч. (Суми, 21–22 травня 2020 р.). Суми : Сумський державний університет, 2020. Ч. 2. С. 120–124.

14. Стеблянок А. В. Обмін інформацією як основна форма взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів. *Актуальні проблеми державотворення і захисту прав людини* : матеріали круглого столу, присвяченого Дню прав людини та Міжнародному дню боротьби з корупцією (Черкаси, 10 грудня 2020 р). Черкаси : ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. С. 143–145.

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
Сумського державного університету

А.М. Черноус

2021 р.

АКТ

про впровадження у наукову діяльність результатів дисертаційного дослідження Стеблянко Аліни Володимирівни «Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Комісія у складі:

Голова – директор ННІ права, д.ю.н., професор, заслужений юрист України
Куліш А.М.

Члени комісії – в.о. завідувача кафедри АГПФЕБ, д.ю.н., доцент
Кисельова О.І.;

– к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ Колеснікова М.В.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження Стеблянко Аліни Володимирівни «Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» та їх впровадження у наукову діяльність.

Висновок: комісія вважає, що результати проведеного Стеблянко А.В. дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади

взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» отримані на основі ґрунтовного аналізу та вивчення адміністративно-правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, мають ґрунтовний та аргументований характер і використовувалися при проведенні наукових досліджень у рамках науково-дослідницької роботи «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» (номер державної реєстрації 0120U100474), яка розробляється в Навчально-науковому інституті права Сумського державного університету.

Акт складений у 2-х примірниках.

Голова комісії

А.М. Куліш

Члени комісії

О.І. Кисельова

М.В. Колеснікова

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Сумського державного університету

С.В. Леонов

« 18 » 01 2021 р.

АКТ

про впровадження в освітній процес результатів дисертаційного дослідження Стеблянко Аліни Володимирівни «Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Комісія у складі:

Голова – в.о.завідувача кафедри АГПФЕБ, д.ю.н., доцент Кисельова О.І.

Члени комісії – к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ Логвиненко М.І.;

– д.ю.н., доцент, професор кафедри АГПФЕБ Старинський М.В.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження Стеблянко Аліни Володимирівни «Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» та їх використання в освітньому процесі з дисциплін «Адміністративне право», «Судові і правоохоронні органи» кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету.

Висновок: комісія вважає, що результати проведеного Стеблянко А.В. дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади

взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» отримані на основі ґрунтовного аналізу та вивчення сутності та особливостей адміністративно-правих засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів, мають комплексний характер і використовувалися під час проведення лекцій, семінарських і практичних занять кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету зі студентами при вивченні дисциплін «Адміністративне право», «Судові і правоохоронні органи».

Акт складений у 2-х примірниках.

Голова комісії

О.І. Кисельова

Члени комісії

М.І. Логвиненко

М.В. Старинський

ЗАТВЕРДЖУЮ

Відповідальний секретар

Кримінологічної асоціації України

доктор юридичних наук, професор

Олексій ЛИТВИНОВ

« 15 » од 2021 р.

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Стеблянко Аліни Володимирівни на тему «Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України

Комісія у складі:

- 1. Яценка А. М.** – доктора юридичних наук, професора, члена Кримінологічної асоціації України.
- 2. Фіалки М. І.** – кандидата юридичних наук, доцента, члена Кримінологічної асоціації України.
- 3. Юртаєвої К. В.** – кандидата юридичних наук, доцента, члена Кримінологічної асоціації України.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Стеблянко Аліни Володимирівни на тему «Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» використовуються у наукових дослідженнях Кримінологічної асоціації України.

Зокрема при: 1) уточненні сутності та змісту правопорушення як об'єкту кримінологічного дослідження; 2) визначенні профілактичних повноважень суб'єктів протидії правопорушенням; 3) розкриття значення забезпечення законності в державі; 4) характеристиці правових засад взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів; 5) визначенні форм і методів взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів; 6) розробці пропозицій щодо удосконалення механізму взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ щодо протидії легалізації злочинних доходів; 7) розробці пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення правоохоронного законодавства.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Стеблянюк Аліни Володимирівни «Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» в наукову діяльність Кримінологічної асоціації України забезпечило розширення науково-методичного інструментарію експертно-кримінологічного дослідження нормативно-правових актів, які регулюють діяльність правоохоронних органів.

Результати дисертаційного дослідження Стеблянюк Аліни Володимирівни «Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» мають необхідний теоретичний рівень та практичну спрямованість, сприятимуть підвищенню якості правового регулювання правоохоронної діяльності.

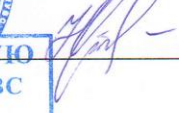
Члени комісії:

Андрій ЯЩЕНКО

Михайло ФІАЛКА

Ксенія ЮРТАЄВА

« 15 » _____ « _____ » 2021 р.